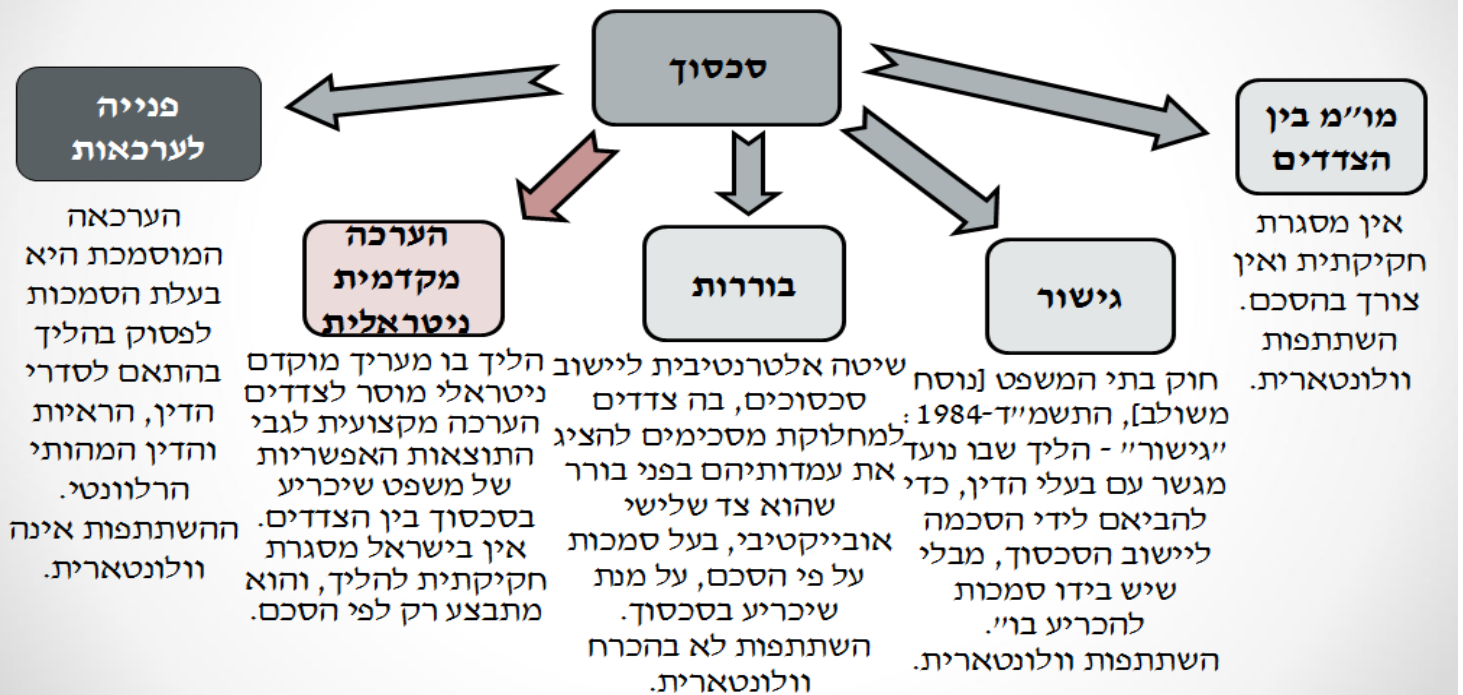

על יישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות בדגש על בוררות - המסגרת בדין הישראלי

shai@ravehlaw.co.il

נושא 1: הבורר: מינוי בורר, כישורי הבורר וכשירותו, העברת בורר מתפקידו

שיטות מקובלות ליישוב סכסוכים

הצדקות ליישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות:

- פסיכולוגית/חברתית – הליכים הסכמיים מחזקים את יכולות הצדדים להגיע לפתרון, מבלי לפנות למערכת בתי המשפט.
- פתרון הסכסוך אינו בהכרח נקודתי אלא מקיף את כל מערכת היחסים בין הצדדים.
- היקף ההליך וסמכויות הגורם המתערב, ככל שישנו כזה, נקבעים בהסכמה בין הצדדים ולא על ידי חיקוק.
- עומס במערכת בתי המשפט – גורם להימשכות ההליכים בבתי המשפט.
- פתרון סכסוך מהיר יותר ממערכת בתי המשפט.
- פרוצדורה.
- עלויות.

עקרונות מרכזיים בפתרון סכסוכים בהליך בוררות על פי הדין הישראלי:

- **חקיקה** – היקף סמכות הבורר, כללי ניהול הבוררות, וכללים נלווים מוסדרים בחקיקה – **חוק הבוררות, תשכ"ח-1968**, וכללי בוררות של מוסדות בוררות (המוסד לבוררות של לשכת עוה"ד/ המוסד לבוררות עסקית וכו').

- **הסכם בוררות** – הבורר פועל במסגרת הסכם בוררות. בהעדר הסכם מיוחד חל ההסכם שבתוספת הראשונה לחוק הבוררות. הסכם בוררות – הסכם ספציפי או הסכם/ כללים שמאומצים בסעיף בוררות.
- **הסמכות – הסכמית** – כך למשל לבורר אין סמכות לצרף צדדים להליך הבוררות כמו לבית המשפט, אך יש לו סמכות לגבי חליפיים/ מעין חליפיים (ראה: רע"א 3925/12 חן רונן נ' עו"ד יובל כהן (פורסם בנוב 17/6/2013)).
- **כתבי טענות ותצהירים** – הבורר אינו חייב לפעול על פי **תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984**, והוא יכול להגמיש/ להיות יצירתי במידת הצורך.
- **הבורר אינו כפוף לדיני הראיות** – בכפוף להוראות מיוחדות שבדין.
- **סעדים** – לפי סעיף י"ז לתוספת לחוק הבוררות הבורר מוסמך לתת כל סעד שבית המשפט מוסמך לתת. סמכויות אלו מוקנות לבורר גם לפי **סעיף 16 לחוק הבוררות**, ובלבד שאין בהן כדי לגרוע מסמכויות הבורר לפי הסכם הבוררות או לפי חוק הבוררות. קיימת מחלוקת לגבי סמכות הבורר ליתן סעדים זמניים.
- **אכיפת צווי הבורר** – צו בורר אינו פסק בורר ולכן לא ניתן לפנות לבית המשפט לאישורו או ביטולו במהלך הבוררות. אכיפה תתאפשר בהסכמת הצדדים/ ע"י הטלת חיוב בהוצאות על הצד המפר/ פנייה לבית המשפט לפי **סעיף 16(א)(5) לחוק הבוררות** להוצאת צו זהה לצו הבורר.
- **תיקון** – הבורר רשאי לתקן את פסק הבוררות במקרים מיוחדים הקבועים **בסעיף 22 לחוק הבוררות**.
- **אישור** – בקשה לאישור פסק בוררות אינה מוגבלת בזמן, אולם כפופה לכללי שיהוי.
- **ביטול** – בית המשפט רשאי, לבקשת בעל דין, לבטל את פסק הבוררות, כולו או חלקו, מאחת העילות הקבועות **בסעיף 24 לחוק הבוררות**. הבקשה תוגש לפי המועדים להגשת הבקשה קבועים **בסעיף 27 לחוק הבוררות**.
- **ערעור/ בקשת רשות ערעור** – מוגבלים בחוק (ראה **סעיפים 21א' ו-29ב' לחוק הבוררות**).

יתרונות וחסרונות ביישוב הסכסוך בהליך בוררות לעומת בבתי משפט

יתרונות:

- בחירת אדם ספציפי כגורם מכריע – לפי זהותו ו/או הכשרתו.
- בניגוד להליכי בית המשפט, הבוררות אינה פומבית.
- פרוצדורה גמישה.
- מתן הכרעה מהירה.
- עלויות.

חסרונות:

- גם לאחר **תיקון 2 לחוק הבוררות**, קשה לערער על פסק הבוררות. לרוב הוא סופי.
- כל אדם כשיר לשמש כבורר. אין הכשרה או דרישות. אם הבורר אינו משפטן עלולות להיווצר סוגיות משפטיות.
- הסכם בוררות שנכרת כדין אינו ניתן לביטול. אם הפלוגתות לא יוגדרו במדויק (צר/ רחב), ייתכנו סכסוכים, שעל אף צרון מי מהצדדים, יכנסו/ יישארו מחוץ לבוררות.

עריכת הסכם בוררות ומינוי בורר/ מוסד בוררות בדין הישראלי

- **דע את ברירת המחל של חוק הבוררות, וזכור את מגבלותיו (סעיף 1: "בורר" – בורר שנתמנה בהסכם בוררות או על פיו, לרבות בורר מכריע ובורר חליף; "סעיף 3: "אין תוקף להסכם בוררות בעניין שאינו יכול לשמש נושא להסכם בין הצדדים. "סעיף 4: "הסכם בוררות וסמכותו של בורר על פיו כוחם יפה גם לגבי חלפיהם של הצדדים להסכם, וסמכותו של בורר על פי הסכם בוררות מוקנית גם לבורר חליף, והכל כשאין כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם."**
- **דע את ברירות המחל של התוספת לחוק, וזכור את סעיף 2 לחוק הבוררות "רואים הסכם בוררות כמכיל את ההוראות שבתוספת הראשונה ככל שהן נוגעות לעניין, והוא כשאין כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם."**
- **במוסד ספציפי לבוררות – דע את כללי המוסד הספציפיים. בטל/תקן/החלף לפי הצורך.**
- **במידת הצורך – התייחס לשפת הבוררות, הדין החל ומקום הדיון.**
- **נתח מראש את התהליכים הנוחים לך והשפע על ההסכם בהתאם – סעדי ביניים וסמכויות עזר (סעיף 16 לחוק הבוררות), שפת הבוררות וכו'.**
- **הגדר נכון את המחלוקת – "רחב" או "צר" לפי האינטרס של הצד המעורב.**
- **דאג לוודא שכל בעלי הדין הרלבנטיים הם צד לבוררות – לבורר אין סמכות לצרף צד כמו לבית המשפט, אך יש סמכות לגבי חליפים / מעין חליפים.**
- **היערכות מלכתחילה לאפשרות של ערעור – לפי סעיפים 21א' ו/או 29ב' לחוק.**

דוגמאות לניסוח סעיף בוררות

- **המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין:** "כל חילוקי דעות בין הצדדים שיתגלעו בקשר להסכם זה או לביצועו יתבררו בפני בורר אשר ימונה על ידי המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין בישראל. על הבוררות יחולו הוראות חוק הבוררות, התשכ"ח-1968, התקנות שהותקנו מכוחו וכללי המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין בישראל. פסק הבוררות יהיה ניתן לערעור בפני בורר על פי הוראות סעיף 21א לחוק הבוררות, התשכ"ח-1968, והתוספות לחוק."
- **המוסד הישראלי לבוררות עסקית:** "כל סכסוך או חילוקי דעות בין הצדדים בקשר עם חוזה זה, ביצועו, פירושו, תחולתו או תוקפו, יימסרו לבוררות שתתנהל במוסד הישראלי לבוררות עסקית על-פי כלליו."
- **יתרון המוסד לפתרון סכסוכים:** "היה ותתגלה מחלוקת בין הצדדים אזי יפנו הצדדים לבוררות במוסד הבוררות "יתרון פתרון סכסוכים מחוץ לכותלי בית המשפט בע"מ", בו יבחרו הצדדים בהסכמה את זהות הבורר בעניינם, מתוך רשימת הבוררים המכובדת, המגוונת והאיכותית הקיימת במוסד יתרון, ויקבעו את זהות ההרכב שידון בעניינם בערכאת הערעור, ככל שיסכימו כי תהא להם אפשרות לערער על פסק הבורר שינתן בעניינם."
- **"שטר בוררין":** "הצדדים ממנים את פלוני כבורר בכל סכסוך לגבי החוזה, דינו של סעיף זה כדין שטר בוררין". (לפי סעיף 2 לפקודת הבוררות, שהייתה בתוקף עד שנת 1968: "שטר בוררין" פירושו הסכם בכתב להגיש לבוררות סכסוכים קיימים או סכסוכים שיתגלעו בעתיד, בין שצויין בו שמו של בית-דין לבוררות או שמו של בורר ובין שלא צויין." פקודת הבוררות בוטלה, ועדיין אנו מוצאים סעיפים כאלו בהסכמים).

הבדלים בפתרון הסכסוך

בתי משפט לעומת הליך בוררות

בוררות	בית משפט	מהות ההליך
הליך הסכמי (כפוי רק אם יש הסכם בוררות)	הליך כפוי (על הצד המתגונן)	מהות ההליך
בורר – נדרשת הסכמה לזהותו. העדר צורך בהכשרה	שופט/ דיין/ ראש ההוצל"פ וכדומה – הסמכה על פי דין	זהות הגורם המתערב
הכרעה בהליך	הכרעה בהליך	סמכויות הגורם המתערב
חוק הבוררות, כללי בוררות ספציפית ומסגרת הסכמית	חיקוקים בהתאם לערכאה הרלוונטית על פי הדין המהותי שחל על הסכסוך	המסגרת החקיקתית
פסק בוררות/ החלטה אחרת	פסק דין/ החלטה	התוצאה
ניתן להגיש בקשה לביטול פסק הבוררות/ לאחר תיקון 2 לחוק הבוררות ניתן להגיש ערעור בפני בורר או בקשת רשות ערעור בבית המשפט, בתנאים מיוחדים הקבועים בחוק הבוררות	השגה/ ערעור	השגה/ ערעור

13

נקודות השקה בין בתי המשפט להליך הבוררות

- עיכוב הליכים בבית המשפט.
- התערבות בית המשפט בתוכן הסכם הבוררות.
- קביעת היקף סמכותו של הבורר.
- מינוי בורר על ידי בית המשפט.
- העברת בורר מתפקידו/ בורר חליף/ ביטול הבוררות.
- צו מניעה נגד קיום הבוררות.
- סמכות עזר של בתי המשפט בנוגע להזמנת עדים ועדויות תחליף המצאה.
- סעדים זמניים.
- הארכת תקופות לפעולות הבורר.
- אבעיה.
- תיקון/ אישור/ ביטול פסק בוררות, החזרת הפסק לבורר.
- עיקול לאחר מתן פסק בוררות.
- התערבות בשכר הבורר.

מקום הבוררות בעולם יישוב הסכסוכים

דיני הבוררות כל הזמן נמצאים בתוך האקטואליה. הבוררות צומחת מתוך הסכמה חד משמעית, חל עליה דיני חוזים והיא מבוקרת רגולציה ע"י הדין. קיימים עוד תחומים שעושים בדיוק את אותו דבר ואנחנו מגלים שהדבר הופך להיות רב

תחומי, לדוגמא: **דיני ההגבלים העסקיים** לוקחים את דיני ההגבלים ועושים עליהם רגולציה. השאלה היא כמה החוזה שולט וכמה הרגולציה שולטת ומה קורה בהתנגשויות בניהם (כשהדין אומר משהו אחד והצדדים הסכימו אחרת).

אם ניקח את **עולם הגישור**, אין עליו רגולציה מלבד הרגולציה החלה במסגרת התקנות לפי חוק בתי המשפט שנקרא לה "רגולציה מסגרת". בבוררות, הרגולציה היא לא רק רגולציה מסגרת (=רגולציה האומרת מה אפשר לעשות עם החומר שמתקבל, הגישור חסוי, האם המגשר יכול להעיד בביהמ"ש- לא), אנחנו מתעסקים במעטפת של הכלי, אבל, אין בכלל שום עיסוק במה שקורה בתוך הכלי. הצדדים יסכימו כרצונם עם המגשר במסגרת הליכים ותקנות או שיקבעו כללים שונים ומשונים ואם מסתכלים, ההסכמה היא הקובעת וכללי המסגרת מעודדים קביעת כללים ע"י הצדדים.

אחד הכלים הכי חשובים בגישור הוא שהמגשר יכול להיפגש עם כל אחד מהצדדים בנפרד ולשוחח בנפרד, יכול לדבר בטלפון, במייל וכו'. יש המון גמישות והמון כח של הסכמה. המערכת גמישה ונותנת המון כבוד לרצון הצדדים ולדרך הפעולה הספציפית.

מגשרים מצליחים באמת עושים על הצדדים מניפולציות וגמישות אפשרית. **בדיני הבוררות** הבורר מתנהל בתוך סט כללים מסודר בדין (רחוק מהגישור) ומכיוון שהוא מתנהל בתוך סט כללים מאד מסודר בדין, הוא חייב להכיר את הכללים והחוכמה היא לראות איפה החורים ואיפה הדין לא טיפל ושהבורר יכול לטפל. אבל, בכללי, הבורר חי בתוך סט מסודר של ארגון כלים ואם הוא לא פועל לפי הסט של הכללים הוא בצד אחד והבוררות בצד השני.

ס' 1 לחוק הבוררות - ניתן להעביר את הבורר מתפקידו ואם לא העבירו אותו מתפקידו, אפשר לבטל לו את הבוררות או להחזיר לו חלק מהבוררות להשלמה. כלומר, הבורר עצמו חשוף לכך שיכתבו עליו באיזה פסה"ד שהבורר לא נתן לעד פלוני להופיע לפניו ולכן מבטלים לו את פסק הבוררות. במצב שמבטלים את פסק הבוררות, בגדול, הבורר עשה נזק גדול כי ניהלו משפט שלם על כלום, הכל מבוטל ויש להתחיל הכל מהתחלה או אצל בורר אחר או בביהמ"ש.

בביהמ"ש זה כמעט ולא קורה. יש ערעורים, אבל המערכת בנויה על כך שיש משפט ואם צד לא מרוצה מהתוצאות הוא מערער ויש לו גם אפשרות להגיש בקשת רשות ערעור, אבל למצב של ביטול פסה"ד כמעט ולא מגיעים. אלה מצבים מאד נדירים. כמה מעבירים שופטים מתפקידם ברמה של בקשה לפסילת שופט? נדיר, זה לא רמת היומיום. זה אומר שבורר שלא מכיר את סט הכללים ולא ניהל את הבוררות בצורה שמגנה על כללי הבורר הוא סוג של עבריין כי עשה נזק גדול והרג את כל המשפט. מידת האחראיות שנדרשת היא לא רק ברמה של להגן על עצמו כבורר, אלא ברמה שזהו תפקיד הבורר.

בוררות, מהי? 2 אנשים באים לאדם שלישי ומבקשים שיהיה הבורר בניהם. כלומר, באו 2 אנשים לאדם שלישי ושמו

את גורלם בידיו, בין ע"י הסכם מוקדם בין הצדדים ובין ע"י הסכם בין הצדדים לבורר. הצדדים ממנים את צד ג' בתור בורר שילמד היטב את סט הבוררות והתוספות, שיהיה ישר, אמין, אמיץ וכל מה שנדרש משופט ושמו את כל עולמם בידיים של הבורר. הם מביאים לו את הסכסוך והבורר יביא להם את הפתרון. אם הבורר לא עושה את מה שהוא צריך לעשות הוא בהפרת הסכם. אין דבר כזה בין השופטים לבין המתדיינים בפניו. למרות שהשופט יושב בסט כללים שדומה לסט של הבורר, בכלל לא תופסים את השופט כסט הסכמי שאם הוא לא עושה שיפוט צודק הוא מפר את החוזה שבין השופט לצדדים.

בוררות שואלים מה אומר הסכם הבוררות ומה אומרים דיני הבוררות בהסכם הספציפי הזה. בד"כ סעיפי הבוררות בהסכמים הוא סעיף בוררות לא מטופל. כשעורכים הסכמים כעו"ד אנחנו משתמשים בהעתק הדבק- החוכמה היא קודם לבחור את הדבר הבנוי הנכון ולעשות התאמה אינטליגנטית נכונה.

מדובר במערכת של חקירה שמייצרת סט כללים, שהבורר צריך להכיר אותה כדי שיוכל לנהל את הבוררות עד תומה ולייצר פסק בוררות שיהיה חסין בביהמ"ש, אבל עדיין זוהי מערכת הסכמית שיש שליטה על המערכת הזו עד כדי כך שאם הצדדים

מסכימים על דברים במהלך ניהול הבוררות- הם מחייבים ועד כדי כך שבדיני בוררות הכלל של מניעות חל בהרבה מאד היבטים. צד שלא העלה טענה כלפי הבורר, נניח, שחרגו מכלל בהסכם הבוררות יהיה מנוע מלעלות את הטענה, בבוררות אם לא תתנגד בזמן להרחבת חזית- הבורר קיבל סמכות חדשה מכוח זה שלא התנגדת בזמן, מבחינת המערכת ההסכמית בשלב יצירת הבוררות ובשלב ניהול הבוררות, שתיקה יכולה להתפרש כהסכמה ויכולה ליצור מערכת של מניעות וכיון שהיא מערכת חוזית, אנחנו בוודאי שמים עליה את כל דיני החוזים בשינויים המחייבים. לדוגמא: אם חתמו על הסכם בוררות תחת איומי אקדח אז הסכם הבוררות בטל כי נמצאים כפייה, עושק או בניהם.

בבוררות, יש לקרוא את הסעיף הרלוונטי בחוק הבוררות, מה אומר החוק בתוספת הראשונה בחוק הבוררות (התוספת השנייה עוסקת בערכאת הערעור). אח"כ נלך להסכם הבוררות הספציפי- אם ההסכם אימץ רק את התוספת הראשונה, לא צריך להסתכל על התוספת השנייה ואח"כ יש לראות מה קורה בבוררות גופא.

חוק < תוספת ראשונה > הסכם הבוררות < התנהלות והסכמות שנוצרות תוך כדי הבוררות, הסכמות מאוחרות בהסדר ההליך, בין בהסכמות ברורות ובין בהתנהגות.

4 השלבים שבדקים סוגיה בבוררות:

- חוק.
- תוספת ראשונה.
- הסכם.
- התנהלות

בסיס הגישור הוא וולונטרי, יישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות. הצדדים מסכימים מראש להיכנס להליך ועושים הסכם גישור. במובן הזה, גם בבוררות, ההסכמה היא תנאי התחלתי, אולם להבדיל מגישור אין בוררות בלי הסכם בוררות בכתב (ע"פ החוק). בגישור לא חייבים הסכם לעשות הליך גישור. מאחר שיש הסכם בהליך הבוררות אז על ההליך חלים גם דיני החוזים ולא רק וולונטריות. חלים גם עקרונות החוזים כגון תום הלב. למשל יש שאלה, האם הבורר יכול להפסיק את ההליך וזה תלוי גם בהסכם. בנוסף יש **מערכת של דיני חובים**- אם ההסכם נובע מטעות.

מערכת הסכמית גם אומרת שמה שנמסר לטיפול הבורר זה רק מה שנמסר לטיפולו ולא מעבר (בניגוד לביהמ"ש שרשאי לעשות כל מה שבסמכותו). למשל, תיק שמועבר מביהמ"ש כאשר התובע טוען להפרת חוזה ולנוק והפחית את התביעה מטעמי אגרה, אם התיק מגיע לבוררות והתובע מבקש להגדיל את סכום התביעה-האם הבורר מוסמך לכך? השאלה היא בעצם שאלת פרשנות החוזה שבין הצדדים להגיע לבוררות. זה לא רק עניין של הסכמה אלא גם דיני חוזים.

כמו כן, על הבוררות חלות גם הוראות החוק ואנחנו כפופים להם ושוב- לא רק הוולונטריות וההסכמה בין הצדדים. למשל, אם לא היה הסכם בכתב אז זו לא בוררות וגם אם ניתן פסק זה למעשה לא פסק בוררות. כמו כן, אם הבורר לא חתם על פסק הבוררות הפסק לא תקף עד שיגיעו אליו והוא יחתום.

חוק הבוררות קבע מדרג בסיסי ולחוק יש תוספות. התוספת הראשונה היא למעשה תוכן להסכם בוררות בסיסי. סוג של נוהל עבודה לניהול הבוררות (לא מחייב). הנוהל הזה חל כל זמן שלא משתמעת כוונה אחרת של הצדדים. בורר לא צריך הכשרה, רישוי או תעודה כלשהי.

שטרזמן העביר ביקורת על המצב הזה. הוא טוען שחוק הבוררות ראה את הבורר כחסר ידע ויתרונו בכך שנבחר ע"י הצדדים והם סומכים עליו כאדם מכובד בחברה, אמין ומבין את התחום. תפיסת הדין היא שהוא רק מסדיר את המסגרת, שהבורר אינו בניגוד עניינים, שהצדק יראה ולא רק יעשה. היום המצב כבר שונה-הבורר ב"כ איש מקצוע כגון שופט בדימוס, עו"ד מנוסה, הצדדים מיוצגים ע"י עורכי דין, הצדדים מחילים על הבורר את הדין המהותי במסגרת ההסכם ועוד. זה למעשה סוג של ביהמ"ש פרטי, וזה לא מתאים לתפיסה של החוק. בורריות מקצועיות כאלה צריך להסדיר באופן מלא

כולל רישוי, הכשרה ועוד. לכן לא מעט ערעורים לביהמ"ש על בורריות הם על בורריות של אנשים שאינם מקצועיים כגון כאלה שנפגשים רק עם צד אחד.

גם התוספת לחוק מחייבת הליך מקצועי ממוסד שגם הוא לא כל כך מתאים לתפיסה הישנה של הבורר "השכונתי" "המקומי", המקובל על הצדדים אלא מדובר בעניין מקצועי שצריך הכשרה לגביו.

לכן ההמלצה היא לעשות מדרג בין סוגים שונים של בורריות ולא יתכן שיינתן תוקף לכל סוגי הבוררים והבורריות באותה מידה. המצב הזה גורם לכך שבתוך הפסיקה יש קווים שונים של הנחיות לבוררים שלמעשה משקפים סוגים שונים של בוררים. יש בעיה נוספת של מיעוט התערבות בפסקי בוררות על ידי העליון כמדיניות. זה מחליש את המוסד ולא מאפשר לתת הדרכה והכוונה ברורה ומקצועית יותר לתחום הזה.

גם בבוררות וגם בהסכם גישור יש הסכמה של הצדדים להליך. חשוב לזכור - אין הסכם בוררות בלי הסכם בוררות בכתב. התהליך הוא מוסכם, כל דיני הבוררות באים ממערכת ליישוב סכסוכים. מכיוון שבבוררות יש חוזה אזי מדובר גם במערכת הסכמית. כתוצאה מכך חלים עקרונות מדיני החוזים כגון: העיקרון "חוזים יש לקיים". לדוג: יכולה להיות טעות הדדית לגבי הכניסה להסכם הבוררות או על חלק מתנאי הבוררות.

הבורר מוסמך לעשות משהו ספציפי, מה שהוסמך מכוח הסכם הבוררות. למשל- תביעה שהועברה מבית המשפט. התובע רשם שהופר חוזה והנזק מיליון ₪ ומטעמי אגרה הוא מצמצם זאת ל-400 א"ש. השופט מפנה את התיק לבוררות. אחד מהצדדים בא בישיבה הראשונה אצל הבורר ומגיש בקשה להגדיל את סכום התביעה. השאלה שעולה - האם הבורר מוסמך לדון בתביעה המתוקנת?

השאלה היא פרשנית- האם ההסכמה הייתה להעביר את התיק כמו שהוא ואין אפשרות להגדיל את סכום התביעה, או, שכוונת הצדדים הייתה להעביר את הדיון בסכסוך ללא קשר לסכום.

מערכת נוספת שאנו נמצאים בה היא מערכת כופה בחלקה וחלקה ניתנת להתניה של חוק הבוררות. לדוג: פסק בוררות לפי חוק הבוררות חייב להיות חתום על ידי הבורר (בניגוד לפרוטוקולים, החלטות) אין חתימה אז אין פסק בורר.

המערכת של חוק הבוררות קבעה מדרג בסיסי של חוק הבוררות:

החוק בתפיסת העולם שלו מאפשר לנהל בוררות שהבורר הוא לא מיומן וצריך מדריך להפעלה. התוספת הראשונה- היא המדריך. אם הצדדים לא בחרו תנאים כיצד ינהל הבוררות אזי הולכים לפי הכללים שבתוספת. כמובן כאשר מדובר בהוראות קוגנטיות בתוספת אזי לא משנה מה שרשום בהסכם הבוררות אלא הולכים לפי התוספת. אם הצדדים נתנו הוראות ספציפיות לניהול הבוררות ואין הוראה בהסכם לגבי עניין ספציפי בבוררות, אזי הבורר צריך לאמוד את דעת הצדדים ואם הצדדים הסכימו בעניין זה ללכת לתוספת. התוספת השנייה- אותו עניין לגבי הליכי ערעור.

מיהו הבורר

בכדי להיות בורר, לא צריך הסמכה או השכלה בתחום הבוררות או רישוי אלא הסכמה של 2 הצדדים. הבורר אינו חייב לפסוק לפי הדין המהותי.

שטרומן: רוב הבורריות שאנו מכירים, יש בורר בעל השכלה משפטית והצדדים מגיעים עם עורכי דין ומחילים בהסכם הבוררות את הדין המהותי לתוך מערכת הבוררות ששונה מהדין המהותי לכן שטרומן בספרו אומר למה לא להחיל על הליך הבוררות את הדרישה של הרישוי. היה צריך ליצור מדרג בין הבוררות ההיסטורית של חוק הבוררות לבין הבוררות המודרנית. כמו כן, יש את התוספת לבוררות שלא בטוח שמי שאינו בעל רישוי יכול להחיל את ההוראות של התוספת,

לדוג": בורר ללא רישוי לא מכיר מושגים כמו "אבעיה" או "אומד דעת הצדדים" ולכן היום בבוררות המודרנית צריך לדרוש רישוי של הבורר. הבוררים הלא מקצועיים גרמו לכך שבבית משפט העליון יש שופטים מומחי בוררות (דנצינגר למשל). בחלק מהתיקים כאשר מגישים לבית משפט העליון בקשת רשות ערעור בעניינים הקשורים בבוררות, ביהמ"ש העליון ממעט להתערב בספקי הבוררות כאסטרטגיה להגן על מוסד הבוררות ואז הציבור ממעט ללכת להליך בוררות וגם פחות פסיקת העליון משמש מדריך להליכי בוררות שהתנהלו בצורה לא תקינה או נכונה על ידי בורר לא מקצועי.

ניהול הבוררות - יש פסיקה שאומרת אם יש ערכאת ערעור אז המדינה תלך לבוררות.

הבורר

1. זהות הבורר - "הבורר הוא האדם אותו שמו להם הצדדים לשופט" (היעדר הסדר חקיקתי).

אין הגדרה מי יכול להיות בורר והצדדים יכולים למנות מי שרוצים. הצדדים או ביהמ"ש יכולים לבחור בורר או שפונים למוסד לבוררות שיכול לבחור בורר עבור הצדדים אם יבקשו זאת. יש סיטואציה של בורר חלוף, כאשר בורר נפטר. ביהמ"ש קובע שההליך לא מסתיים ומישהו צריך למנות לצדדים בורר חלוף. יש בורר שהתפטר והתוצאה כנ"ל. לכן האמירה הכללית שהצדדים ממנים לעצמם את הבורר לא תמיד מדויק.

אין קביעה מי יכול לשמש בורר. כל אחד יכול לשמש בורר, בתנאי שהצדדים מסכימים לבורר, **להוציא מהמקרים:**

- **ביהמ"ש יכול למנות בורר** - הצדדים יכולים למנות מוסד לבוררות שהוא ימנה את הבורר.
- **יש מוסד של בוררות** - שהצדדים ממנים בורר ספציפי ומקבלים מהמוסד שירותי בוררות לעומת מוסד לבוררות עסקיות - שבוחר עבור הצדדים את הבורר.
- **בורר חליף** - הצדדים בחרו בורר הוא נפטר, בפסיקה נקבע כי מנגנון הבוררות נשאר ומישהו ימנה להם בורר.
- **בורר שהתפטר, נפטר, הפסיק להיות בורר.**

2. מינוי הבורר (סעיפים 8 ו-9 לחוק הבוררות)

- **מינוי הבורר על ידי הצדדים** - מצב שבו הצדדים מגיעים להסכמה על בורר. הסיכוי ששני צדדים יסכימו כשאין הסכם בוררות, שאין שיתוף פעולה, יסכימו על זהות הבורר, אופי ניהולו וכיו"ב הוא נמוך מאוד. עורכי הדין המייצגים מכירים אחד את השני, יש בהם אמון בתהליך ומאמינים שטוב שהסכסוך לא יהיה גלוי ובפני אדם שבוחרים בהם. צריכה להיות מידה רבה של שיתוף פעולה כדי שתהיה הסכמה.
- **מינוי צד שלישי שיבחר את הבורר** - על ידי קרוב משפחה, מישהו שכופף להם את היד ולקח אותם לבוררות.
- **מינוי הבורר על ידי בית המשפט** - בקשה שביהמ"ש ימנה בורר כי אין מנגנון בהסכם.
- יש מנגנון מינוי בורר, אך צד שני לא משתף פעולה ואני רוצה שביהמ"ש ימנה.
- אין מנגנון או פרסונה למינוי.
  - בקשה למינוי בורר על ידי בית המשפט - כללי
  - תנאיו של הסכם הבוררות בעקבות המינוי

רע"א 10723/05 **אי.אי.סי.אי אינטרנשיונל בע"מ נ' גבאי** (פורסם בנבו 30.3.2006) - **השופטת פרוקצ'יה** מנתה את

שיקוליו של בית המשפט בבואו לפסוק בבקשה למינוי בורר (שינוי בנסיבות המינוי, מינוי בורר חליף, האם הצדדים פנו לבורר טרם הפנייה לבית המשפט, מניעתו של פיצול הדין, סעיפים סותרים בהסכם שנערך בין הצדדים).

ככלל, הדרך המקובלת היא **הסכמה בין שני הצדדים למנות בורר מוסכם**. במקרים רבים, כאשר שני הצדדים במחלוקת ואין להם הסכם בוררות, הם לא יצליחו להסכים על כל המרכיבים, כולל זהות הבורר וכל הפרוצדורה הנלווית. **חריג** לזה כאשר הצדדים מיוצגים על ידי שני עורכי דין המסכימים ביניהם על רקע היכרות ואמון והצדדים מאפשרים להם. בד"כ זה לא יקרה ושני עורכי הדין אף יקשו על התהליך.

אפשרות אחרת, היא שביהמ"ש מפנה את הצדדים לבוררות ולוחץ על הצדדים. רוב גדול של תיקי הבוררות הם תיקים שהיה בהם מלכתחילה סעיף בוררות בהסכם המקורי. אז לצדדים אין ברירה.

גם כאשר יש סעיף בוררות, אם הצדדים פנו לאדם על מנת שיהיה מכריע, זה למעשה פעולה של שינוי ההסכמה בהתנהגות ולכאורה ביטלו את ההסכמה למנות בורר. לכן, צריך לשים לב למה שהוסכם לפני שהולכים לאפשרות אחרת.

כמו כן, צד שפנה לביהמ"ש, למעשה ויתר על הליך הבוררות. יש מצבים שיש הסכמה על בורר אך אחד הצדדים לא מעוניין ומקשה על ההליך בכך שלא מסכים על זהות הבורר וקשה להתגבר על זה כדי להגיע להסכמות.

שיקולי בית המשפט בבואו למנות בורר:

פסק הדין המנחה לגבי שיקולים למינוי בורר: רע"א 10723/05 אי. אי. סי. אי-

בין המבקשת למשיבים נחתם הסכם לרכישת זכויות במגרש ולבניית בית מגורים עליו. עוד נחתם באותו היום בין המשיבים למבקשת והמשיבה הפורמלית הסכם לביצוע עבודות הבניה. המשיבים מצאו ליקויי בנייה שונים במבנה, ופנו לאגודת המהנדסים והאדריכלים לצורך מינוי מומחה על פי הסכם הבניה כדי שיכריע בעניינים הטכניים-מקצועיים הקשורים בטענותיהם. המבקשת לא התייצבה בפני המומחה ואילו החברה הקבלנית הודיעה כי ניתן נגדה צו הקפאת הליכים. עקב כך דרשו המשיבים מינוי בורר על פי המוסכם בהסכם הבנייה. לאחר שהמבקשת לא הגיבה גם לדרישה זו, פנו המשיבים לבית-המשפט כדי שימנה בורר על פי **סעיף 8 לחוק הבוררות**.

בית-המשפט נענה לבקשה ומינה בורר. על החלטה זו הגישה המבקשת בקשת רשות ערעור. לטענתה, בירור הסכסוך בבוררות ייסב לה נזק בשל פיצול הדיון מההליך המשפטי בינה לבין קבלני המשנה, וכן כי חלק מהטענות נוגעות להסכם המכר של המקרקעין ולא להסכם הבניה בו נקבעה תניית הבוררות. **בית-המשפט העליון** דחה את הבקשה: סמכות מינוי בורר על פי **סעיף 8 לחוק הבוררות** הינה סמכות שבשיקול דעת. שיקול דעת זה מופעל בהשראת **שני ערכים שראוי לקדם בהקשר זה**:

- ליתן ממשות ותוקף לכוונה החוזית של הצדדים כפי שהיא משתקפת בהסכם הבוררות, ולא לסכלה.

- לעודד את הפעלתו של מוסד הבוררות, המהווה חלופה חשובה וראויה להכרעה במחלוקות בערכאות השיפוט.

שיקוליו של בית-המשפט בדונו בשאלה האם יש להימנע ממינוי בורר, דומים לשיקוליו בשאלה האם יש להורות על עיכוב הליכים לפי **סעיף 5 לחוק הבוררות**, כאשר בשני המקרים, יש לבחון האם מתקיימות נסיבות כבדות משקל המצדיקות סטייה מהעיקרון המורה כי יש לכבד את הסכם הבוררות. השיקולים הרלוונטיים לעניין זה כוללים הן שיקולי צדק הנוגעים לבעלי הדין עצמם ולמערכת היחסים ביניהם, והן אינטרסים כלליים הנוגעים באינטרס ציבורי רחב. בחירת דרך הכרעה המבוססת על מנגנון מסוכם, שאינה מצריכה היזקקות לבית-המשפט, היא חשובה ויעילה, במיוחד מקום שמדובר בשאלות מקצועיות פרטניות שהכרעה שיפוטית רגילה אינה חיונית לבירורן.

מנגד, האפשרות כי הליך הבוררות לא ימצה את בירור המחלוקת בין הצדדים, אלא יידרשו דיונים נוספים בערכאות שיפוט רגילות, עשוי לשמש, במקרים מתאימים, עילה שלא לקיים את הליך הבוררות. ומנגד, מקום שקיום הליכים שיפוטיים נוספים כאמור אינו ברור מאליו, וכאשר מערכת היחסים בין הצדדים לבוררות עומדת לעצמה, לא קמה עילה לסכל את הליך הבוררות, ואין הצדקה להוליד את הצדדים להסכם הבוררות להליך שיפוטי ארוך ומסורבל. על אחת כמה וכמה כך, כאשר הצדדים להסכם הבוררות צפו מראש כי בוררות ביניהם עשויה להקיף רק חלק מן הצדדים המעורבים, וקבלו זאת על עצמם.

בענייננו, הצדדים להסדר הבוררות הניחו כי קיום הבוררות אינו מותנה במעורבות הכרחית של החברה הקבלנית. הבוררות התכוונה להכריע במחלוקות אפשריות בין המבקשת למשיבים, וזאת ניתן לעשות בלא זיקה הכרחית לחברה הקבלנית ולקבלני המשנה. האחריות של החברה הקבלנית ושל קבלני המשנה נוגעת בעיקרה למערכת היחסים המשפטית בינם לבין המבקשת, והיא תוכל להתברר, במידת הצורך והאפשרות, בנפרד ובלא זיקה הכרחית לבוררות. הסוגיות העולות על פי הסכם המכר ואלה הנוגעות לליקויי בנייה מכוח הסכם הבנייה הן שונות זו מזו, ואין סיבה טובה שלא לדון בסוגיות האחרונות במסגרת בוררות מהטעמים שהובאו לעיל, ובהינתן מהותן המקצועית-טכנית שהכרעה בהן מחוץ לבית-המשפט מתאימה ורצויה.

פס"ד ארט בי- השופט דנציגר אומר בורר חייב בחובת נאמנות לפי **סעיף 30 לחוק**. חייב לא להיות נגוע במשוא פנים, כמו שופט- נקי. השאלה האם המבחנים שאני מפעיל על בורר נוקשים או קלים מאשר המבחנים של שופט? הוא מכריע ברמת אוביטר, אותם מבחנים לא שונים במהותם, אלא בהפעלתם. הוא קובע **שהמבחן הוא אובייקטיבי, האדם הסביר-** מבחן של חשש ממשי של משוא פנים, לא מבחן פשוט ובפס"ד הדין הזה הוא לא פסל את השופט.

עיקר החדשנות- שאתה הולך להיות בורר אתה צריך לבדוק בבדיקה עצמאית שאם יהיה לך מצב של משוא פנים לדעת מה צריך לבדוק. לא בהכרח בדיקה ישירה אם יש קשר בינך לבין הצדדים, אלא גם לחברות שהם מנהלים או קשורים אליהם, האם הנושא הזה הוא נושא שקשור לנושא שבו הוא מייצג חברה אחרת שמתעסקת בזה שאז יש לו סיכוי להיות מוטה ולא לתת פסק בוררות שיחייב וישפיע על ייצוג החברה האחרת.

השופט דנציגר אומר אל תסתבך, תראיין את עצמך, תראיין את עורכי הדין שעובדים אתך. גם הצדדים צריכים לעשות בדיקה עצמאית לא רק הבורר ומחיל על זה את כלל המניעות, לא עשית אל תבוא בטענות. כלומר, גם הצדדים צריכים לעשות בדיקה אם הבורר לא בניגוד עניינים ומחיל על כך את כלל המניעות, אם מדובר בדבר שיכולת לעשות בבדיקה סבירה, שהבורר יכול להימצא בניגוד עניינים וגם אם יכולת לבדוק, אתה מנוע מלעלות טענה של כשרות בורר. עם זאת, יש מקרים שלמרות כל זה אני יכול עדיין לפסול את הבורר, שניגוד העניינים הוא חמור, האיזון בין החובה של הצדדים לבדוק לבין הבורר הוא קיצוני וכיו"ב. ההלכה של דנציגר היא הלכה פה אחת. יש מי שקורא לפסיקה הזו "הקוד האתי של דנציגר", לא רק לבורר אלא גם לצדדים.

ההתנקזות להליך הבוררות יכולה להיעשות בכמה דרכים:

1. מינוי בורר בהסכמה (בין אם יש הסכם מראש ובין אם לאו- **סעי' 1 לחוק**).
2. כאשר יש הסכם בוררות, אך צד אחד אינו מעוניין בזה ומנסה לסכל את ההליך ואז מוגשת לביהמ"ש בקשה למינוי בורר. **סעי' 8(א) לחוק הבוררות**: "נתגלע סכסוך בעניין שהוסכם למסרו לבוררות ולא נתמנה בורר לפי ההסכם, רשאי בית המשפט, על פי בקשת בעל-דין, למנות את הבורר; בית המשפט רשאי לעשות כן בין שהבורר צריך היה להתמנות על ידי בעל-הדין או אחד מהם, ובין שצריך היה להתמנות על ידי הבוררים שנתמנו או על ידי צד שלישי".
צריך לשים לב שלא ניתן ללכת לביהמ"ש לפני שפונים לצד השני ומבקשים הסכמתו (**סעי' 8(ב)**).

יכול להיות מצב שהצדדים מסכימים מראש ללכת לבוררות ואחד הצדדים מחליט ללכת לביהמ"ש ולהגיש תביעה. הצד השני טוען שזו הפרה של הסכם הבוררות. **סעי' 5(א) לחוק** עוסק בכך: "הוגשה תובענה לבית משפט בסכסוך שהוסכם למסרו לבוררות וביקש בעל-דין שהוא צד להסכם הבוררות לעכב את ההליכים בתובענה, יעכב בית המשפט את ההליכים בין הצדדים להסכם, ובלבד שהמבקש היה מוכן לעשות כל הדרוש לקיום הבוררות ולהמשיכה ועדיין הוא מוכן לכך".

3. בקשה במסגרת הליך של הסכמה בתוך הליך שיפוטי- מוגשת תביעה לביהמ"ש וביהמ"ש מפנה את הצדדים לבורר. ראינו שהחלטת ביהמ"ש המפנה את הצדדים לבוררות (בהסכמתם) נחשבת להסכם בוררות.

לרוב הבוררות שקיימות הם ללא ברירה שיש הסכם בוררות ולצדדים לפעמים אין ברירה אלא ללכת לבוררות.

3. סוגי בוררים (סעיף 1 לחוק הבוררות, פסקה ו' לתוספת הראשונה לחוק הבוררות)

- **בורר ספציפי.**
  - **בורר זבל"א (זה בוחר לו אחד)** - כל אחד מהצדדים בוחר לו מי ייצג אותו. המקרה הקלאסי שכל אחד מהבוררים מייצגים אינטרס והם ממנים בורר שלישי ניטראלי וביחד זה הרכב. התפיסה הבסיסית עוסקת בצדדים לא מיוצגים. לא כל כך נפוץ היום. בוררים שכל אחד מהם מונה על ידי צד והוא מציג אינטרס והם ממנים בורר אמצע נטרלי שהסכימו עליו בוררי הצדדים.
  - **בוררים אחדים המתמנים יחדיו** - הרכב בוררים, לעיתים מומחים בנושאים שונים (כלכלי/הנדסי/ משפטי). מחליטים יחד. מס' בוררים שאינם שייכים לאף אחד מהצדדים שמתמנים ביחד כדי להכריע בסוגיה כדי לפתור את בעיית רוב ומיעוט. מס' בוררים שכל אחד רואה את זה מראיית מבט שונה, משפטית, עסקית וכיו"ב
  - **מוסד כבורר** - לעיתים ממנים מוסד כבורר (יש כמה בארץ). יש מוסדות וולונטרים המספקים שירותי בוררות ויש גם מוסדות שהם מוסדות חובה עבור הצדדים כמו מכוח תקנונים של איגודים, חברות מושבים המחייבים את חברי האגודה/חברה לפנות לפורום מחייב. הרעיון המרכזי הוא כמו הכיוון של בוררות חובה: כדי לגרום לכך שהתהליך יהיה בדרך הזו, כדי לחסוך את ההתדיינות בביהמ"ש, וגם יש הנחה שאותו מוסד הוא יותר רלוונטי ומתמחה בנושא. בד"כ במוסדות כאלה יהיה גם הסכם בוררות מיוחד שיהיה מעוגן בתקנון של האגודה.
- מוסדות חובה. כגון: תקנונים של אגודות שיתופיות מפנים לבוררות של מושבים. אגד חברי אגד. איגוד המוסכים. הרעיון המרכזי שניסה משרד המשפטים להוביל אותו הוא רעיון של בוררות חובה (במחשבה שזה רשות לא הולכים לעומת שזה חובה). המחשבה היא שהמוסד הספציפי הוא יותר מומחה בעניין. בד"כ במוסדות כאלו יהיה הסדר בוררות מיוחד שיגולם בתקנון מסוים.
- **בורר נוסף לעומת בורר מכריע** - הרכב בוררות שקובעים שאחד מהם הוא המכריע, גם אם הוא דעת יחיד לעומת השניים האחרים. בורר נוסף כשמו הוא, נוסף לא מכריע מצטרף לשאר הבוררים. בורר מכריע כשמו הוא, הבוררים יכולים להציע לצדדים כי אם יש מחלוקת בין הצדדים להסכים לבורר מכריע.
  - **בורר, מעין-בורר ומומחה** - מעין בורר הוא גורם שבפועל התנהל כמו בורר אף שלא מונה באופן פורמאלי לבורר. צריך לשים לב שכאשר יש הסכמה מראש ללכת למישהו ולקבל את הכרעתו בלי לקבוע מראש שמדובר בהסכם בוררות אז זו לא בוררות אלא מעבירים למכריע את הסמכות והוא לא נדרש להליך הבוררות. לאחר החלטתו קשה מאוד לתקוף כי מדובר בהסכם בין הצדדים לקבל את הכרעתו של הגורם המכריע ואין את העילות לפי חוק הבוררות. במקרה של מעין בורר אין הסכם בוררות כנדרש בחוק אך בפועל ההליך נעשה כבוררות. זה הליך שקשה להכריע לגביו. מפעילים על זה כלים מנהליים של חוק הבוררות (כמו משוא פנים) אך עדיין זו תהיה הכרעה חוזית ולא לפי חוק הבוררות.
- מעין בורר זה שהוא מתנהג כמו בורר, אך אין לו מינוי כמו בורר. המינוי לא עומד בכללים של הבוררות כי אין הסכם בוררות ואז אני מפעיל על זה כלים מנהליים של בוררות את המעטפת.

4. כישורי הבורר - (היעדר הסדר חקיקתי, עניינים הנלמדים מהסדרי חקיקה של ביטול פסק/העברה

מתפקיד/פסיקה)

- השכלה משפטית.
- הבנה מקצועית.
- אובייקטיביות- החל משלב המינוי ועד מתן הפסק.
- נאמנות- החובה לנהוג ביושר ובהגינות.
- גילוי נאות של עבר פלילי או משמעת.

5. אחריות הבורר - (סעיף 30 לחוק הבוררות)

- חובת נאמנות
- חובת הגילוי
- אחריות בנייקין - סעיף 8 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש]: "אדם שהוא גופו בית משפט או בית דין או אחד מחבריהם, או שהוא ממלא כדין חובותיו של אדם כאמור, וכל אדם אחר המבצע פעולות שיפוט, לרבות בורר – לא תוגש נגדו תובענה על עוולה שעשה במילוי תפקידו השיפוטי."

6. חסינות הבורר

- מה בין תביעה נגד בורר לפי סעיף 30 לחוק לבין הליך לביטול פסק בוררות או העברת בורר מתפקידו רע"א 6830/00 ברנוביץ' נ' תאומים, פ"ד נז(5) 691 (2003) - נקבע כי תביעה נגד בורר לפי סעיף 30 לחוק אינה מותנית בהעברת הבורר מתפקידו או בביטול פסק הבורר.

7. העברת הבורר מתפקידו - (סעיף 11 לחוק הבוררות)

- הפרת חובת הגילוי המוטלת על הבורר
רע"א 296/08 ארט-בי חברה בערבות מוגבלת (בפירוק) נ' עיזבון המנוח ג'ק ליברמן ז"ל תק-על 2010(4) - "קוד דנציגר" המגלם את כללי האתיקה בתחום הבוררות אשר מחייבים כל בורר וכל מתדיין בחובת גילוי מלאה של מלוא שריו לבעלי הדין ולענייני הסכסוך.

- ניגוד עניינים ומשוא פנים

- רע"א 107/84 איליט בע"מ נ' אלקו, פ"ד מב(1) 298 (1988) - המבחן למשוא פנים ולניגוד עניינים הינו מבחן אובייקטיבי שעל פיו יש להוכיח חשש ממשי למשוא פנים ברמה האובייקטיבית.

- קובלנה משמעתית נגד בורר שהוא עורך דין.

- התנהגותו של הבורר במהלך הבוררות גורמת לעינוי-דין.

- נבצר מהבורר למלא תפקידו.

- מעמד הבורר בבקשה המתייחסת להעברתו/ בבקשה לביטול פסק שעילותיה מופנות כנגדו.

- רע"א 7427/10 צ'רלטון בע"מ נ' התאחדות לכדורגל בישראל (פורסם בנבו 21.10.10) - גישתו של השופט רובינשטיין לפיה בעייתית היא סברתו של בעל דין כי הוא יוכל להטיח בבורר האשמות קשות ובמקביל למנוע מן הבורר כל אפשרות להתייחס לאותן האשמות.

8. שכר הבורר - סעיפים 31-34 לחוק הבוררות

- קביעת גובה השכר ושכר מוגזם
- חובת התשלום
- הפעלת סנקציות בגין אי תשלום שכר הבורר וזכות עיכוב פסק הבוררות
- הפחתת שכר הבורר

מינוי בורר - ס' 4 לחוק הבוררות

- מדובר בחוק תמציתי ובס' זה הוא מטפל בהרבה עניינים. המקור של דיני הבוררות מבחינת המשפט הישראלי הוא פקודת הבוררות, פקודה מנדטורית שבוטלה והחוק משנת 1968.

כשירות הבורר - ס' 1 לחוק הבוררות - "מי שכשיר להיות בורר".

מבחינת כשירות, בורר צריך את הסכמת הצדדים כדי למנות אותו ולכן בתוספת הראשונה יש סעיפים המורים לבורר כיצד להתנהל.

בד"כ, כאשר הסכם הבוררות מנוסח ע"י עו"ד של הצדדים ולא ע"י הצדדים, נקבל בורר לא מומחה, לא מהתחום. הדבר הכי חשוב בבוררות זה זהות הבורר. הצדדים צריכים להיזהר בבחירת הבורר, שכן כל אדם כשיר להיות בורר אם הצדדים מינו אותו לכך, על הצדדים להיזהר בקביעה שכן עליו להיות מומחה לכך.

למבחן- לנסח סעיף בוררות שיקבע כיצד ימנו בורר. הניסוח צריך להיות בהתאם לחוק.

בהעדר הוראה בחקיקה ובהעדר התייחסות בתוספת הראשונה, הסכם הבוררות בהקשר של הבורר- הופך להיות חשוב ביותר. ההתנהלות לא רלוונטית לפרק של מינוי הבוררות שהרי היא רלוונטית רק במצבים שכבר יש לנו בורר.

לגבי הבורר, זהותו כישוריו והכשרתו- בגלל הלקונה בחוק ובתוספת הראשונה- כשירות הבורר מגיע מההסכם. הסכם הבוררות הינו חוק קצר. גם בהקשר הניהול והכללים החלים על הבורר- הסכם הבוררות מקבל משמעות גדולה כי יש לעשות מיקוד של הכללים שמשמשים במצב הקונקרטי. רוב פסה"ד בבוררות זה בקשות לביטול פסק בוררות. הדבר נובע מכך שצד לא מרוצה ונטען כ הבורר לא היה מקצוען.

דרך מינוי בורר-

- **ביהמ"ש ממנה לפי החוק ס' 8 לחוק הבוררות:** החוק צופה כדרך המלך שהסכם הבוררות קבע את המהות, כלומר, שהולכים לבורר, אך, אין בורר ספציפי וצריך ללכת לגוף שיקבע את הבורר. הולכים לביהמ"ש ומגישים בקשה למינוי בורר. כלומר, יש הסכם שהוא הבסיס להסכמה למינוי בורר וביהמ"ש צריך למנות את הבורר הספציפי. אם הצדדים יגיעו להסכמה על מינוי בורר- ביהמ"ש ימנה את האדם הנבחר, אם לא, ביהמ"ש הוא זה שימנה את הבורר. לכן, היה צריך לכתוב בחוק הבוררות שביהמ"ש ישקול את המהות בין הצדדים וההתנהלות ולפי כך ימנה בורר. אך החוק לא מגדיר וכך גם ביהמ"ש לא פועל.

ברגע שהמינוי נמצא ללא מסגרת, אנחנו מצפים מהשופט לשאול את הצדדים על מה הסכסוך ולפי כך יקבע בורר מומחה לעניין הנדון. יש שופטים שיעשו זאת ויש שופטים שלא. לעיתים נקבל מביהמ"ש מינוי של אדם שלא מבין בעניין.

- הדרך השנייה למינוי בורר- **ס' 1 סיפא לחוק הבוררות- הגדרת הסכם בוררות:** הצדדים מראש קבעו שם של בורר ואז אין לצדדים טענות כי זה מה שבחרו. אבל, בהרבה מהסכמי הבוררות התפתח כנוהג למנות מוסד או גוף ממנה. בעבר, היה מקובל להכניס מינוי ע"י ראש לשכת עו"ד, או ימונה ע"י נשיא לשכת השמאים וכו'.

לדוגמא: כל חילוקי הדעות בין הצדדים שיתגלעו בקשר להסכם זה או לביצועו יתבררו בפני בורר אשר ימונה על ידי המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין בישראל. על הבוררות יחולו הוראות חוק הבוררות, התשכ"ח-1968, התקנות שהותקנו מכוחו וכללי המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין בישראל. פסק הבוררות יהיה ניתן לערעור בפני בורר על פי הוראות סעיף 21א לחוק הבוררות, התשכ"ח-1968, והתוספות לחוק.

ואז מקבלים את מי שימנה אותו גוף הכתוב בהסכם הבוררות. דרך זה פחות מוצלח מאשר אם ימנה שופט בדרך המלך. אם הממנה לא שופט, בד"כ הגוף ימנה מי שחבר שלו, לכן בניסוח סעיף הבוררות שמפנים לגופים ממנים יש לחשוב על מינויים שונים לסכסוכים שונים. יש לכתוב שאם הסכסוך בתחום ההנדסי הבורר ימונה ע"י יו"ר איגוד ההנדסה או ימונה ע"י

מישהו שהצדדים סומכים עליו ואם מדובר בסכסוך משפטי ימונה עו"ד פלוני וכו'. ניסוחים כאלה עלולים להוות בעיה כי אם מדובר בנושאים באמצע, בתוך-יש להתייחס גם אליהם.

ס'8(ב) לחוק הבוררות- סעיף טכני שביהמ"ש מקפידים עליהם. אך לא תמיד הסעיף טכני כי הוא קיבל פניה למינוי בורר והוא יכול להסכים וזה גם השלב שהם יכולים לתקן את הטעות ולבחור בורר נכון, או שיחליטו ללכת לגישור או שיחשבו על פתרון אחר. לכן ההתקשות של ביהמ"ש היא התקשות נכונה, כי אם היו עושים את השלב הזה יכול להיות שבכלל לא היינו מגיעים לשלב של מינוי בורר.

מסגרות מיוחדות- הרכב (תוספת ראשונה)

ס' א לתוספת הראשונה- ס' זה הכרחי לתוספת משום שהוא פנייה לגוף שממנה- לביהמ"ש. הסמכות של התוספת נולדת לפי **ס' 2 לחוק הבוררות**- זה אומר שאם בתוספת הראשונה כתוב בס' א לגבי ס' הבוררות ורואים בהסכם הבוררות ככולל את התוספת הראשונה, כשבאים לביהמ"ש בבקשה למינוי בורר עומדת בפני ביהמ"ש בקשה שמכילה את ס' א לתוספת הראשונה.

ס' 2 לחוק הבוררות- הוא סעיף שאומר שהסכם הבוררות, גם אם הצדדים כתבו בהסכם רק את המשפט הבא: "במחלוקת בין הצדדים תנוהל הסכם בורות", מכוח ס' 2 נמצאים בהסכם שמכיל גם את התוספת הראשונה להסכם הבוררות, אלא אם כן, אין כוונה אחרת משתמעת מההסכם. מכיוון שכל סעיף הבוררות הוא שורה ואין כוונה משתמעת אז אנחנו נמצאים בתוספת הראשונה וס' א שאומר ש"הבוררות תהיה לפני בורר יחיד, אם לא נקבע מס' בוררים גדול יותר"- לכן ביהמ"ש יקבע בורר אחד כי הצדדים לא קבעו שימונה יותר מבורר אחד.

ס' 8(ג) לחוק הבוררות- "נקבע בהסכם הבוררות שכל צד יקבע בורר, רשאי ביהמ"ש, על פי בקשת הצד שמינה בורר, למנות אותו בורר או אדם אחר כבורר יחיד". יש לביהמ"ש סמכות, לא להגדיל את מס' הבוררים, אלא למנות בורר אחד במקום שהצדדים סיכמו שיהיה יותר מבורר אחד. כלומר, אם ביהמ"ש לא חושב שזה יעיל למנות כמה בוררים, לביהמ"ש יש שיקול דעת למנות בורר אחד ולא כמה בוררים כרצון הצדדים. ביהמ"ש מתגבר על רצון הצדדים.

ביהמ"ש נותן עדיפות לצד שמשחק את המשחק. יש אחד שרוצה לקיים בורות ויש בורר שהוא מוכן לקיים בפניו את הבוררות. הצד השני אומר שהוא לא רוצה בורר ושס' הבוררות לא תקף- ביהמ"ש יכול להעניש את אותו צד שרצה לבטל את הסכם הבוררות ולכפות עליו את הבורר שהצד השני הסכים עליו. לכן יש להיזהר בתשובה לביהמ"ש.

ס' 9 לחוק הבוררות- "התמנה בורר נוסף או בורר מכריע"- ס' שיש בו מסגרת של שיקול דעת, שונה מההיבט הכללי. ברגע שיש בורר נוסף או בורר מכריע, היינו, תהליך של ריבוי בוררים אפילו שמונה ע"י ביהמ"ש, רשאי ביהמ"ש בשלב מאוחר יותר, נניח כשהבוררות מסתבכת ולא מגיעים להבנה, למנות את הבורר החלופי או הנוסף כבורר יחיד אם ראה טעם נוסף לכך. כלומר, מינוי 2 בוררים והם עסוקים בלריב כל הזמן אז למען היעילות ביהמ"ש יכול לקבוע שהבורר הנוסף שנקבע יהיה הבורר היחיד והראשון ילך הביתה. כלומר, ביהמ"ש יכול לעקוף את כל רצון הצדדים.

ס' 10 לחוק הבוררות- בורר או בורר יחיד- יכול להיות שיש פנל של בוררים (הרכב של בוררים)- זהו סעיף פיקציה מכיוון שכל מנגנון הבוררות הוא מנגנון שבה מכוח הסכמת הצדדים ולכן חייבים ס' בחוק שיגיד שאם ביהמ"ש ממנה בורר זה כאילו הצדדים מינו אותו. מנגנון דמה. מי שביהמ"ש מינה זה כאילו הצדדים מינו.

ס' 12 (א) לחוק הבוררות- בורר ממנה או ע"י הסכם או ע"י מינוי של ביהמ"ש, ובנוסף, כשאין כוונה אחרת משתמעת מהסכם הבוררות. "כוונה משתמעת"- לדוגמא, "ימונה כבורר עו"ד שי רווה וזאת לנוכח היכרותם המשותפת אתו". מהסכם הבוררות עולה שלקחו את שי רווה כי רצו אותו ועכשיו יש "כוונה משתמעת"- אם הצדדים רצו את שי רווה, יש כוונה משתמעת שיהיה רק בורר אחד פלוני וביהמ"ש לא יכול למנות בורר אחר. כך שאם נמנע משי רווה להיות בורר- מבטלים את סעיף הבוררות והולכים לביהמ"ש. אם מההסכם משמעת כוונה שרק בורר פלוני הוא יהיה הבורר בין הצדדים ונבצר

ממנו להיות בורר- לא ניתן למנות בורר חליף כי הכוונה של הצדדים שיהיה בוררות- אבל רק אצל שי רווח ואם לא אצל שי רווח אז יוצאים מכל מנגנון הבוררות והולכים להתדיין בביהמ"ש.

דוגמא "שאין כוונה משתמעת": אם כתוב "במקרה של מחלוקת בין הצדדים ימונה עו"ד שי רווח כבורר יחיד", אין כוונה משתמעת. נקב בורר ואם הוא לא יוכל להיות בורר ימנה ביהמ"ש בורר. אומרים שיש בורר והוא נעלם ולכן ימנו בורר חליף. אנחנו לא עושים זאת אם עולה "כוונה אחרת משתמעת מההסכם" שהצדדים רוצים את פלוני ולא רוצים אף אחד אחר ואז הולכים לביהמ"ש.

ס' 12(ב) לחוק הבוררות- "הועבר בורר מתפקידו (לא מצב של נבצרות, אלא היה בורר), הופעל ס' 11, הבורר לא טוב לדעת ביהמ"ש או שנכנס לאחת מהחלופות, רשאי ביהמ"ש במקום למנות בורר חליף- להחליט שהסכסוך לא יידון בהליך של בוררות אם ראה טעם מיוחד לכך. **לדוגמא:** נוהלה בוררות ארוכה בפני בורר מסוים וגילו באיזשהו שלב שהוא בקשר עם אחד מהצדדים והוא מועבר מתפקידו לפי ס' זה. מוגשת בקשה למנות בורר חליף. מגיעים לדיון בביהמ"ש שם מתחיל סכסוך מאיזה שלב צריך לנהל את הבוררות- האם יש לנהל אותו מתחלה או האם יש להמשיך מאיפה שהבורר הקודם הפסיק.

מתחיל דיון. השופט מסתכל על התיק ורואה שמדובר בסכסוך משפטי, הוא מחליט שהוא לא ממנה בורר חליף והתדיינו בהליך בביהמ"ש. סכסוך במצב כזה ניתן לחסל במהירות ויעילות בביהמ"ש וחבל להתניע עליו הליך בוררות. פה לא סתם אין בורר אלא הוא הועבר מתפקידו, כלומר, יש ליקוי בניהול הבוררות ואז ביהמ"ש שוקל האם הוא ייקח בורר חליף שינהל את כל המשפט מהתחלה או שהוא ינהל את התיק, למרות שהיה הסכם בוררות בין הצדדים. רואים שוב שיקול דעת מתוך שיקול של יעילות. רואים קו ברור שיושב בחוק שבוררות צריכה להיות יעילה.

ס' י"ד לתוספת הראשונה- "הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה, צודקת ומהירה של הסכסוך"- הצדק הוא לב העניין. לעומת שופט, שיכול לכתוב ולפעול לפי הצדק רק כשיש לקונה בחוק, חסר או רק כשהחוק מציין את המילה צדק, כלומר, שעל פי החוק הוא צריך לפעול לפי הצדק. לעומת זאת, הבורר צריך להיות יעיל מהיר וצודק.

ס' 11 לחוק הבוררות-

למבחן (ארט בי ופסה"ד אפרופים) **פסה"ד ארט בי-** כלל מנחה לבורר- "אל תהיה ארט בי". אם יקפידו עם הבוררים לא יהיו יותר בוררים. אחרי פסה"ד זה היה התייבשות של בוררים כי החמירו עם הבורר. אם ילכו במגמה הקוטלת והמחמירה של פסה"ד זה ולוקחים את הבורר ומדקדקים בדקדוקים הכי מחמירים שיש, לא רק שלא יהיו בוררים אלא גם לא יהיו בורריות. מצד שני, אם ייתנו שיהיה הפקרות גם אז לא יהיו בורריות כי אנשים יפחדו- יתברר שהבורר היה חבר של הצד השני וביהמ"ש יגיד שהיה בוררות ולא יבטלו אותו. **השופט דנציגר קבע** את פסק דין הזה לאו דווקא לפסק הדין הזה ספציפי, אלא לקח את ההזדמנות לכתוב קודיפיקציה, את התנהגות הבורר בעניין חובת הצדדים, חובת הגילוי של הצדדים עם הבורר ויצר מסכת כללים. לקח את ההזדמנות לכתוב מסכת כללים להבא ולהתוות כללים.

אין חדשנות בפסה"ד זה, מדובר בכללים שהיינו מפעילים כחובה על כל בעל תפקיד. מדובר בכללים בסיסיים ולא היה צורך בו מלבד בצורך להניף את הדגל בתחום = לצאת בהצהרה. **מה שדווקא כך חדש בפסה"ד-** זה **השופט דנציגר** מטיל חובות לא רק על הבורר אלא גם על הצדדים. הדבר הגיוני, הוא אומר שאם צד יודע על קשר, ונניח הבורר שכח ולא זוכר שהצד היה קשור אליו- יש חובת גילוי על אותו צד. יש לשים דגש על הצד שידע ושתק כי אז התברר כי הבוררות הינה בירור סרק.

פסה"ד קלמן וי- מינוי הבורר היה מינוי של המוסד לבוררות עסקית.

פסה"ד 1014406/11 פרח נ' ענבר ז"ל ואח'- פסה"ד עוסק בתביעה של התערבות ביהמ"ש בניהול הבוררות ונקודת ההשקה שבין ביהמ"ש לבוררות. מדובר בטענה כנגד הבורר. הבורר משה בר נפטר ולכן התביעה הוא כנגד עזבונו, **יורשי**

משה בר נ' וועד מחוזי תל אביב ומרכז ונגד מגדל ואיילון - הטענה היא שהבורר עשה טעויות וגרם לנזק התביעה היא כנגד לשכת עורכי הדין משום שהם אלה שמינו אותו. לפי **פסיקת ביהמ"ש השלום** - עו"ד מסוים שהיה לו יכולת למנות בוררים במסגרת לשכת עו"ד מינה את משה בגלל שהוא היה חבר שלו מבלי שהיה לו את הכישורים לנהל את הבוררות וגם מכיוון שמשה הורשע באישום פלילי מבלי שבדקו זאת וגם בדין המשמעותי.

2 מבטחים נתבעים:

- ביטוח המנוח במסגרת האחריות המקצועית שלו.
- ביטוח הלשכה.

השאלה שחוזרת בפסק הדין: מה קורה כאשר בורר ניהל את הבוררות לא כשורה, אבל בסופו של דבר פסק הבוררות שלו לא בוטל? האם במצב הזה ניתן לתבוע את הבורר או את מי שמינה אותו? במקרה הספציפי הזה את לשכת עו"ד, למרות שלכאורה ההליך הפך להיות חלוט? **ס' 30 - לחוק הבוררות** - אם אנחנו מבינים את הקונספט של הבוררות התשובה האינטואיטיבית היא שכן, כי קביעת הבוררות היא קביעה לגבי הפסק ולא קביעה לגבי ערך ניהול הבוררות. נראה שלא כל כך מהר מבטלים פסק בוררות. הפסיקה על **ס' 30 לחוק הבוררות** מאד מצומצמת ולא ברורה. כל פגיעה בנקודת התפר, פסק בוררות שלא בוטל אבל מוכרת תביעה כנגד עזבון הבורר וכנגד מי שמינה אתה בורר - מחליש את מוסד הבוררות ככלל. לבורר יש חסינות אבל לא מלאה כמו חסינות של שופט.

איך לנהל הליך בוררות? הכשרת בוררים:

בורר הוא לא שופט במובן הזה ששופט חסינותו דה פקטו (מוחלטת). חסינותו של הבורר לא ברמה של שחיתות ציבורית, שאז לא יינתן לו חסינות כדוגמת נטילת שוחד, לקבל כסף או להיות נחמד יותר למישהו שהוא חבר שלך, לעומת מישהו שלא חבר שלך. **לבורר אין הגנה מוחלטת, מכיוון, שהדרך הכי סטנדרטית לתקוף פסק בוררות זה בקשה לביטול פסק בוררות בניגוד לפסק דין שיש לגביו ערעור.**

בשביל לדעת איך לנהל בוררות, יש לנהל את הבוררות לא מתוך כלל "האין אלא מתוך כלל הלאו". יש להכיר את כל כללי הבוררות, את מה שכתוב בחוק, בתוספת הראשונה וכו' וכשמנהלים את הבוררות יש לנהל בראייה של **ס' 24 לחוק הבוררות: סעיף העוסק בביטול פסק הבוררות** - את עילות הביטול ניתן לקטלג כעילות ביטול המופנות כלפי הפסק ועילות ביטול המופנות כלפי ההליך לצורך העניין, כלפי הבורר. אם יש עילת ביטול בטענה שהבורר לא נתן לבעל הדין להביא את ראיותיו, אז הבורר היה צריך לאפשר להם להביא את ראיותיהם. ברגע שבורר לקח על עצמו את תפקיד הבורר, פסק שלא יימצא חן בעיני מישהו, בגלל שאין דרך אחרת לתקוף את פסק הבורר, יחפשו כל פגם ופגם שהבורר עשה בהליך, לכן חשוב להיות מקצוען לאורך כל ההליך.

הדבר הכי קשה בניהול בוררות זה **ניהול אולם** משום שיושבים בשולחן אחד ליד האנשים ולא בנפרד מהם ובאותו גובה שלהם. הדרך היחידה לשלוט באולם זה בעצם הבורר. אם הבורר איבד שליטה, הוא איבד את האולם. לכן, יש לזכור שאחד הדברים הכי חשובים הוא שהבורר צריך להשתמש בסנקציות שמובנות לו בתוך ההליך בתוספת הראשונה. לא לאיים על הצדדים ולא ליצור טרור באולם. מצד אחד, יש לנהל אולם ללא כוחות עזר, יש סנקציות שעוזרות לבורר, אבל שימוש מוגזם בסנקציות יגרום לאבד את אמון הצדדים ולהגדיל את הסיכון בשלב הניהול. לא כדאי לייצר עוינות של הצדדים כלפיו.

בסיס ראשון - הבורר פועל תחת איום קיומי מתמיד של **ס' 24 לחוק הבוררות** כי זוהי הדרך היחידה של צד למחות כנגד הפסק **וס' 11 לחוק הבוררות** אם הבורר לא מנהל את ההליך נכון.

הבסיס השני - הבורר פועל בהעדר ממסד.

הבסיס השלישי- הגדרת המסגרת של הבורר פרוצה מאד. התוספת הראשונה מאד פרוצה ואם הצדדים לא הסדירו להם סט כללים- כל ההסכם פרוץ עבור הבורר.

כללים מנחים- הדרך של הבוררות הוא בראש ובראשונה המסגרת ההסכמית. הבסיס של הבורר משוחרר מהדין המהותי, הוא לא כפוף לדיני הראיות ולא לסדרי הדין. לכן, גם הצדדים לא כפופים. נכון שזו נקודת המוצא, אבל, זה לא מדויק וזה גם לא בדיוק נקודת המוצא ההכרחי.

אך, ברגע שהצדדים הכניסו לחוק הבוררות את היכולת להגיש ערעור בפני ערכאת בוררים או בקשת רשות ערעור בפני ביהמ"ש- ממילא במצב הזה היו צריכים ליצור בבוררות בערכאה הראשונה כללים אחרים. אם יוצרים מנגנון של בקשת רשות ערעור לביהמ"ש במקרה של טעות בדין כדי שתהיה אפשרות להגיש את הבקשה, יש צורך שהבורר יהיה כפוף לדין, לכן, בבוררות שבה יש מנגנון בקשת ערעור לביהמ"ש הבורר כפוף לדין המשמעותי.

אם הבורר הולך לבחון בקשת ערעור ויש לבחון את מה שנעשה בערכאה הראשונה הדבר הראשון הוא שבדקים את הפרוטוקול. לבורר אין חובה שהבורר חייב לכתוב פרוטוקול, בבוררות שיש בה ערכאת ערעור חייב שיהיה הנמקה, אחרת לא יהיה ניתן לבחון את תוכן הפסק לצורך ערכאה ערעורית.

לכן, רואים נסיגה מהטענה שהבורר משוחרר מסדר הדין, מדיני הראיות ומהדין המהותי. יש כרסום מאד ברור כאשר מדובר בבוררות תחת ערכאת ערעור, בין אם בוררות תחת בקשת רשות ערעור ובין אם תחת בירור.

לכן, גם כאשר הבורר משוחרר מדיני הראיות הוא לא באמת משוחרר מהם. נזכיר שמה שמנחה אותנו זה **חוק** ששואלים- מה צריך ומה אסור ס' 24 לחוק הבוררות, **תוספת ראשונה, הסכם, התנהלות.**

בתוספתה ראשונה יש את ס' יא', ס' יב'- (חוות הדעת אינה קבילה אלא בכפוף לזכות חקירה) שקשורים לדיני הראיות- גם כשהבורר למעשה משוחרר מדיני הראיות הוא לא באמת משוחרר מהם. המקום שהבורר הכי לא משוחרר מדיני הראיות זה החסינות וחסינות. הבורר כפוף בדיוק כמו שופט **לס' 13(ב) לחוק הבוררות.** לכן, הבורר כפוף לדיני הראיות. לעד יש חובות וחסינות כמו בביהמ"ש, אז הולכים לפקודת הראיות ובדקים מה הזכויות של העד בהליך בביהמ"ש. בורר כפוף לדיני הראיות שחוק הבוררות הכפיף אותו אליהם.

האם הבורר משוחרר מסדרי הדין?-'ס' יד לתוספת הראשונה "בסדרי הדין הנהוגים בביהמ"ש. חצי מחוק הבוררות כפוף לסדר הדין. לכן אל"ף ב"ית של הבורר זה לדעת את הכללים.

האם הוא כפוף לדין המהותי?- בוררות עם ערכאת ערעור כפוף לדין המהותי.

כלומר, בורר משוחרר מדיני הראיות חלקית, משוחרר מסדרי הדין הנהוג בביהמ"ש אך יש לו סדרי דין משלו וכפוף לדין המהותי.

ניהול אולם בוררות- הכוונה לתהליך שהבורר מנהל את הבוררות באופן פיזי. לביהמ"ש, יש מערכת שלמה שהיא מערכת תומכת. גם מבחינה פיזית הוא יושב מעל המתדיינים. לנהל אולם בוררות זו משימה מאוד מאוד קשה. כיצד מנהלים את הבוררות ללא התמיכה שיש למשל בבית משפט. **יש כלים בחוק הבוררות רק למקרי הקיצון: למשל בחוק הבוררות:**

דיון בהעדר בעל דין

15. (א) בעל דין שהוזמן כדין לישיבה פלונית ולא התייצב, רשאי הבורר באותה ישיבה לדון בסכסוך בהעדרו; בעל-דין שנדרש לטעון טענותיו במועד שנקבע לכך ולא עשה כן, רשאי הבורר לפסוק בסכסוך בהעדרו.

(ב) פסק בוררות שניתן אחרי דיון שהתנהל בהעדר בעל-דין או בהעדר טענותיו, רשאי הבורר, על פי פניית בעל-דין שהובאה לפניו תוך שלושים יום מהיום שנמסר לו העתק הפסק, לבטלו ולחדש את הדיון, אם שוכנע שבעל-הדין נעדר או לא טען טענותיו מסיבה מוצדקת.

בתוספת:

י. הבורר לא יקיים ישיבה בהעדר בעל-דין אלא אם הזהיר אותו, בכתב או בעל-פה, שידון באותה ישיבה בהעדרו אם לא יתייצב.

אין ארגו כלים ממש וההמלצה של המרצה הוא לזכות באמון המתדיינים שירכשו בבורר אמון וכבוד ואז ניהול האולם יהיה בצורה טובה ביותר. בורר נבון בישיבה הראשונה מראה אובייקטיביות, רוכש את אמונם בו ובהליך. לבנות לאט לאט את האמון, לנהל את האולם רגוע בהתחלה. הבעייתיות היא בשלב לאחר בירור העבודות הראשונות וצד אחד מבין שסיכויי לא גדולים ולכן הוא רוצה להכשיל את ההליך ולהביא למצב שהבורר מפעיל את הבוררות לפי **סעיף 11 לחוק הבוררות** או עילת ביטול כזו או אחרת.

לדוג': החלטות בצווי בנינים, בקשות לדחיית מועדי דיון. מוגשת בקשה לבורר, הבורר רואה שמן הראוי לדחות את הדיון, לדעת המרצה לא תתקבל בקשה ללא עמדת צד שכנגד. הבעייתיות הנוספת היא בשלב הבאת הראיות. שם הגרסאות הכי מתרחקות, שם יש גם גלישה לתוך האמוציה הכי מרחיקות לכת. לדעת המרצה להזהיר אזהרות לא הכי עוזר והדבר הכי פשוט לעשותו הוא ליצור מערכת הסכמית בין הצדדים. לומר שהקלדנית יכולה להקליד בקצב מסוים, לא תקפידו על קצב מתאים לא ירשמו דברכם. בנוסף יש מי ששואל ויש מי שעונה, ויכוח לא מנהלים לפרוטוקול. חוזרים על ההסכמות שלא צועקים, מדברים לאט, שואלים ועונים ולא מתווכחים ולכן זה מחלחל. להוסיף קרטוב של הומור ולא להיות בורר אליים.

מה קורה שיש חריגה? למשל, מתדיין שעוזב בהפגנתיות, הבורר לא יכוך לרוץ אחריו מפאת כבוד הבורר ומעמדו, אם אפשר נעזרים בפרקליט, מוציאים להפסקה ומבקשים ממנו להחזיר אותו לאולם.

מה קורה שכלו כל הקיצין? הולכים לכלים של החוק.

דחייה תביעה/דחיית הגנה

ס' ט' לתוספת הראשונה - ציווה הבורר על בעל-דין דבר הכרוך בניהול הבוררות, וללא סיבה מוצדקת לא מילא בעל-הדין אחרי הצו, רשאי הבורר, לאחר שהתרה בבעל-הדין, לדחות את התביעה, אם ניתן הצו נגד תובע, או למחוק את ההגנה ולפסוק בסכסוך כאילו לא התגונן הנתבע, אם ניתן הצו נגד נתבע.

הוראה פחות חריפה - פסיקת הוצאות

ס' יח' לתוספת הראשונה - הבורר רשאי להורות בדבר הוצאות הצדדים, לרבות שכר טרחת עורך-דין, ובדבר שכר הבורר והוצאותיו, כולם או מקצתם, והוא רשאי להורות על הפקדת סכומים אלה או על מתן ערובה לתשלומם; לא הורה הבורר הוראה אחרת, חייבים בעלי-הדין לשלם לו את שכרו והוצאותיו חלק כחלק.

בקשר לסעיף יח' אין אפשרות ליישם את ההחלטה של פסיקת הוצאות שכן אין אפשרות להגיש אותם למשל בהוצל"פ.

ס' יז' לתוספת הראשונה - הבורר רשאי לתת פסק הצהרתי, צו עשה או לא תעשה, צו ביצוע בעין וכל סעד אחר שביט המשפט מוסמך לתת, וכן רשאי הוא לתת פסק ביניים המכריע בנושא הבוררות חלקים חלקים.
לדוג': הבורר נתן צו לגילוי מסמכים אבל זה לא קיים. בורר יכול למחוק את התביעה או ההגנה או לחייב בהוצאות אבל למה לו לעשות את זה אם הוא יכול לתת צו שאם צד לא גילה את המסמכים הוא לא יכול לצרף את המסמכים, יש לזה יותר אפקטיביות מאשר הוצאות שלא ניתן לגבות אותם במהלך הבוררות.

ככל שנשלוט ברזי הכללים בצורה מדודה ומאוזנת נצליח לרכוש את אמון הצדדים והבוררות תתנהל בצורה מיטבית.

חיסיון הליך הבוררות

פסה"ד עייני נ' בנק לאומי - יצר בלאגן בעולם הבוררות כי טרף הרבה תפיסות בעניין הבוררות. **השופט דנציגר** קובע שהחיסיון החל על הליך הבוררות רחוק מלהיות מוחלט.

תיק שמתנהל בביהמ"ש חסוי חלקית, משום שהדיון בדלתיים פתוחות, אבל לא כל אחד יכול לצלם מסמכים מהתיק האולם פתוח אבל החומר לעיני הצדדים בלבד והשופט. רק בביהמ"ש לענייני משפחה, דיון בדלתיים סגורות- הדיון בביהמ"ש מוחלט וגם האולם חסוי. בביהמ"ש מתחיל אולם פתוח, תיק סגור ויכול לעולות לרמה של תיק סגור דלתיים סגורות.

בהליך של גישור - האולם סגור, רק צד לגישור יכול לראות, התיק סגור ארמטי ואין עניין של הקלה. כל בסיס הגישור הוא שהאולם סגור והתיק סגור ארמטי, אלא אם כן הצדדים הסכימו שחומר מסוים יהפוך להיות פתוח.

בהליך הבוררות - הבוררות מתנהלת באולם סגור וכאשר יביאו את פסק הבוררות למבחן שיפוטי או לאישור פסק בוררות או ביטול פסק בוררות, חושפים את החומר לעולם כי מעבירים לביהמ"ש. אם נרצה שלא יהיה גלוי - נגיש בקשה שהדיון יהיה בדלתיים סגורות בביהמ"ש.

בנוגע לחומר בתיק של הבוררות - לא כתוב בחוק, לא כתוב בתוספת הראשונה - **השופט דנציגר בפסק הדין** כותב נכון שהצדדים התכוונו שההליך יהיה סגור והמסמכים לא ניתנים לצד שלישי, אבל ממול, עומד אינטרס גילוי האמת של בנק לאומי לבין עייני והחזיר את התיק מביהמ"ש העליון לביהמ"ש המחוזי וביהמ"ש יבחר מה גובר במקרה הספציפי - אינטרס גילוי האמת במערכת היחסים בין הבנק לבין עייני בהליך משפטי לבין האינטרס של לשמור את המסמכים חסויים. המסמכים בהליך של בוררות - אם הצדדים יודעים שיש צד שלישי שמעוניין בהליך של הבוררות הם יכולים להסכים שהמסמכים לא יהיו חסויים, שהבורר יחזיק את המסמכים בכספת, שיחול על הבורר חובת סודיות - ליצור מצב של סודיות מסמכים מוסכם, לקחת חלקים מסוימים ולהוציא אותם למקום אחר, יש לקחת בחשבון שהמסמכים לא חסויים מכח ההגדרה.

פס"ד עייני נ. בנק לאומי - במשך זמן רב הייתה תפיסה שהליך הבוררות הוא חסוי באופן מוחלט (מופיע בספר של אוטולנגי). בוררות ככלל מתנהל בדלתיים סגורות במובן זה שאין פומביות לדיון. אך עדיין זה לא הוראות חיסיון ע"פ חוק. פסק הבורר ככלל גלוי כי הוא מוגש לביהמ"ש לאישור פסק הבורר. ביהמ"ש יכול לקבוע סגירת דלתיים אם יש עילה חוקית. מאידך, יש גם פסיקה של ביהמ"ש שלום שביהמ"ש גם יכול להורות על גילוי הליך הבוררות עצמו תוך כדי התנהלותו (החומרים גלויים לא דיון פתוח). **בפס"ד עייני** ביהמ"ש יצר חיסיון יצר פסיקה להליך הבוררות. אולם זה חיסיון יחסי והאיזון לפי הנסיבות.

בעבר הייתה תפיסת עולם שהליך הבוררות הוא חסוי מוחלט, לא ניתן להוציא דבר מהליך הבוררות. **הש' עמית** - אין חולק שביהמ"ש יכול ליצור חיסיון הלכתי חדש. החיסיון זה שמסמכים שמוצגים במהלך בוררות חסויים. בנק לאומי רצה לקבל

מסמכים בתיק בוררות של עיני עם צד אחד ויכולים לעזור לו להוכיח את טענת בנק הלאומי. **הש' דנציגר** - אמר שכמו בכל חיסיון שאינו מוחלט זה לא חיסיון מוחלט וניתן במקרים מסוימים שמסמך כן יהיה גלוי. "איני סבור כי עצם הפנייה לאישור פסק בוררות משום ויתור על חיסיון... כל אדם רשאי לעיין בתיק בית המשפט ובלבד שלא נאסר העיון לפי דין". בורר שמבין שיש לו חומר חסוי, צריך להבין את המשמעות של החומר כאשר הוא בבוררות וכאשר הוא יוצא לביהמ"ש, שם הוא גלוי, למשל יכולים להסכים כי כאשר כל בקשה לביהמ"ש בנוגע לבוררות ידון בדלתיים סגורות.

ניהול ההליך בתפיסה של הסודיות והחיסיון

חיסיון של ההליך המתנהל. ההליך המשפטי יכול להיות חסוי מבחינת דלתיים סגורות. יכול להיות חסוי שגם לא מזהים את הצדדים. במובן הזה בוררות הוא הליך שמתנהל בדלתיים סגורות. לא יושבים באולם. האם אותו צד שבבוררות יכול לצאת מהאולם ולדבר על הדברים שהתנהלו באולם? או מגישים מוצגים, מנהלים פרוטוקול, הוגש פסק בורר. נפתח פסק הבורר לביהמ"ש והבקשה לאישור פסק בורר יכול להיות גלויה? **הש' אבי זמיר** - מטעמים של הצורך לדעת, התיר לפרסם שיש בוררות.

הסכם הבוררות והצדדים להסכם

(מאמר שי רווה - להדפיס)

1. סעיפים 1-4 לחוק הבוררות התשכ"ח-1968.
2. פרופ' סמדר אוטולנגי, בוררות דין ונוהל מהדורה רביעית מיוחדת (2005), כרך א', ע' 9-247.
3. פרופ' גבריאלה שלו, דיני חוזים החלק הכללי לקראת הקודיפיקציה של המשפט האזרחי, דין, (תשס"ה-2005) ע' 624-625.
4. רע"א 3925/12 חן רונן נ' עו"ד יובל כהן (פורסם בנבו 17.6.13)

הכלל - בית המשפט יכבד את רצון הצדדים בקביעתם כי הסכסוך יתברר בבוררות, בכפוף לחריגים. ניסוח נכון של הסכם בוררות חיוני לקביעת היקף הסכסוך שידון בבוררות ודרך ניהול הבוררות. כיבוד הסכם הבוררות משמעו עיכוב הליכים בבית המשפט אם הוגש הליך כזה.

הליך בוררות על פי הדין הישראלי

סמכות - הסכמת לפי הסכם בכתב. **סעיף 1 לחוק הבוררות** - "הסכם בוררות" - הסכם בכתב למסור לבוררות סכסוך שנתגלע בין צדדים להסכם או שעשוי להתגלע ביניהם בעתיד, בין שנקוב בהסכם שמו של בורר ובין אם לאו". קרי, ההסכם חייב להיות בכתב אך הוא לא חייב להיחתם על ידי הצדדים.

הבוררות היא הליך רצוני - לפני פרוץ הסכסוך בהסכם/סעיף בוררות, שנחתם לפני הסכסוך, או לאחר פרוץ הסכסוך בהסכמה להעברה לבוררות לפי **סעיף 79(ב) לחוק בתי המשפט**.

הבורר פועל במסגרת הסכם בוררות. הסכם ספציפי או הסכם כללי שמאומצים בסעיף בוררות.

בהעדר הסכם מיוחד חל ההסכם שבתוספת הראשונה לחוק הבוררות. היקף סמכות הבורר, כללי ניהול הבוררות, וכללים נלווים מוסדרים בחקיקה – **חוק הבוררות, תשכ"ח-1968, וכללי בוררות של מוסדות בוררות (המוסד לבוררות של לשכת עוה"ד/ המוסד לבוררות עסקית וכו')**.

הסכם הבוררות

חוק הבוררות פועל לפי שיטת האינקורפורציה - שאיבת הוראות ממקור אחר לתוך החוזה/המסמך בואו אנו עוסקים.

סעיף 2 לחוק: "רואים הסכם בוררות כמכיל את ההוראות שבתוספת הראשונה ככל שהן נוגעות לעניין, והוא כשאינו כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם". התוספת לא נותנת סדרי דין מוסדרים ביחס להתחלת הליך הבוררות, כגון, הגשת כתבי טענות והנחת החומרים בפני הבורר לשם התחלת ההליך.

מרכז הכובד של ההליך הוא סעיף י"ד לתוספת הראשונה: "הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו" הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט. הסעיף מבהיר כי אין כללים ברורים והתוספת נותנת הנחייה חלקית בלבד.

חלק מהוראות הן הוראות חובה וחלק הן הוראות רשות כפי שמופיע בתוספת, אולם **סעיף 2 לחוק הבוררות** עצמו קובע כי **הוראות התוספת הן רק אם אין כוונה אחרת משתמעת על ידי הצדדים**. אם קיים הסכם בוררות אחר (ביניהם או מוסד בוררות כזה או אחר), ההסכם לא מחליף את התוספת, אלא אם עולה ממנו כוונה אחרת. כלומר, צריך לעבוד במקביל עם שני המסמכים ולראות מה הדין החל. למשל, בתוספת יש 'אבעיה' ובד"כ זה לא קיים בהסכמי הבוררות הרגילים. ממילא יחול הסעיף בתוספת. פרשנות המסמכים היא באחריות הבורר.

גישת המרצה - הבורר צריך לקחת על עצמו פרשנויות ואחריות בנושאים אלה ובכל הנושאים הפרוצדוראליים בהתאם למיטב הבנתו. אם יש צד שלא מסכים לפרשנות שהבורר לקח לעצמו, לא צריך להירתע מכך. מאידך, צריך לחשוב היטב על המשמעות להמשך של החלטה כזו ולא לעשות פעולות שבדיעבד יש חשש שיתבררו כמבטלות את ההליך.

לעיתים, יש לבורר קושי להכריע בפרט אם הוא לא משפטן. הבורר לא כפוף לדין המהותי (אם לא הוסכם אחרת), אך יש צורך לקבל החלטות טכניות פרוצדורליות. אמנם, לפי סעיף י"ד לתוספת הוא יכול להכריע לפי מיטב הבנתו ותמיד הבורר יכול לקבל החלטות. למרות שעדיין גם אם אינו משפטן צריך לפרש את הסכם הבוררות אל מול התוספת. לכן, כדאי שהבורר ינסח את החלטותיו באופן שמפנה אל התוספת ולסעיף י"ד (שכמעט אף פעם אין סעיף הסותר אותו בהסכם הבוררות למעט נושא הכפיפות לדין המהותי) כבסיס להחלטותיו וכך קשה מאוד לתקוף אותן.

במידת הצורך ניתן לעכב את הליך הבוררות לאפשר לצדדים לפנות לביהמ"ש אם לא מסכימים עם החלטתו.

צדדים להסכם הבוררות

פס"ד רונן - סקירה של שי רווה - בחומר

ביהמ"ש מוסמך לצרף צדדים ולתת סעדים לצדדים אך הבורר אינו מוסמך לכך. למשל, כאשר יש תובע ונתבע והתובע מבקש להטיל עיקול זמני על כספים שבבנק. הבורר אינו מוסמך לכך כי אינו יכול לתת צווים לצדדים שלישיים. לכן, כאשר מנסחים צו בוררות צריך מראש לחשוב על כך ולשלב את הצדדים המתאימים.

למשל, הסכם בוררות בין מזמין וקבלן והקבלן לוקח קבלן משנה שלגביו אין סעיף בוררות או שיש סעיף בוררות אחר (ולאחר מכן יש עוד צדדים שקבלן המשנה יכול לערב). אם לא כל הצדדים הרלוונטיים צדדים לבוררות זה יקשה על מימוש פסק הבורר ובהמשך עשויות גם להיות החלטות סותרות בין בוררים וערכאות שונות. לכן, כל צד צריך לעשות את הבדיקה שלו בתחילת ההליך ובעת ניסוח הסכם הבוררות את מי כדאי לצרף.

בפס"ד רונן עשה ביהמ"ש מספר הרחבות ופתרונות אך זה לא פותר את כל הבעיה. בתור בורר שיודע שלא כל הצדדים הרלוונטיים לפניו כדאי לעשות מאמץ לצרף את כולם. גם אם צד אומר שאינו רוצה להיכנס לבוררות כי אינו צד להסכם הבוררות הבורר מנסה לשכנע אותו שעדיף לו לגמור את העניין כעת. פתרון אפשרי מראש בעת ניסוח ההסכם, כאשר מדובר בהסכם עם קבלן, אפשר לדרוש מהצד השני שבכל הסכם שלו מול קבלני משנה הוא יכניס הסכם בוררות שיהיה אותו בורר מול הלקוח.

לביהמ"ש אין מגבלה בצדדים וביהמ"ש מוסמך לצרף כל צד לפי התקנות. ביהמ"ש מוסמך לתת סעד כלפי כל צד. לעומת זאת, הבורר חי בתוך הסכם הבוררות, הוא לא יכול להחליט להכניס צדדים שלישיים או לתת סעדים כנגדם. צד מבקש להטיל עיקול אצל צד שלישי בבוררות והבורר נותן החלטה על העיקול אולם הוא לא מוסמך כי צד שלישי לא צד בהליך.

*** אם אתה יודע שבסכסוך יכול להיות צדדים נוספים, דע את המגבלות של צדדים לבוררות. לדוג': סעיף בוררות בין קבלן ראשי למזמין ויש צורך בצירוף קבלן משנה יש לדאוג להסכם מתאים שקבלן המשנה יהיה שותף בבוררות במקרה שתהיה.

המזמין תובע את הקבלן לפי הסכם הבוררות, יש בוררות בין בורר שהוא מהנדס. הקבלן לא יכול לצרף את קבלן המשנה או חב' הביטוח. בסוף הבוררות נקבע כי בנקודה מסוימת הקבלן היה אחראי ובנקודה אחרת המזמין היה אחראי. הקבלן מגיש תביעה כנגד קבלן המשנה, ניהלתי בוררות ואמרו שאני אחראי ולכן אני מגלגל את זה עליך כי אתה ביצעת את העבודה הזו בפועל. את קבלן המשנה זה לא מעניין כי זה לא מעשה בית דין ויש צורך בניהול משפט שלם בעניין הזה ומחדש בתביעה עם קבלן המשנה. למזמין זה לא משנה, אם בביהמ"ש זה יהיה מסורבל עם צדדים רבים, הודעות צד ג' וכד' ובבוררות לכאורה זה יותר מהיר וקל. אך זה לא נכון. כי אם הקבלן הראשי לא בר פירעון תצטרך לנהל תביעה בעילה אחרת.

פסה"ד רונן - הרחבות של מי יכול להיות בהסכם הבוררות. בפרקטיקה אומרים לצד שיצטרף את הצד השלישי. מגיע העורך דין של הצד השלישי ואומר אני באתי רק להגיד שהבורר לא מוסמך. הבורר אומר התיק ינוהל בלאו הכי, אם בבוררות ואם בבית משפט ויש כאלו שנכנעים. אם יש לך בעיה עם הבורר או בדרך הניהול בוא נפתור את זה וזה לעיתים זה עובד. למעשה, יש פה ניסיון לפתור את הבעיה שלא נרשם העניין בצורה טובה בהסכם הבוררות. מכניסים בהסכם הבוררות הנחיות שהצדדים השלישיים מסכימים שישוּב הסכסוכים יהיה באותו מנגנון הבוררות. לפי החוק הסכם בוררות צריך להיות בכתב, הפסיקה אומרת שלא צריך לחתום, די שיש כתב, הפנייה מבית המשפט דינה כהסכם בכתב.

פסה"ד חגאזי נ' חגאזי - למרות בעסקת המקרקעין לא הייתה התחייבות לערוך הסכם בכתב, ויתרו על הדרישה בכתב.

פסה"ד חיות ושם טוב - צדדים השיקו כוסות בימין וזה נחשב להסכם בר תוקף למרות שאין כתב. אם זה נכון במקרקעין אז זה יכול להיות נכון בבוררות.

בפסיקה יש התחבטות בסוגיה של מעין בורר שאין כתב. בפסיקה אמרו נכון שצריך כתב ללא חתימה. בפסיקה אמרו שיש צריך כתב אך שינויים לא צריך כתב.

המרצה - אומר שאם הצדדים התנהלו כבוררות, עשו הכול כבוררות ואז אין כתב ולכן לא בוררות אז צריך להחיל את הפסיקה של המקרקעין.

דרישת הכתב להסכם הבוררות

לפי הפסיקה לא צריך חתימה של הצדדים ואף נפסק שהחלטה של ביהמ"ש להפנות את הצדדים מהווה הסכם בוררות.

בפסיקה לגבי דיני מקרקעין 6766/11 חג'אזי- דיני קניין-מקרקעין. ביהמ"ש עליון קובע שלמרות שלא הייתה התחייבות בכתב לגבי עסקה במקרקעין העסקה מתקיימת, ויתרו על דרישת הכתב. המרצה אומר שצריך לראות את ההקלות על דרישת הכתב במקרקעין לא פחות לגבי בוררות.

כאמור בפסיקה כבר ויתרו על דרישת החתימה. הפסיקה קובעת שתוספת להסכם הבוררות גם לא צריכה להיות בכתב.

טרם עריכת הסכם בוררות

דע את ברירות המחדל של חוק הבוררות

דע את ברירות המחדל של התוספת הראשונה לחוק הבוררות, וזכור את סעיף 2 לחוק הבוררות: "רואים הסכם בוררות כמכיל את ההוראות שבתוספת הראשונה ככל שהן נוגעות לעניין, והוא כשאינן כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם." (הדגשה לא במקור). לפיכך, יש להכיר את החלופות ולדעת מה נכון לסכסוך הספציפי מבחינה אסטרטגית.

עריכת הסכם הבוררות – מה צריך

להופיע בהסכם בוררות?

פירוט – כיצד לכלול/להשמיט/לשנות בהסכם הספציפי	נושא
הגדרת המחלוקת – "רחב" או "צר" לפי האינטרס של הלקוח. מחלוקות שלא ימצאו בהסכם הבוררות לא יהיו בסמכותו של הבורר.	הגדרת המחלוקת
דאג לוודא שכל בעלי הדין הרלבנטיים הם צד לבוררות – לבורר אין סמכות לצרף צד כמו לבית המשפט, אך יש סמכות לגבי חליפים / מעין חליפים. (ראה: רע"א 3925/12 חן רונן נ' עו"ד יובל כהן (פורסם בנבו 17/6/2013)).	הצדדים לבוררות
זכור את מגבלות ההגדרה שבסעיף 1 לחוק הבוררות ואת סעיף 4 לחוק הבוררות. סעיף 1 לחוק הבוררות: "בורר" – בורר שנתמנה בהסכם בוררות או על פיו, <u>לרבות בורר מכריע ובורר חליף</u> ;". סעיף 4: "הסכם בוררות וסמכותו של בורר על פיו כוחם יפה גם לגבי חליפיהם של הצדדים להסכם, וסמכותו של בורר על פי הסכם בוררות מוקנית גם לבורר חליף, והכל כשאינן כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם." (הדגשות לא במקור).	

עריכת הסכם הבוררות – מה צריך להופיע

בהסכם בוררות?

פירוט – כיצד לכלול/להשמיט/לשנות בהסכם הספציפי	נושא
ניתן לקבוע שימונה בורר בעל מומחיות או בורר ספציפי. ניתן לקבוע בורר יחיד או 3 בוררים או פאנל של בוררים – משמעותי מבחינת הוצאות הבוררות ויכול להוות "טריגר" למו"מ טרם הכניסה להליך הבורר.	זהות הבורר – השכלה, מקצועיות, בורר או 3 בוררים או פאנל בוררים
במידה ולא נקבעה זהות הבורר, ניתן לקבוע הוראות בדבר דרך מינוי הבורר בהעדר הסכמת הצדדים.	מי ממנה את הבורר
כיצד תתנהל הבוררות? הוראות בדבר כתבי טענות, הליכים מקדמיים (שאלונים, גילוי מסמכים), חובת ניהול פרוטוקול, קיום ישיבת בהעדר מי מהצדדים/ בנוכחות שניהם, הגשת בקשות ביניים, שמיעת הראיות, הגשת/שמיעת הסיכומים, תחימת לוח זמנים וכיוצ"ב.	אופן ניהול הבוררות
קבע דרך אבעיה של הבורר לבית המשפט. לפי התוספת הראשונה הבורר רשאי להביא שאלה משפטית לפני בית המשפט לשם מתן חוות דעת.	אבעיה

• 8

עריכת הסכם הבוררות – מה צריך להופיע

בהסכם בוררות?

פירוט – כיצד לכלול/להשמיט/לשנות בהסכם הספציפי	נושא
במוסד ספציפי לבוררות – דע את כללי המוסד הספציפיים. למשל: המוסד הבוררות של לשכת עורכי הדין, המוסד לבוררות עסקית וכו'. בטל/תקן/החלף לפי הצורך.	קביעת מוסד הבוררות
קריטי בבוררות בינלאומית, שכן המושב יקבע בדרך כלל את מקום הבוררות ואת הדין שיחול עליה, ובייחוד את המעטפת המשפטית שתעטוף את הבוררות, לקיומה ולאכיפתה.	מושב הבוררות ה-"situs"
הוא המקום שבו תידון הבוררות. קריטי בסמכות בינלאומית. יכול להוות יתרון/חסרון גם בקביעת סמכות מקומית ספציפית בתחומי המדינה.	מקום הבוררות

• 7

עריכת הסכם הבוררות – מה צריך להופיע

בהסכם בוררות?

פירוט – כיצד לכלול/להשמיט/לשנות בהסכם הספציפי	נושא
האם להחיל על ניהול הבוררות את תקנות סדר הדין ואת דיני הראיות הנהוגים בבית המשפט. למשל לעניין כתבי הטענות: אם הבורר אינו חייב לפעול על פי תקנות סדר הדין האזרחי הוא יוכל להגמיש/ להיות יצירתי במידת הצורך. לפי התוספת הראשונה לחוק הבורר לא יהיה קשור בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט, בכפוף להוראות מיוחדות שבדין.	החלת סדרי הדין ודיני ראיות על ניהול הבוררות
לפי התוספת הראשונה לחוק הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי. יש להכיר את הדין מהותי שיחול על העניין. בלא הוראה אחרת בהסכם הבוררות הדין המהותי לא יחול על הבוררות.	החלת הדין המהותי על ניהול הבוררות
קבע סמכות למינוי מומחים בבוררות או בטל סמכות זו. לפי התוספת הראשונה לחוק הבוררות הבורר רשאי למסור עניין לחוות דעתו של מומחה שימונה על ידי הבורר.	סמכויות הבורר – מינוי מומחה
סמכות הבורר היא הסכמית ולפיכך ניתן לקבוע מה יהיו סמכויותיו לעניין הסעדים הזמניים – מוסמך או לא מוסמך.	סמכויות הבורר - סעדים זמניים
קבע את כוחו של הבורר לאכוף את החלטותיו. לפי התוספת הראשונה הבורר רשאי לדחות את התביעה או למחוק את ההגנה ולפסוק הוצאות.	סמכויות אכיפה של הבורר

● 9

עריכת הסכם הבוררות – מה צריך להופיע

בהסכם בוררות?

נושא	פירוט – כיצד לכלול/להשמיט/לשנות בהסכם הספציפי
פסקי דין חלקיים	לפי התוספת הראשונה לחוק הבורר רשאי הוא לתת פסק ביניים המכריע בנושא הבוררות חלקים חלקים, קרי פסקי דין חלקיים בנוגע לבוררות.
חובת הנמקה של פסק הבוררות	לפי התוספת הראשונה לחוק על הבורר לנמק את פסק הבוררות.
מועד מתן פסק הבוררות	קצוב לבורר פרק זמן ליתן את פסק הבוררות, מתחילת הבוררות או מתום ניהול הבוררות. 30 ימים עם/בלי אפשרות להארכה או כל מועד אחר.
ערעור	הכר את ברירות המחדל לגבי ערעור על פסק בוררות: אפשרויות ערעור, ערעור בהתאם לתיקון לחוק הבוררות וכו', לצורך היערכות מלכתחילה לאפשרות של ערעור – במידת הצורך יש לדאוג לניסוח תניית ערעור בפני בורר / רשות ערעור בפני בית המשפט, לפי סעיפים 21א' ו/או 29ב' לחוק הבוררות.

• 10

הוראות שיש לכלול בהסכם הבוררות

ההסכם הפשוט- הצדדים ממנים את פלוני אלמוני לבורר בניהם. אין צורך אזכור לחוק או לתוספת.

מעבר לקביעה מי יהיה בורר בהמשך או שיהיה בורר. **יש רשימת נושאים בדפים במקורות. מעבר לכך:**

- האם יחול הדין מהותי או לא (ברירת המחדל שלא)
- האם יחול הדין הדיוני (עדיף שלא)
- האם יחול הדין הראייתי (בכל מקרה יש כללים עקרוניים בתוספת ועקרונות נוספים כמו חסיונות). יש כאלו שחלים אוטומטית על הבורר.
- אם חל דין מהותי - מהו הדין החל (ככל שיש שאלה לגבי הדין הישראלי) דין חל- ישראלי או בינלאומי.
- הוראות ביחס למנגנוני ערעור בשים לב לתוספת השנייה. מנגנוני ערעור. בעקבות תיקון חוק הבוררות בעניין ערעור.
- מקום ניהול הבוררות
- שפת ניהול הבוררות (אם רלוונטי)
- סעדים זמניים (ככל שבורר מוסמך לכך ובכל מקרה אם הצדדים קבעו כך הבורר מוסמך לכך)
- מועדים למתן פסק (התנייה על סעיף ט"ו לתוספת)
- הוראות לגבי שמירת תיק הבוררות (בשים לב לסעיף י"ט לתוספת - שמירה ל-7 שנים. יש קובעים שכל המסמכים יוחזרו לצדדים והבורר לא ישמור דבר אצלו).
- חיסיון על החומרים / פרוטוקולים

- חובת הנמקה- לפי החוק נקבע שהבורר ינמק את פסקו אם נקבע שהפסק נתון לערעור (כדי שאפשר יהיה לערער). בתוספת יש חובת הנמקה מלאה (סעיף ט"ו1). [לעיתים מגיעים הסכמים ישנים הכוללים סעיף בורות לפני שחובת הנמקה נקבעה בחוק. שי רווח סבור שבמקרים אלה אין חובת הנמקה]. ברירת המחלל שהבורר לא חייב לנמק את פסקו. שהוסיפו את תוספת השנייה בעניין ערכאת הערעור נרשם שהבורר ינמק את פסקו ולא ינמק את פסקו מקום שקבעו שיש ערכאת ערעור. ולכן ברירת המחלל שיש חובת הנמקה גם אם לא קבעו שתהיה ערכאת ערעור וזה טעות לדעת המרצה הפרשנות הנכונה היא בגלל שהצדדים עשו את ההסכם לפני התוספת היא שהצדדים לא מחויבים למה שהיה לפני.
- הוראות מועד שיינתן הפסק או כל מועד אחר.
- שמירת תיק הבוררות. נובע מזה שאין לבורר ארכיב.

המלצה- הבורר יעשה לעצמו רשימת דברים שלא חשובים לצדדים בד"כ (בעניין הנושאים הנ"ל) ולהגיע על כך להסכמות עם הצדדים ולהחתיים את הצדדים על הפרוטוקול בנושאים אלה.

שיטת האינקורפורציה- שאילה לתוך החוזה ממקומות אחרים. הסכם הבוררות הוא הסכם כזה.

"הסכם בורות"- הסכם בכתב למסור לבוררות סכסוך שנתגלע בין צדדים להסכם או שעשוי להתגלע ביניהם בעתיד, בין שנקוב בהסכם שמו של בורר ובין אם לאו ;

"בורר"- בורר שנתמנה בהסכם בורות או על פיו, לרבות בורר מכריע ובורר חליף ;

הוראות מכללא

2. רואים הסכם בורות כמכיל את ההוראות שבתוספת הראשונה ככל שהן נוגעות לעניין, והוא כשאינו כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם.

התוספת (הראשונה) כוללת את הוראות הסכם הבוררות. ההוראה הראשונה האופרטיבית בתוספת היא בסעיף ח':

ח. הבורר רשאי להורות לבעלי-הדין להשיב לשאלונים, לגלות ולהמציא מסמכים ולעשות כל דבר אחר הכרוך בניהול הבוררות, כפי שרשאי היה לעשות בית המשפט בתובענה שהוגשה לפניו.

בתוספת הראשונה אין את התחלת ההליך כמו בסדר דין אזרחי. אין הוראות סדר דין כגון: כתבי הטענות- כגון כתב תביעה, כתב הגנה. למה לא מוצאים אותם בחוק הבוררות, ומה עושים אם אין?

יד. הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו ; הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט.

בעצם אנו בתוך מנגנון נטול מנגנון. תעשה מה שאתה רוצה בלבד שאתה עומד בכללים של התוספת (לדוג": שלא ניתן יהיה לבטל את פסק הבוררות, מה היה צריך לעשות - סעיף 24).

מה שצריך לעשות בורות

- יש את סעיף יד' שזה המדריך + הוראות חובה - מה חייב לעשות.

- הוראות רשות שרשאים לעשות אך לא חייבים.

- התוספת השנייה - היא ניהול בוררות בערכאת הערעור.

הניסוח של "הסכם בוררות" בחוק לא אומר שהסכם בוררות אחר מחליף את התוספת. התוספת היא משלימה את הסכם הבוררות או תקנון של מוסד לבוררות.

סעיף טז' - עוסק באבעיה. בהרבה הסכמים ותקנונים של בוררות לא מופיע ביטוי זה ולכן כאשר יש צורך בכך במסגרת הבוררות ראשי הבורר לפנות באבעיה מכוח התוספת.

יש הסכם בוררות ולא ברורה הוראה בהסכם הבוררות יש לבדוק האם קיים משהו שהוא משתמע אחרת מההסכם, מי מפרש את זה? הבורר או ביהמ"ש. בד"כ שמדובר בעניין שבבית משפט יש סמכות לביהמ"ש לפרש ואם לא מתאים יש אפשרות לערער.

בוררות - הכלל המנחה שהבורר עושה הכול על פני הדברים ואומר שמחליט שיש לו סמכות וביהמ"ש לבקשת בעל דין מחליט אם יש סמכות או לא.

המרה - אומר שהבורר יהיה אמיץ ואל יהיה טיפש. החלטת שדבר בסמכותך ומישהו קם ואמר שאתה לא מוסמך, צד שני אומר אחרת, אז צריכים להיות אמיץ ולא ללכת לביהמ"ש, אהיה חכם ותהיה אמיץ ואם צריך תגיד שלא בסמכותך. אם אתה חושב שאתה מוסמך אמור זאת ותגיד לצדדים שאתה ממשך לערוך את הבוררות, תשהה את הבוררות שלח את הצד שמתנגד להוציא צו מניעה בביהמ"ש ומחכים לתוצאה. לדוג': הוגשה תביעה על מיליון ₪, שופט לחץ תלכו לבורר. הלכו הצדדים, אין סעיף בוררות יש פרוטוקול ילכו לבורר יחיד ללא הוראות נוספות. הצדדים יושבים בישיבה ראשונה ללא הסכם בוררות ומתנהלים לפי התוספת הראשונה. צד אחד, אומר הסכמתי ללכת אליך כי אתה מבין בנדל"ן וכך שכנע אותנו השופט ואני רוצה שתכריע לפי הדין המהותי. צד שני אומר אחרת איפה זה רשום בתוספת מה שרשום יד. הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו; הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט. אחד אומר השופט אמר שמעביר למישהו שמבין בדיני קניין השני תוספת אומרת בצורה צודקת ומהירה. הבורר אומר מה הוא מבין לפי שיטתו, אם מחליט שהולך לפי הדין המהותי מודיע לך לצדדים ואומר שיש להם אפשרות ללכת לביהמ"ש על מנת להתנגד, אני לא עוצר את הבוררות אלא נותן להם פרק זמן לקבל הכרעה של ביהמ"ש אם יש מקום להתערבות בעניין או לא ולפי זה יתנהל העניין.

מה קורה שהבורר טועה בשיקול דעתו איך לנהל את הבוררות כי אינו מבין את הדין המהותי ואז יש סוגיה שאהוא צריך להתייעץ והוא לא יודע את דיני הפרשנות האם הוא יכול לפנות באבעיה או לא?

סעיף יד' - כמו שלא סביר שיש הסכם בוררות שלפיו הבורר יפעל בדרך לא מועילה או צודקת סעיף יד' תמיד יגבר ולא יהיה ניתן לאמור כי הסכם בוררות תמיד יגבר.

בורר יאמר כי מכיוון שחל עליו הסכם הבוררות ומכיוון שחלות עליו הוראות התוספת ומכיוון שאני צריך לפעול בדרך מועילה וצודקת הוא מחליט ש.....אם מישהו רוצה לעצור את הבורר מלדון שיפנה לביהמ"ש ויוציא צו ואם הוא לא יודע דבר הוא פונה באבעיה.

ניהול הבוררות

'ארגז הכלים' לניהול הבוררות - ראשית חוק הבוררות והתוספת (אלא אם יש הסכם אחר סותר). כלים אחרים הם כלים חוקיים אך החלתם על הליך בוררות תמיד מחייבת בחינה.

לדוגמה התיישנות. חוק התיישנות בסעיף 1 קובע כי התיישנות חלה גם על בורר. סעי' 17 לחוק התיישנות מאריך אותה אם בית המשפט "נסגר" - האם זה חל על בורר שהוסכם והפסיק את עבודתו? (שאלה הפתוחה).

פק' הראיות לכאורה חלה לפי לשונה חלה על כל הליך שיפוטי אולם חוק הבוררות עצמו מחריג את הבורר. אך מה יהיה אם הסכם הבוררות אינו ברור בנושא זה ומשתמע שאולי פק' הראיות כן חלה.

דוגמא אחרת היא העדת עו"ד וחשש מפני חשיפת יחסי עו"ד-לקוח (עולה בפס"ד שנהב - ברשימת הקריאה). בביהמ"ש עו"ד רשאי שלא לענות על שאלות שחושפות יחסי עו"ד-לקוח. בבוררות זה אותו דבר. הבורר מחויב לכללים שחלים על ביהמ"ש במובן זה שביהמ"ש לא יקבל" בפק' הראיות חל גם עליו. סעי' 13(ב) לחוק הבוררות קובע כי "עד המעיד בבוררות, חובותיו וחסינותיו יהיו כשל עד המעיד בבית המשפט."

הכלים - בניהול הבוררות

- חוק הבוררות.
- תוספת הראשונה (שנייה - בערעור)
- הסכם הבוררות
- הוראות ישירות בדין - חוק התיישנות, חוק הראיות
- כללים מהעולם הנגטיבי (סעיף 24 + 11)

מעבר לזה עשה כמיטב ידיעתך והבנתך לפי סעיף יד' לתוספת - "הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו; הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט".

סגירת בית משפט

17. נבצר מן התובע בשנה האחרונה של תקופת התיישנות להגיש את התובענה מפני שנסגר בית המשפט המוסמך לדון בה, לא תסתיים תקופת התיישנות לפני שעברה שנה מן היום שבו חזר ונפתח בית המשפט.

חוק הפרשנות - חל על מוסד שיפוטי, והבוררות היא מוסד שיפוטי? מצד שני הבורר משוחרר מכללי משפט? אנו נכנסים לעניין של פרשנות.

פס"ד שנהב נ' ד'לגו - ביקשו לזמן עו"ד למתן עדות והמצאת מסמכים חסויים בבוררות. למרות שהבורר משוחרר מדיני הראיות, הבורר מכבד את הדין לגבי חיסיון ומסמכים. לפי דיני הראיות הבורר (מוסד משפטי) מחויב לכבד את הדין בכך שלא יקבל את הראיה החסויה.

סעיף 13 ב - עד המעיד בבוררות, חובותיו וחסינותיו יהיו כשל עד המעיד בבית המשפט

מצד אחד יש לבורר זכות שלא לפעול לפי דיני הראיות ומאידך יש את הכללים בפקודת הראיות ואת סעיף 13 ב' שמגבילים אותן.

ארגז הכלים - חוק הבוררות, התוספת, הסכם הבוררות, החוקים הכלליים, לבורר יש בארגז הכלים שלו מעט חומרים בנוגע הוראות בנוגע לעדות.

סעיף 24 לחוק הבוררות - הוא כלי, מה הבורר צריך לעשות או לא לעשות, קרא אותו ותראה כיצד אפשר לבטל את פסק הבוררות ואל תעשה דברים שיאפשרו את זה. כלי נגטיבי 1

סעיף 11 לחוק הבוררות - אמון הצדדים + לא לגרום לעינוי דין. כלי נגטיבי 2

פרק ד' לחוק הבוררות מתייחס להליך הבוררות אך הוא דל מאוד.

כלומר, מה שחל על הליך הבוררות הוא מעט מאוד. אין לבורר הרבה כלים לנהל את ההליך. בחוק עצמו יש מעט הוראות וכלים אחרים שקיימים בחקיקה צריכים תמיד בחינה לגבי מידת יישומם על ההליך.

אחד הדרכים לבחון כיצד הבורר צריך להתנהל הוא דרך סעיף 24 לחוק שעוסק בביטול פסק בוררות ולמעשה דרך הסעיף הזה ניתן ללמוד מה הבורר אמור לא לעשות:

- (1) לא היה הסכם בוררות בר-תוקף;
- (2) הפסק ניתן על ידי בורר שלא נתמנה כדין;
- (3) הבורר פעל ללא סמכות או שחרג מהסמכויות הנתונות לו לפי הסכם הבוררות;
- (4) לא ניתנה לבעל-דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו;
- (5) הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו;
- (6) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים לפסק והבורר לא עשה כן;
- (7) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן;
- (8) הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו;
- (9) תכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור;
- (10) קיימת עילה שעל פיה היה בית משפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור עוד.

דרך דומה נוספת לבחון כיצד להתנהל היא סעיף 11 לחוק - במקרים בהם יועבר בורר מתפקידו:

בית המשפט רשאי להעביר בורר מתפקידו באחד המקרים האלה:

- (1) נתגלה שהבורר אינו ראוי לאמון הצדדים;
- (2) התנהגותו של הבורר במהלך הבוררות גורמת לעינוי דין;
- (3) נבצר מהבורר למלא את תפקידו.

מעבר לכל האמור, ראינו את סעיף יד לתוספת כסעיף מרכזי שאכן מותיר לבורר שק"ד רחב: "הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו; הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות או בסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט".

ארגז הכלים מכיל את הוראות חוק הבוררות, והתוספת ככל שאינם עומדים בסתירה להסכם הבוררות.

הגדרות

1. בחוק זה -

"בית משפט" - כל רשות שיפוטית או בורר, ולמעט בית דין דתי;

אם היה הסכם בוררות שהיה בו בורר שנפט והיה צריך לפנות לבית משפט למנות סעיף בורר חליף ונפלו לקראת מועד ההתיישנות, האם חל סעיף 17 או לא? לפי הגדרת "בית משפט" - כן.

ניהול ההליך בפועל

אחד הכללים החזקים ביותר הוא דיני המניעות. למשל, כאשר הבורר לא קיים אחת מהוראות התוספת ובעל דין לא מחה בזמן אמת. כאשר מגיע לבקשה לביטול פסק בורר ייאמר לו שצריך היה להעלות זאת במסגרת ההליך. המניעות היא גם כלי לבורר להפעיל את המניעות כלומר להעלות את הדברים בפני הצדדים תוך כדי הליך הבוררות כדי שלאחר מכן לא ניתן יהיה לתקוף את ההחלטה. אפשר לעשות זאת בכל שלבי ההליך בנושאים מהותיים ופרוצדוראליים ולאפשר לצדדים לטעון. בכללי הבוררות של לשכת עורכי הדין המועתקים מהכללים של לשכת המסחר. יש שם פירוט של סדרי דין ודרכים לניהול ההליך. בהרבה מקרים דומה להוראות התוספת:

http://www.israelbar.org.il/article_inner.asp?pgId=85297&catId=3310

(לפי כללי הבוררות הלשכה הבורר כפוף לדין המהותי אלא אם הצדדים הסכימו אחרת במפורש).

רצוי מאוד שניהול מסודר של הליך הבוררות, גם אם אין הוראה ברורה המחייבת סדרי דין קבועים, יתנהל בצורה שהטענות והנושאים לבירור יהיו ברורים ומסודרים. למשל באמצעות כתבי טענות ברורים וסדרים שיוגדרו על ידי הבורר.

הגדרת יריעת המחולקת והנושאים לבירור מחויבת עבור הבורר גם כדי לדעת אם הנושא הוא בכלל בסמכותו (למשל טענה שנוגעת לשאלה האם התקיימו יחסי עובד-מעביד, או שהיא במסגרת הסכם בלתי חוקי או שלבורר אין כלל מומחיות הנדרשת להכרעה במחלוקת הקונקרטי).

מינוי הבורר

1. **מינוי בורר בהסכמה** - הסכם בוררות לפי סעיף 1 לחוק הבוררות.

2. **קיים הסכם בוררות**. צד אחד מוכן לבוררות והשני לא מוכן - אז יש בקשה למינוי **בורר שמוגשת לבית משפט** לפי סעיף 8 לחוק הבוררות

מינוי בורר על ידי בית המשפט

8. (א) נתגלע סכסוך בעניין שהוסכם למסרו לבוררות ולא נתמנה בורר לפי

ההסכם, רשאי בית המשפט, על פי בקשת בעל-דין, למנות את הבורר; בית המשפט רשאי לעשות כן בין שהבורר צריך היה להתמנות על ידי בעלי-הדין או אחד מהם, ובין שצריך היה להתמנות על ידי הבוררים שנתמנו או על ידי צד שלישי.

(ב) לא ימנה בית המשפט בורר כאמור בסעיף קטן (א), אלא לאחר שהמבקש נתן לבעל-דינו הודעה בכתב כאמור להלן ולא נענה תוך שבעה ימים מהיום שנמסרה ההודעה:

(1) נקבע בהסכם הבוררות שכל צד ימנה בורר, ינקוב המבקש בהודעה את שם הבורר שמינה וידרוש מבעל-הדין למנות בורר מצידו;

(2) בכל מקרה אחר יציע המבקש בהודעה בורר וידרוש מבעל-הדין להסכים למינויו.

(ג) נקבע בהסכם הבוררות שכל צד ימנה בורר, רשאי בית המשפט, על פי בקשת הצד שמינה בורר, למנות אותו בורר, או אדם אחר, כבורר יחיד.

אי אפשר למנות בורר לפני שפונים לצד שכנגד ואומרים לו על כך- לא ימנה בית המשפט בורר כאמור בסעיף קטן (א), אלא לאחר שהמבקש נתן לבעל-דינו הודעה בכתב.

3. **בקשה בתוך תהליך הסכמתי בהליך שיפוטי** - צד מגיש תביעה והשני מגיש כתב הגנה ומגיעים לשופט והשופט מציע להם ללכת לבורר. התהליך הוא הסכם בוררות. ההפניה לבוררות בהחלטה או בפרוטוקול היא הסכם הבוררות.

4. **צד שהפר את הסכם הבוררות והגיש תביעה לבית המשפט** - מה קורה שיש הסכם בוררות והצד השני מפר את הסכם הבוררות? כאשר צד שחתום על הסכם בוררות מגיש תביעה לבית המשפט. בסיטואציה זו, עוסקים סעיפים 5 ו-6 לחוק הבוררות.

עיכוב הליכים בבית המשפט

5. (א) הוגשה תובענה לבית משפט בסכסוך שהוסכם למסרו לבוררות וביקש בעל-דין שהוא צד להסכם הבוררות לעכב את ההליכים בתובענה, יעכב בית המשפט את ההליכים בין הצדדים להסכם, ובלבד שהמבקש היה מוכן לעשות כל הדרוש לקיום הבוררות ולהמשכה ועדיין הוא מוכן לכך.

(ב) בקשה לעיכוב הליכים יכול שתוגש בכתב ההגנה או בדרך אחרת, אך

לא יאוחר מהיום שטען המבקש לראשונה לגופו של ענין התובענה.

(ג) בית המשפט רשאי שלא לעכב את ההליכים אם ראה טעם מיוחד שהסכסוך לא יידון בבוררות.

עיכוב הליכים על פי אמנה בין לאומית

6. הוגשה תובענה לבית משפט בסכסוך שהוסכם למסרו לבוררות וחלה על הבוררות אמנה בין-לאומית שישראל צד לה והאמנה קובעת הוראות בעניין עיכוב הליכים, ישתמש בית המשפט בסמכותו לפי סעיף 5 בהתאם לאותן הוראות ובכפוף להן.

דיני המניעות

הולך לרוחבו ואורכו של הליך הבוררות. הבורר ניהל את הבוררות ולא קיים את אחד מהוראות התוספת. בעל דין לא מחה על כך בזמן אמת. הגיש בקשה לביטול פסק הבוררות.

פס"ד ארט בי - צריך להגיד את זה לבורר בזמן אמת ואם לא אמרת את זה בזמן אתה מנוע כי לא העלאת את זה בזמן אמת. כלי מאוד חשוב בארגז הכלים של הבורר ואם אתה מכיר את ההלכה הזו שאומרת שאם צד לא מחה בזמן אמת אז הוא מנוע.

סעיף 24 לחוק הבוררות-

(4) לא ניתנה לבעל-דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו;

לפי סעיף זה יכול אותו צד לטעון כי הבורר מנע ממנו להביא את הטענות או הראיות שלו. לכן, על הבורר להודיע בזמן הבוררות לצדדים כי עליהם להגיש את טענותיהם וראיותיהם בזמן קצוב ואם לא יעשו כן לא יהיה ניתן להעלות את זה אחר כך.

כתבי טענות

אין הוראות של כתבי טענות. **סעיף 3 א לתקנון מוסד הבוררות של לשכת עורכי הדין**- המוסד יעסוק בבוררות בכל נושא שעל פי דין ניתן לדון בו במסגרת בוררות לרבות מחלוקות בין עורכי דין לבין עצמם ובין עורכי דין ללקוחותיהם. (העתק של סעיף יד' של התוספת).

לכאורה הבורר פטור מכתבי טענות, אבל יש לנו בעיה עם סעיף 24 (5) -

(5) הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו ;

איך הבורר יודע מהם העניינים שנמסרו להכרעתו אם אין כתבי טענות. לכן רצוי לבורר לקבל כתבי טענות כדי לדעת מה העניינים שהובאו להכרעתו וגם כך הצדדים ידעו מה הדברים שמסרו להכרעה ואז לא יוכלו להעלות טענה לפי **סעיף קטן 5.5**. גם אני כבורר צריך לבדוק האם העניינים שהצדדים מוסרים לי הם בתחום סמכותי, הן בהיבט האם מדובר בדברים שניתן למסור לבוררות והן האם זה בתחום הבנתי.

חוסר בהוראות הסכם הבוררות

שלושה מקרים אפשריים:

1. הסכם שכולל את כל ההוראות האפשריות.
2. אם הסכם לוקה בחסר, יחולו הוראות חוק הבוררות.
3. אם הפתרון לא קיים לא בהסכם ולא בחוק, בית המשפט יכול להתייחס להסכם כחווה בין הצדדים, ובמקרה כזה יושלם החסר לפי **סעיף 26 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973**: "פרטים שלא נקבעו בחווה או על פיו יהיו לפי הנוהג הקיים בין הצדדים, ובאין נוהג כזה – לפי הנוהג המקובל בחוזים מאותו סוג, ויראו גם פרטים אלה כמוסכמים."

שינוי הסכם בוררות

הסכם הבוררות הינו הסכם בכתב – דרישה מהותית מחייבת. **האם גם שינוי של הסכם הבוררות צריך להיות בכתב?** ברע"א 49428/92 **עזרא נ' המועצה המקומית תל מונד**, פ"ד מז(5) 94, טען כב' הש' גולדברג, בדעת מיעוט, כי: "גם אם דורש החוק כי הסכם הבוררות עצמו יהיה בכתב, אין שינויו צריך כתב. שינוי ההסכם אפשר שיהיה בהסכמה מפורשת של הצדדים שנעשתה בעל-פה לאחר מכן, ואפשר שהשינוי יהיה מכללא, כנלמד מהתנהגותם של הצדדים."

(הדגשה לא במקור). דעה זו אומצה מאוחר יותר בפסקי הדין של בית המשפט העליון, והיא ההלכה נכון להיום (ראה: רע"א 3416/02 לידו כנרת בע"מ טבריה ואח' נ' מקורות חברת מים בע"מ ואח', פ"ד נו(6), 631).

סמכויות הבורר לגבי פרשנות הסכם הבוררות

לפי חוק הבוררות הבורר אינו רשאי לדון בפרשנות הסכם הבוררות, לגבי סמכויותיו שלו ולגבי מחלוקות הנוגעות לסמכות ולפירוש על ההסכם. לכן, כשעולה טענה של חוסר סמכות על הבורר לפנות באבעיה/ בבקשה למתן צו הצהרתי לבית המשפט.

בהוראות ספציפיות של מוסדות שונים יתכנו הוראות שונות בנוגע לסמכויות אלו של הבורר. למשל: לפי המוסד לבוררות של לשכת עורכי הדין השגות על מינוי הבורר או על קיום הבוררות ידונו בפני הבורר ומעמד החלטתם – פסק בוררות.

ההבדל בין הסכם בוררות לסעיף בוררות

הסכם בוררות הוא הסכם העומד בפני עצמו. בדרך כלל ההסכם כולל הוראות שונות בנוגע לבוררות, סמכויות הבורר, אופן ניהול הבוררות ואפשרויות הערעור על פסק הבורר. לרוב ההסכם מעוצב בהתאם למקרה הספציפי.

סעיף בוררות הינו סעיף/תנייה בהסכם כללי בין צדדים. לרוב הסעיף יהיה תמציתי וסטנדרטי, כך שהוראות חוק הבוררות יהיו את ברירת המחלל לגבי ניהול הבוררות.

סמכות בית המשפט לביטול הסכם הבוררות / אי קיום בוררות

- אי קיום בוררות בשל עניינים שאינם יכולים להיות נושא לבוררות.
- הסכם הבורר נובע מהסכמת הצדדים, אך לא ניתן להסכים על הכל.
- הסכמים שנוגעים באי חוקיות.
- הסכמים לגבי זכויות קוגנטיות או חוקתיות (דיני עבודה).
- הסכמים קונסטיטוציוניים באגודות שיתופיות. (ראה: רע"א 5771/07 קדמן ואח' נ' ישע-אגודת עובדים להתיישבות חקלאית שיתופית בע"מ ואח').

ניהול הבוררות

סעיפים 3,5,13-15,20,24 לחוק הבוררות התשכ"ח-1968.

1. פרופ' סמדר אוטולנגי, בוררות דין ונוהל מהדורה רביעית מיוחדת (2005), כרך א', עמודים 119-205, 255-277, 631-659.

2. ד"ר ישראל שמעוני, עו"ד, דיני בוררות- אופק חדש בבוררות מהדורה שנייה מורחבת, עמודים 59-92, 125-179, 287-367, 227-283.
3. בג"צ 816/98 אמינוף נ' אלטלף, פ"ד נב(2) 769 (1999).
4. רע"א 296/08 ארט-בי חברה בערבות מוגבלת (בפירוק) נ' עזבון המנוח ג'ק ליברמן ז"ל, תק-על 2010(4), 2097 (2010).
5. רע"א 5991/02 גוירצמן נ' פריד, פ"ד נט(5) 1 (2004).
6. רע"א 4986/08 Tyco Building Servies נ' אלבקס וידיאו בע"מ (פורסם בנבו 12.4.2010).
7. רע"א 8613/10 כספי תעופה בע"מ נ' JSC Aeroavit Airlines (פורסם בנבו 11.10.2012).
8. רע"א 4781/12 י.מ עיני קונדיטוריה בע"מ נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (פורסם בנבו 6.3.13).
9. ת"א 15840-07-12 שנהב ואח' נ' דלג'ו ואח' (פורסם בנבו 24.12.12).

1. שלב מקדמי

- הגדרת הסכסוך
- אילו נושאים יידונו בבוררות ואילו לאו- סעיפים 3,5 ו-24 לחוק הבוררות ו-סעיף 30 לחוק החוזים (חלק כללי). בג"צ 816/98 אמינוף נ' אלטלף, פ"ד נב(2) 769 (1999)
- הכרת הבורר- אינטרנט, שאלות, "ראיון", בורריות קודמות. רע"א 296/08 ארט-בי חברה בערבות מוגבלת (בפירוק) נ' עזבון המנוח ג'ק ליברמן ז"ל, תק-על 2010(4), 2097 (2010)
- הגדרת סמכויות הבורר
  - הרחבת סמכויות הבורר במהלך הבוררות
  - בהעברה מבית המשפט- יש להגדיר את היקף הסמכויות. "העברת התובענה" אינו זהה ל"העברת הסכסוכים בין הצדדים"
  - הכלל והחריג באשר לסמכותו של הבורר- הכלל כי אין הבורר מוסמך להכריע בתוקפו של הסכם הבוררות ופירושו, למעט החריג לפיו מוסמך הבורר להכריע בשאלת סמכותו אם הצדדים הסמיכוהו לכך במפורש בהסכם, או שהסמכות עולה מתיחום הפלוגות או מכוח התנהגות או הסכם בעל פה
  - סמכותו של הבורר להיוועץ עם צד שלישי- שאלה זו נותרה בבית המשפט העליון בצריך עיון
  - סמכות הבורר בנוגע לסעדים זמניים (ידון בנושא נפרד בהמשך הקורס)
- קדם בוררות
  - נסיון לפשר בין הצדדים- "לדון לדין או לפשרה"- סעיף 79 א לחוק בתי המשפט רע"א 5991/02 גוירצמן נ' פריד, פ"ד נט(5) 1 (2004)
  - סילוק התביעה על הסף
  - חיוב בתשובה לשאלונים, גילוי והמצאת מסמכים- פיסקה ח' לתוספת הראשונה לחוק הבוררות
  - חיוב בביטחונות להוצאות הנתבע
  - קביעת מקום ניהול הבוררות, מועדיה וסדריה
- בקשה לעיכוב הליכים- סעיף 5 לחוק הבוררות
  - התנאים לבקשת עיכוב הליכים
  - רע"א 4986/08 Tyco Building Servies נ' אלבקס וידיאו בע"מ (פורסם בנבו 12.4.2010)
  - שיקול דעתו של בית המשפט בבואו להכריע בבקשה (עניין קונסטיטוציוני, סחבת, תרמית ועוד)
  - רע"א 8613/10 כספי תעופה בע"מ נ' JSC Aeroavit Airlines (פורסם בנבו 11.10.2012)

- "תניה נוסח Scott v. Avery"

-

2. נוכחות בבוררות

• נוכחות הבוררים

- בוררים אחדים- סעיף 20 לחוק הבוררות וסעיף 17(א) לחוק השליחות הקובע: "ניתנה הרשאה אחת לשלוחים אחדים חזרה עליהם לפעול יחד".

• נוכחות בעלי הדין

- ייצוג בעל דין על ידי עורך דין- פיסקה יח לתוספת הראשונה לחוק הבוררות

- פגישת הבורר עם אחד הצדדים ביחידות

- קיום דיון במעמד צד אחד בלבד

➤ שמיעת עדים- הכלל האוסר לשמוע עד במעמד צד אחד בלבד, או שלא בנוכחות בצדדים כלל, אלא אם כן

הסכימו הצדדים לכך במפורש או שהתקיימו נסיבות המצדיקות קיום ישיבה בהעדר צד- סעיף 15(א) לחוק הבוררות

➤ הזמנת בעלי הדין והזהרתם- פיסקה י" לתוספת הראשונה לחוק הבוררות

3. סדרי דין ודיני ראיות

• **סדרי דין**- הבורר אינו מוגבל לכתבי טענות על פי תקנות סדר הדין האזרחי ולנוהל הגשתם. לדוגמא: הגשת כתבי טענות במקביל או כתבי טענות כתצהירים- פיסקה יד לתוספת הראשונה לחוק הבוררות.

• **עריכת פרוטוקול**- אי ניהול פרוטוקול איננו מטיל דופי בהליכי הבוררות ואיננו מהווה עילה לביטול הפסק. אולם, לפי גישת ביהמ"ש, הסדר הטוב מחייב פרוטוקול וכל בורר ייטב לעשות אם ינהג כך, דבר אשר יועיל לו עצמו, לצדדים ולבית המשפט, אם וכאשר העניין יגיע אליו.

• **דיני ראיות**- הבורר אינו כפוף לדיני הראיות, אבל יש כפיפות שבדין. לדוגמא: חסיונות וחסיונות.

- קבלת ראיות פסולות על ידי הבורר- חריגה מסמכות לפי סעיפים 24(3) ו-24 (7) לחוק הבוררות.

- ראיות חסיונות- פרק ג לפקודת הראיות

ת"א 1584-07-12 שנהב ואח' נ' דלג'ו ואח' (פורסם בנו 24.12.12)

- חסיון מסמכים שמקורם בהליך הבוררות

רע"א 4781/12 י.מ עיני קונדיטוריה בע"מ נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (פורסם בנו 6.3.13)

- התיישנות- סעיף 2 לחוק ההתיישנות (החוק כולל בורר בהגדרת בית משפט)

• הבאת עדים והשמעתם

- זימון עדים ע"י הבורר- סעיף 13 ו-14 לחוק הבוררות.

- סמכות הבורר לכפייה וענישה על אי ציות עד להזמנה

- הזמנת עד מומחה

- חובות וחסיונות העד- סעיף 13(ב) לחוק הבוררות וסעיפים 47-50 לפקודת הראיות.

ייצוג בהליכי בוררות - טיפים לניהול בוררות

שלב עריכת הסכם הבוררות ומינוי מוסד בוררות:

1. דע את ברירות המחדל של חוק הבוררות. דוגמה: אפשרויות ערעור/רשות ערעור בהתאם לתיקון לחוק הבוררות.
2. זכור את מגבלות חוק הבוררות. דוגמה: סעיף 3 לחוק הבוררות.
3. דע את ברירות המחדל של התוספת לחוק, וזכור את סעיף 2 לחוק הבוררות. דוגמה: הנמקה, מועד למתן פסק.
4. במוסד ספציפי לבוררות – דע את כללי המוסד הספציפיים. בטל/תקן לפי הצורך.
5. נתח מראש את התהליכים הנוחים לך והשפע על ההסכם בהתאם. דוגמא: סעדי ביניים וסעיף 16 לחוק הבוררות, שפת הבוררות.
6. הגדר נכון את המחלוקת – "רחב" או "צר" לפי האינטרס של הלקוח.
7. דאג לוודא שכל בעלי הדין הרלבנטיים הם צד לבוררות – לבורר אין סמכות לצרף צד כמו לבית משפט! זכור את מגבלת ההגדרה שבסעיף 1 ואת סעיף 4 לחוק הבוררות.
8. היערכות לאפשרות של ערעור- יש לדאוג לניסוח תניית ערעור/רשות ערעור לפי סעיפים 21א' ו/או 29ב' לחוק הבוררות.

שלב טרום בוררות:

1. בדוק קיום סעיף בוררות/הסכם בוררות והפעל במידת הצורך את סעיף 5 לחוק הבוררות.

שלב מינוי הבורר ספציפי/פניה לבימ"ש/העברה מבימ"ש:

1. למד את הבורר (אינטרנט, שאלון, "ריאיון", בורריות קודמות).
2. הגדר נכון את סמכויות הבורר.
3. בהעברה מבית המשפט – זכור להגדיר את היקף הסמכויות. "העברת התובענה" אינו זהה ל"העברת הסכסוכים בין הצדדים".
4. בפניה לבית המשפט למינוי בורר – זכור את סעיף 8 (ב) לחוק הבוררות!
5. דאוג לעסוק גם בשכר הבורר וזכור את הסעיפים 31, 31 ו- 33 לחוק הבוררות.

שלב כתבי הטענות:

1. הבורר אינו מוגבל לכתבי טענות על פי תקסד"א ולנוהל הגשתם. הגמש לפי הצורך. דוגמא: הגשת כתבי טענות במקביל, כתבי טענות כתצהירים. היה יצירתי במידת הצורך.
2. בהעברת כתבי טענות מבית המשפט – הזהר! יתפרשו כקובעים את היקף סמכות הבורר! העדף להגיש לבורר כתבי טענות כדי שתוכל גם לבקש לתקן.
3. וודא שאין שינוי חזית. שינוי חזית = חריגה מסמכות במקרים מסוימים או – צור שינוי חזית מבוקר כשמתפרשת הסכמה של הצד שכנגד.

שלב ניהול הבוררות לגופה ושמיעת הראיות:

1. זכור! הבורר אינו כפוף לדיני הראיות. אבל – ישנן כפיפויות שבדין. דוגמה: חסינויות וחסינות.
2. וודא כי הבורר מזהיר את העדים ומוודא זהותם.

3. **וודא שהבורר מקבל ומסמן את הראיות.**
4. **קביעת דרך הבאת הראיות** – קיצור לויז – לדוגמה: תצהירים התומכים בכתבי טענות – לעומת מיצוי הראיות – כדוגמת תצהירי השלמה, השלמה בעל פה.
5. **השתמש באבעיה במידת הצורך.** הכר את מגבלותיה. דוגמה: נוהל ההגשה, חסרונה בהסכם הבוררות.
6. **היעזר בבית המשפט ודע את מגבלות הבורר ועדיפות ביהמ"ש.** דוגמה: הזמנת עדים (סעיף 13 לחוק), סעדים זמניים (סעיף 16 לחוק), הארכת מועדים (סעיף 19 לחוק).
7. **התרע בזמן על משוא פנים / חשש למשוא פנים** - במידת הצורך – פניה תוך כדי הבוררות להעברת הבורר מתפקידו על פי סעיף 11 לחוק הבוררות. אל תמתין לסיום הבוררות – מניעות תפעל כנגדך.
8. **דיון בהעדר צד** - זכור את סעיף 15 לחוק הבוררות ובדוק – האם חלה התוספת הראשונה? (סעיף 2) האם ישנם כללים ספציפיים לבוררות? חבל לפעול לקבלת פסק בוררות במעמד צד אחד שיבוטל!

שלב הסיכומים והערכות לפסק הבוררות:

1. **עזור לבורר לא לטעות!** שים לב לסעיף 20 לחוק הבוררות – כתב, חתימה.
2. **דאג להתייחס בסיכומים לכל הטענות** – שלא תישכח בפסק דיון בטענה ותיווצר עילת ביטול/ערעור. זכור לבקש מהבורר להתייחס לדרך השערוך בפסיקת חיוב כספי. דרוש להידרש לעניין הוצאות הבוררות – אין אפשרות להוספת נושא זה במסגרת "פסיקתה"!
3. זכור את **המועד למתן פסק הבוררות** (לפי סעיף ט"ו לתוספת או לפי הסכם הבוררות) ומנגד – את סעיף 26 (ג) לחוק הבוררות.

ניהול הפרוטוקול והדיון:

- **וידוא זהות העדים:** בפס"ד בו שי רווח היה בורר והגיע לעיון, היה סכסוך בין שני צדדים שעסקו בהזרקה לעופות. היה מדובר בהסדר כובל של הגבלים עסקיים ולכן הוא בוטל אך היה מקום לדון בסכסוך בין הצדדים. אחד העדים היה אזרח סיני שהעיד באנגלית. במהלך העדות התברר שזהותו לא הייתה תואמת את מה שהוצהר מלכתחילה. הדבר ממחיש את החובה לזהות את כל העדים בצורה רשמית.
- **אזהרת העד:** סעי' יא לתוספת- על הבורר להזהיר את העד: לפני שיגבה עדות, יזהיר הבורר את העד כי עליו להעיד אמת, שאם לא כן יהא צפוי לעונש הקבוע בחוק. חשוב לציין בכל מקרה אין לבורר הרבה מה לעשות עם עד שמשקר, כי אינו צד להליך הבוררות.
- **ניהול פרוטוקול:** ניתן לנהל בכל דרך שהיא שמוסכמת על הבורר והצדדים לרבות הקלטות הדיון וכל שיטה לגיטימית.
- **דיני הראיות:** הבורר לא מחויב להוראות הדין אך עדיין כללי ההיגיון והצדק קיימים ובהרבה מההוראות יש היגיון וצדק. בהרבה מקרים יכול הבורר לקבל ראיות לא קבילות בביהמ"ש רגיל, בפרט כדי למנוע טענות עתידיות שהבורר מנע הצגת ראיות (סעי' 24 לחוק) ואח"כ יוכל הבורר להחליט לפי שיקול דעתו לגבי המשקל או את היכולת להתייחס לראייה במסגרת הפסק. הבורר לעיתים מתערב לצד זה או אחר לפי שיקולי צדק שלא בהתאם לשיטה אדברסרית נקייה. ניתן להיות אקטיבי ביחס להליך ולראיות המוצגות בפני הבורר.
- **סיכומים:** ההליך גמיש וניתן לנהל את הסיכומים בכל דרך שנוחה לבורר. במסגרת בוררות ניתן למשל לכתוב סיכומים מדורגים - בשלב ראשון סיכומים קצרים תמציתיים ואז לתת הצעה לפסק בורר. במהלך שלבים אלה ניתן לתת לצדדים הכוונות והחלטות ביניים שמצמצמות את הפערים לקראת סוג של הכרעה. ניתן לעשות ישיבת ביקורת סיכומים כשלב ביניים להעיר לצדדים ביחס לטענות שונות שעלו או לא עלו, בפרט שהבורר צריך לוודא שהוא מתייחס לכלל הטענות כדי לא תהיה עילת ביטול. בשלב זה ניתן גם להציע לצדדים הצעת בורר להסדר ולסיים את ההליך בהסכמה. הליך שדומה לסוג של בוררות (הניסיון מלמד שלאחר שלב הסיכומים הצדדים בשלים להסכמות).

זכור הוראות ספציפיות לגבי ביהמ"ש, סמכויות הרשם וערעור

1. זכור שרשם אינו מוסמך לקבל בקשה לביטול פסק בוררות או לדון בבקשה לאישור כשקיימת בקשה לביטול (סעיף 37 לחוק הבוררות).
2. זכור את הוראות הערעור הספציפיות שבסעיפים 38 ו-29 לחוק הבוררות.

שלב תיקון פסק הבוררות / החזרת הפסק לבורר:

1. זכור את המועדים! (סעיף 22 (ב) לחוק הבוררות).
2. זכור את ההבדלים בין סמכות בית המשפט וסמכות הבורר לגבי התיקון (סעיף 22 (א) לחוק הבוררות לעומת סעיף 22 (ד) לחוק הבוררות).
3. זכור את המועד לפסיקה לאחר החזרה (סעיף 25 לחוק הבוררות).
4. זכור את העדפת החוק! (סעיף 26 (ב) לחוק הבוררות).

פסק בוררות

1. **סעיפים 20-29 לחוק הבוררות התשכ"ח-1968.**
2. תקנות סדרי הדין בענייני בוררות, התשכ"ט-1968.
3. פרופ' סמדר אוטולנגי, בוררות דין ונוהל מהדורה רביעית מיוחדת (2005), כרך א', עמודים 489-618.
4. ד"ר ישראל שמעוני, עו"ד, דיני בוררות- אופק חדש בבוררות מהדורה שנייה מורחבת, עמודים 751-844, 886-869, 897-930, 959-983, 1137-985.
5. ת"א (מחוזי ת"א) 2190/05 רגב נ' פסגות הלוטס יזמות ובניה בע"מ, פדאור 07(4) 85 (2007).
6. רע"א 5285/03 כהן נ' בונה, פ"ד נט(1) 39 (2004).
7. רע"א 8059/03 שיכון ופיתוח לישראל בע"מ נ' דיר לעולה בע"מ, פדאור 05(20) 563 (2005).
8. רע"א 296/08 ארט-בי חברה בערבות מוגבלת (בפירוק) נ' עזבון המנוח ג'ק ליברמן ז"ל תק-על 2010(4).
9. ת"ב (מחוזי נצ') 3624-06-08 חברת אבי לוי עבודות פיתוח צנרת וביוב בע"מ נ' פרץ (פורסם בנבו 15.10.08).
10. בר"ע 17/72 בית הספר התיכון שליד האוניברסיטה העברית, ירושלים נ' קטזיק, פ"ד כו (1) 284.
11. רע"א 4684/93 לוז נ' סינהי, דינים עליון נב 500.

פסק הבוררות-כוחו

"פסגת הבוררות - מביא לקץ הדיונים - אך לא תמיד קץ לסכסוך"

- **סעיף 1 לחוק הבוררות:** "פסק שניתן על ידי בורר, לרבות פסק ביניים".
- **סעיף 21 לחוק הבוררות:** "מחייב פסק בוררות את בעלי-הדין וחליפיהם כמעשה בית-דין".

- מעשה בית דין (בין מכוח השתק פלוגתה ובין מכוח השתק עילה) חוסה תחת עקרון סופיות הדיון. סופיות ההליך מאפשרת לצדדים ודאות כי העניין לא יידון בשנית. כאשר התביעה נדונה לגופה והוכרעה על ידי הבורר- אין להיזקק לתביעה נוספת בין אותם צדדים או חליפיהם, כאשר זו מבוססת על עילה זהה.
- הצדדים לבוררות רשאים להתנות על סעיף 21 לעיל, אולם רק אם התניה זו מפורשת ואינה משתמעת לשתי פנים. ת"א (מחוזי ת"א) 2190/05 **רגב נ' פסגות הלוטס יזמות ובניה בע"מ**, פדאור (4)07 85 (2007).

השוני בין פסק בוררות סופי לפסק ביניים:

השוני בין השניים יתברר מעיון בפסק מהביטויים המצויים בו, כגון סייג וסוף. רע"א 5285/03 **כהן נ' בונה**, פ"ד נט(1) 39 (2004).

יש לבחון האם הפסק חותם ומסיים את הדיון בכל העניינים התלויים ועומדים לפני הבורר, או שמא נותר נושא מבין נושאי הבוררות שהבורר טרם אמר בו את מילתו האחרונה. פסק ביניים עשוי להיות מעשה בית דין. רע"א 8059/03 **שיכון ופיתוח לישראל בע"מ נ' דיור לעולה בע"מ**, פדאור (20)05 563 (2005).

בעניין ההבחנות בין פסק סופי ופסק ביניים קיימים מספר פסקי דין (בסיכומי פסיקה). פסק סופי של בורר מהווה מעשה ביי"ד אך לא ניתן לאכוף אותו. אם ביהמ"ש אישר את פסק הבורר הוא הופך להיות פסק דין לכל דבר ועניין. בפשרות רגילות, גם אם אושרו על ידי ביהמ"ש, מדובר למעשה בהסכם בין הצדדים שיש לו תוקף של פס"ד. התוקף של החלטת ביהמ"ש עדיין נשאר הסכמי רק שביהמ"ש נותן לו תוקף לצורך אכיפתו. המשמעות למשל היא שאם זה הסכם בלתי חוקי לא יהיה לו תוקף; כמוכן למשל, אין מדובר בתוקף של מעשה ביי"ד אלא זה הסכם. לעומת זאת פסק בוררות, כשלעצמו מהווה כמעשה ביי"ד (סעי' 21 לחוק- אך קשה יהיה לתת לזה משמעות) וברגע שאושר ע"י ביהמ"ש הופך להיות פסק דין (ע"פ הפסיקה) וזה ממילא לא רק תוקף הסכמי אלא תוקף של פסק דין (ע"פ סעי' 23 לחוק- בית המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין, לאשר פסק בוררות; אושר הפסק- דינו לכל דבר, פרט לערעור, כדין פסק-דין של בית המשפט). לכן, פסק הדין שמאשר פסק בוררות אין בו את הדילמות המאשר הסכם בין הצדדים, על אף שהבסיס הוא הסכמי. ההלכה אומרת שבורר אינו יכול לתקן פסק בוררות ואף ביהמ"ש לא יכול לתקן אותו כי אין מדובר בפס"ד. לכן לפי ההלכה בעליון פסק בוררות שאושר כפס"ד לא ניתן לתקנו.

השוני בין פסק ביניים להחלטה אחרת:

ההבדל בין השניים דומה להבחנה בין פסק דין לבין החלטה אחרת. החלטה אחרת הינה רק נדבך ראשון לקראת פסיקת הסעד הסופי. לעומת זאת, אם בית המשפט פסק את הסעד שהתבקש וסעד זה עומד בפני עצמו, הרי שמדובר בפסק דין חלקי- "סוגר הרמטית" סוגיה בתביעה. בר"ע 300/89 **ולקו נ' החברה לפיתוח חוף אילת**, פ"ד מה(4) 497 (1991). על החלטה אחרת ניתן לערער בגדרי הערעור על פסק הדין. המבחן בין השניים הינו מבחן מהותי ולא צורני. רע"א 1753/98 **Bip Chemicals נ' גז כימיקלים בע"מ**, פ"ד נב(3) 334 (1998). בית המשפט נעזר ב"מבחן הסעד" לצורך הכרעה בשאלה האם מדובר בפסק ביניים או בהחלטה. ע"א 6058/93 **מנדלבלית נ' מנדלבלית**, פ"ד נא(4) 354 (1997).

- "אין בכותרתו של הפסק או בכינויו על ידי הבורר כדי לקבוע האם מדובר בפסק ביניים או בהחלטה, וכי גם פרשנותו של הבורר והצהרותיו אינן קובעות. על בית המשפט לברר את משמעותו של הפסק מתוכו ומתוכנו". רע"א 296/08

ארט-בי חברה בערבות מוגבלת (בפירוק) נ' עזבון המנוח ג'ק ליברמן ז"ל תק-על 2010(4) (פסק דינו של השופט דנציגר).

- לשוני בין השניים יש חשיבות רבה בעניין העברת בורר מתפקידו, תיקון פסק הבוררות, אישורו וביטולו- עפ"י **סעיפים 11, 29-22 לחוק הבוררות** הרלוונטיים לפסק בלבד.

פסק הבוררות: (מצגת באתר)

- שלב נוסף בתהליך אך זה כמובן השלב שייבחן בהליך הערעור / ביטול / אישור, וכפי שנראה הפסק, כך תיראה הבוררות בהמשך. במסגרת הליך הבוררות, הצדדים בהמשך גם לא מחויבים להציג תיק מוצגים, או פרטים אחרים ביחס להליך. לכן לא יהיה מול ערכאות עתידיות חומר משמעותי מלבד הפסק. לכן מומלץ לכתוב פסק מנומק ומלא כדי להבהיר את שיקול הדעת ואת ההתייחסות החל מהדרך בה התחיל ההליך ואופן התנהלות ההליך ועד לראיות, לטענות ולנימוקי הפסק. יש בפירוט מסוג זה גם כדי להקשות מאוד על צדדים לבקש ביטול שכן הפסק יבהיר שלא התקיימה עילת ביטול. היקף ההנמקה יכול להיות תלוי בסוג הטענות והמחלוקות. אם הבורר כפוף לדין המהותי ממילא הפסק יתייחס לדין המהותי.
- **ביחס למהימנות עדים** - ניתן להתייחס לכך אף כי עדיף לא להתבטא באופן חריף.

הנושאים אותם חובה לכתוב בפסק (כפי שניתן ללמוד מסעי' 22 לחוק- נפלה בפסק טעות סופר, פליטת קולמוס, השמטה, טעות בתיאור אדם או נכס, בתאריך, במספר, בחישוב וכיוצא באלה, הוראה בדבר תשלום ריבית, הוראה בדבר הוצאות הצדדים, לרבות שכר טרחת עורך-דין): תיאור נכון. חישובים צריכים להיות ברורים ומפורטים ככל הנדרש ואפשר גם להפנות העיקר שניתן יהיה לבחון כיצד נקבעה התוצאה של הפסק.

פסק הבוררות- צורתו

סעיף 20 לחוק הבוררות קובע: "פסק הבוררות יהיה בכתב וייחתם על ידי הבורר בציון תאריך החתימה".

הסעיף מחייב שלושה יסודות קונסטיטטיביים לפסק הבוררות: כתב, חתימה ותאריך. פסק בוררות שאינו מקיים את הדרישות הצורניות אינו ניתן לאישור. **חריג:** חוסר תום לב. **ת"ב (מחוזי נצ')** 3624-06-08 **חברת אבי לוי עבודות פיתוח צנרת וביוב בע"מ נ' פרץ** (פורסם בנבו 15.10.08)- טענה לפיה אין מדובר בפסק בורר מאחר שאינו מקיים אחר הדרישות הצורניות, הינה טענה בחוסר תום לב בנסיבות בהן הופץ לצדדים פסק הבורר והוגשו לבורר בקשות לתיקונו. נקבע, כי הדבר דומה להעלאת טענה בדבר אי קיום דרישת הכתב לפי סעיף 8 לחוק המקרקעין, מקום בו הצדדים כבר פעלו לפי החוזה וקיימו אותו.

פסק הבוררות- תוכנו

1. **תיאור נכון ומדויק:**
  - תיאור נכון של אדם, נכס ותאריך.
  - במידה ופסק הבורר כולל חישוב, אזי על החישוב להיות מפורט מנומק ובהיר להבנה.
2. **הוראה בדבר תשלום ריבית:**

- **סעיף 2 לחוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961** - רשות שיפוטית מוסמכת לפסוק ריבית. "רשות שיפוטית" לרבות בורר.
- ריבית והצמדה – רשאי הבורר לפסוק ריבית לא רק עד יום הפסק אלא גם לאחריו- עד יום התשלום בפועל. בר"ע 17/72 **בית הספר התיכון שליך האוניברסיטה העברית, ירושלים נ' קטזיק**, פ"ד כו (1) 284.
- 3. **הוראה דבר הוצאת הצדדים לרבות שכר טרחת עורך דין:**
- פסקה יח' לתוספת הראשונה לחוק הבוררות, מסמיכה את הבורר "להורות בדבר הוצאות הצדדים, לרבות שכר טרחת עורך דין..."

מבנה הפסק

מבוא: על הבורר לציין את נסיבות מינויו ואת ההליכים שנקטו במסגרת הבוררות ובכללם הראיות שהובאו בפניו, עדויות ומסמכים- כשמידת פירוטם תהא על פי שיקול דעתו.

הנמקה: מחד, נימוק הפסק נחוץ לשם מתן הסבר לצדדים כיצד הגיע הבורר לתוצאה, והן לשם נטילת בקרה עצמית. מאידך, עידוד בתי המשפט בוררים לבל ינמקו פסקם: רע"א 4684/93 **לוז נ' סינהי**, דינים עליון נב 500- " מקום שלא הוטלה על בורר חובת הנמקה, יינתן על ידיו פסק דין 'אילס' והוא- על מנת להביא לסיומם המהיר היעיל של הליכי הבוררות".

הכרעה: גוף ההכרעה הינו החלק האופרטיבי בפסק ושונה מטבע הדברים מעניין לעניין. הפסק צריך להכריע בסכסוך בין הצדדים.

תיקון פסק הבוררות

1. **סעיפים 26-22 לחוק הבוררות התשכ"ח-1968.**
2. פרופ' סמדר אוטולנגי, בוררות דין ונוהל מהדורה רביעית מיוחדת (2005), כרך א', עמודים 869-897.
3. ד"ר ישראל שמעוני, עו"ד, דיני בוררות- אופק חדש בבוררות מהדורה שנייה מורחבת, עמודים 523-537.
4. המי (חיי) 7545/97 **וטו, חברה קבלנית לבניה בע"מ נ' דוקוב**, תק-מח 97(3) 597.
5. הי"פ (י-ם) 505/99 **מלכה נ' אליהו**, תק-מח 99(4) 899.
6. רע"א 9765/11 **י.א. גלבע חברה לבנין בע"מ נ' פרופ' ביין** (ניתן ביום 9.2.12) (פורסם בבנו).
7. הי"פ (ת"א) 475/93 **טיגר נ' שרייטר, חברה לבנין ועבודות עפר בע"מ**, דינים לב(1) 368.
8. ע"א 594/80 **אליאב נ' "הסנה", חברה ישראלית לביטוח בע"מ**, פ"ד לו(3) 543.
9. ת"א (חיי) 271/01 **סגל נ' כ.א.ן חברה להנדסה לבנין ולעבודות מתכת במחצבות בע"מ** תק-מח 2001 (3) 3450.
10. ע"א 5248/94 **מ"י נ' קיבוץ עין גב**, פ"ד נ(1) 284.

תיקון על ידי הבורר ותיקון על ידי ביהמ"ש ויש להבחין ביניהם הבחנה ברורה. אחת הבעיות הגדולות בנושא זה היא המגבלה שקיימת היום על היקף התיקון האפשרי, שכן יש מצב שמחטיאים לחלוטין את מטרת הבוררות: כאשר גם הבורר וביהמ"ש מסכימים שהפסק מוטעה ולא ניתן לתקן. זה ניסיון להשוות את פסק הבורר לפסק דין אך זו בעייה שכן הבורר לא תמיד מוסמך או מומחה.

חוק הבוררות מאפשר תיקון פסק הבורר הן על ידי הבורר עצמו, והן על ידי ביהמ"ש.

תיקון הפסק על ידי הבורר

סעיף 22(א) לחוק הבוררות מפרט רשימה של העניינים בהם יש לבורר סמכות לתקן או להשלים את הפסק:

- (א) הבורר רשאי, על פי פניית בעל-דין ולאחר שניתנה לבעלי-הדין האחרים הזדמנות נאותה לטעון טענותיהם, לתקן או להשלים את פסק הבוררות, אם היה לקוי באחד מאלה:
- (1) נפלה בפסק טעות סופר, פליטת קולמוס, השמטה, טעות בתיאור אדם או נכס, בתאריך, במספר, בחישוב וכיוצא באלה;
  - (2) הפסק לקוי בענין שאינו נוגע לגוף הסכסוך;
  - (3) אין בפסק הוראה בדבר תשלום ריבית;
  - (4) אין בפסק הוראה בדבר הוצאות הצדדים, לרבות שכר טרחת עורך-דין.

(ב) לא ייזקק הבורר לפניה לפי סעיף קטן (א)3 או (4) שהובאה לפניו כעבור שלושים יום מיום מתן פסק הבוררות, אם ניתן בפני הפונה, או מהיום שנמסר לפונה העתק הפסק, אם ניתן שלא בפניו.

(ג) הבורר יחליט בפניה לפי סעיף זה תוך שלושים יום מהיום שנמסרה לבעלי-הדין האחרים הודעה עליה.

(ד) ליקויים כאמור בסעיף קטן (א)1 או (2) רשאי בית המשפט לתקנם תוך כדי דיון בבקשה לאישור הפסק או לביטולו, אף אם לא היתה פניה לבורר או שהיתה פניה והבורר לא החליט בה.

שני הליקויים הראשונים ניתנים לתיקון גם ע"י ביהמ"ש, אולם בעוד מוסמך ביהמ"ש לתקן "השמטה מקרית", בורר מוסמך גם להשלים את פסקו, זאת במגמה "להציל מכליה" את פסק הבוררות ולמנוע התדיינויות נוספות. המ' (חי') 24039/97 וטו, **חברה קבלנית לבניה בע"מ נ' דוקוב**, תק-מח 3)97 (3)597.

תיקון טעות- הכוונה לתיקון שאינו מהותי כגון השמטה, פליטת קולמוס או טעות בחישוב בלבד. ה"פ (י-ם) 505/99 **מלכה נ' אליהו**, תק-מח 4)99 (4)899. **לדוגמא:** "תרגום" סכום שקלים ישנים לשקלים חדשים, תיקון ההוראה הסטנדרטית בדבר תשלום הפרשי הצמדה וריבית, הוספת חתימה של אחד הבוררים, הוספת תאריך מתן הפסק, תיקון סכום החיוב, אם נשמט ממנו אחד מני החשבונות הרבים שהוגשו לפניו, או בשני סעיפים שונים בסכום שונה, בטעות, כאשר מדובר באותו סכום.

תיקון פסק הבוררות על ידי הבורר נתון לבחינתו של בית המשפט כי אכן נופל התיקון **בגדר סעיף 22 לחוק הבוררות.**

ה"פ (ת"א) 475/93 **טיגר נ' שרייטר, חברה לבנין ועבודות עפר בע"מ**, דינים לב(1)368 - בית המשפט ביטל תיקון של בורר בעניין הוספת סכום שעל אחד הצדדים היה לשאת וקבע כי לא מדובר בהשמטה שכן הפרטים כלל לא היו ידועים בפני הבורר בשעה שנתן את פסקו. תיקון פסק הבורר יכול להיעשות רק לאחר שהוגשה בקשה לתיקון פסק הבורר על ידי אחד מבעלי הדין. בקשה זו אפשרית הן בכתב והן בעל פה ומחייבת תום לב בעל הדין המבקש. **חריג:** תיקון טעות סופר טרם נמסר הפסק לצדדים אפשרי ללא הגשת בקשה לתיקון ע"י הצדדים. טרם מכריע הבורר בבקשה לתיקון פסקו, מחויב הוא לתת לבעלי הדין האחרים הזדמנות לטעון את טענותיהם.

הלכת גלבוע- בעניין זה נדונה סוגיית הוספת רכיב המע"מ לפסק בוררות שאושר על ידי בית המשפט.

באבעיה שהגיש לבית המשפט המחוזי, טען הבורר כי הוא סבור שנפלה טעות קולמוס בפסק הבוררות שכן הוא לא התכוון לסטות מהוראות החוזה שבין הצדדים שקבע כי על כל סכום ייוסף רכיב המע"מ.

בית המשפט המחוזי קבע כי משאושר פסק הבוררות על ידי בית המשפט, סמכותו של הבורר לדון בעניין פגה והוא אינו מוסמך להכניס שינוי כלשהו בפסק הבוררות, אף אם הוא סבור כי נפלה שגגה תחת ידיו. בית המשפט המחוזי גם בקשה זו לתיקון הפסק על ידו לפי **סעיף 81 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984** שכן חלפו למעלה מ-21 יום ממועד מתן פסק הדין. ומשום שלאחר שאושר פסק הבוררות סיים בית המשפט את תפקידו בכל הנוגע להליך הבוררות.

בית המשפט העליון, כבוד השופט דנציגר דחה את בקשת רשות הערעור שהוגשה על החלטת בית המשפט המחוזי, באמצע את הגישה הנוהגת לפיה כאשר פסק הבוררות "שותק" לגבי רכיב המע"מ ומי מבעלי הדין מבקש את תיקון הפסק ע"י הוספת רכיב המע"מ, אין התיקון מהווה תיקון "טכני" ומשכך הבורר אינו מוסמך לבצעו.

ומוסיף וכותב כבוד השופט דנציגר שם: "אף אם תאמר כי רשאי הבורר לתקן את פסק הבוררות ולהוסיף את רכיב המע"מ שכן עסקינן לכאורה בתיקון טכני, הרי שבנסיבות העניין ניצב בפני המבקשת מחסום שלא ניתן להתגבר עליו – פסק הבוררות אושר ביוזמתה של המבקשת ובקשת התיקון הוגשה לאחר שפסק הבוררות אושר וקויים ככתבו וכלשונו. אכן, להבדיל מתיקון הליקויים המנויים **בסעיפים 22(א)-(3)-(4) לחוק הבוררות**, בהם מוגבל הבורר ב-30 ימים לצורך ביצוע התיקון, הבורר אינו מוגבל בזמן, לכאורה, לשם ביצוע התיקון לפי **סעיפים 22(א)-(1)-(2) לחוק הבוררות. ודוק, חרף העדר מגבלת זמנים סטטוטורית כאמור אין הבורר רשאי לתקן את הפסק לאחר שזה אושר בידי בית משפט מוסמך. הטעם לכך, הוא שלאחר שפסק הבוררות אושר בידי בית המשפט המוסמך פסק הבוררות משנה מטיבו והופך לפסק דין לכל דבר ועניין (ראו: **סעיף 23 לחוק הבוררות**), קרי – ל"יציר פסיקה שיפוטית", וכיוון שכך אין בידי הבורר פררוגטיבה לשנות מתוכנו". "**

ברי כי אם בית המשפט אינו מוסמך להביא לתיקונו של פסק דין המאשר פסק בוררות, הרי שמכוח קל וחומר הבורר עצמו אינו מוסמך לשנות פסק דין שאישר את פסק הבוררות. משכך, צדק בית המשפט המחוזי משקבע בפסק דינו כי הבורר אינו מוסמך לתקן את פסק הבוררות בנסיבות העניין. כמו-כן, לא נפלה כל טעות בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בדחותו את הבקשה להורות על תיקון פסק הדין שאישר את פסק הבוררות, שכן כפי שהודגש בעניין סופר אכנומיק, סעיף 81 לחוק בתי המשפט אינו חל על תיקון פסק דין שאישר פסק בוררות, שכן על תיקון פסק בוררות בידי בית המשפט חולשות הוראות ספציפיות של חוק הבוררות בהיותן *lex specialis* (שם, פסקה 8). גישתו של חברי השופט רובינשטיין בעניין מלאך לפיה יש לבחון את תיקון פסק הבוררות באספקלריה של **סעיף 81 לחוק בתי המשפט** לא התקבלה בסופו של יום לאור היוותרתו בדעת מיעוט, שכן השופט ס' ג'ובראן ואנוכי צירפנו את דעתנו לעניין התוצאה בלבד תוך שהדגשתי הסתייגותי, הנשענת על ההלכה הפסוקה, מפני הרחבת סמכות התיקון של פסק בוררות, אליה הצטרף השופט ג'ובראן. " רע"א 9765/11 י.א. **גלבו** **חברה לבניין בע"מ נ' פרופ' ביין** (ניתן ביום 9.2.12) (פורסם ב"נבו").

יש חפיפה מסוימת בין תיקון על ידי ביהמ"ש לתיקון ע"י הבורר בחלק מהנושאים. השאלה למי מהם לפנות היא שאלה טקטית של עוה"ד של כל אחד מהצדדים.

צריך לשים לב למועדים הקבועים בסעי' 22(ג) ולוודא שהבקשה הועברה לצד שכנגד ולהבהיר שהחלטה תינתן בתוך 30 הימים.

רע"א 9765/11 י.א. גלבו **חברה לבניין בע"מ נ' פרופ' ביין** – ביהמ"ש קובע, שבבקשה לפי החלופות של 22 (1) ו (2) הבורר אמנם לא מוגבל בזמן אך לא יכול לתקן לאחר שהפסק אושר כפסק דין על ידי ביהמ"ש. ומוסיף, שגם ביהמ"ש לא יכול לתקן פסק כזה כי ביהמ"ש מוגבל לעילות של סעי' 81 לחוק בתי המשפט.

שי רווח סבור שיש לביהמ"ש סמכות טבועה שכן מדובר בטעויות **טכניות** (כמו טעות בציון גוש חלקה) והגיש אבעיא בעניין זה. ואולי פסה"ד בעניין גלבו הוא רק בגלל שזה היה בעניין מע"מ שאינו נושא טכני וכן שהמבקש הוא עצמו ביקש את

אישור הפסק. אולי לצד השני היו נותנים זכות. נראה גם שהתנגדות לתיקון טעות טכנית פשוטה עשוי לעלות כדי חוסר תו"ל.

כמובן שהצדדים יכולים לבקש ביטול כדי לתקן את הפסק ולפי שי רווח יתכן שזה אפשרי אף לאחר שהפסק כבר אושר בביהמ"ש, כי אין הוראה חוקית או פסי"ד שזה אסור!

נחלק את תיקון פסק הבוררות ל-2:

➤ **תיקון פסק בורר לפני אישורו ע"י ביהמ"ש: ס' 22 לחוק הבוררות-**

- תיקון ע"י הבורר.

- תיקון ע"י ביהמ"ש.

➤ **תיקון פסק בורר לאחר אישור ביהמ"ש = פסק דין תיקון לפי ס' 81 לחוק ביהמ"ש- השופט דנציגר** אומר שס' 81 לא חל והפסק לא ניתן לתיקון וגם לא ניתן לערער, לא ניתן יהיה לקבל רשות ערעור משום שביהמ"ש לא טעה, אין על מה לערער. הפסק סגור ארמטי ולא ניתן לגעת בו. אפשר לבטל רק ע"י עילת התרמית- הלכת גלבווע חלה רק במצב כזה- השופט מנוע מלהשתמש בס' 81.

נשווה את החלק של פסק הבורר לפני אישורו ע"י ביהמ"ש לס' 81 לחוק ביהמ"ש שחל בביהמ"ש "תיקון פסק דין כשלעצמו" (ולא פסק בורר)- ההבדל בין סעיף 81 לחוק ביהמ"ש לסעיף 22 לחוק הבוררות הוא שהרשימה בסעיף 22 הינה רשימה סגורה ובס' 81 הרשימה אינה סגורה ובהתחשב בזה שדנציגר אמר בפסה"ד גלבווע שפסק דין המאשר את פסק הבוררות אינו ניתן לתיקון- אז סמכותו של הבורר לתקן את פסק הבוררות שלו הופכת להיות יותר קרדינאלית.

ס' 22 לחוק הבוררות יותר צר. ברישא של סעיף קטן א' בניגוד לס' 81 לחוק ביהמ"ש, בורר לא מוסמך לתקן את פסקו אם לא פנו אליו, הדבר הוא רק עפ"י פניית בעל דין. בנוסף הוא יותר צר- ביהמ"ש רשאי לשמוע טענות והוא יכול למצוא בעצמו את הטעות ולתקן, הוא לא חייב אלא רשאי.

מדברים על 2 תהליכים שתפיסת העולם שלהם שונה. **ס' 81 הוא תפיסת עולם שהשופט הוא בלב העניין וס' 22 מחזיר אותנו לבסיס שהצדדים, ההסכם הוא לב העניין.**

מבחינת הזמנים- חוק ביהמ"ש רשאי לעשות תיקון תוך 21 יום וכשעבר המועד של 21 יום יש להגיש בקשה להארכת מועד.

אפשר לתקן פסק בורר בטרם אישורו ע"י ביהמ"ש ולפי ס' 1, 2 ו-22(א)- אין מגבלת זמן. יש מגבלת זמן לאחר שהבורר צריך להחליט על הפנייה. להגשת בקשה לאישור פסק בוררות אין מועד וניתן להגיש לאשר גם לאחר כמה שנים. בתקופה הזו ניתן לפנות לבורר שיתקן ואין מגבלה.

אם עבר המועד בביהמ"ש יש לבקש הארכת מועד.

מצד אחד, **ביהמ"ש בס' 81 לחוק ביהמ"ש** הוא השולט בהליך, הוא זה שמתקן והוא לא חייב בקשת בעל דין, אצל הבורר נותנים יותר הרחבה של עילות התיקון "וכדומה" ומאפשרים יותר זמן, עד לכדי בלתי מוגבל, ל2 העילות הראשונות בסעיף וכל עוד פסק הבורר לא הפך להיות פסק דין. ברגע שפסק הבורר עובר ואושר ע"י ביהמ"ש- לא ניתן לתקן ע"י ס' 81 לחוק ביהמ"ש ולא ניתן לתקן אצל הבורר כי הוא איבד את סמכותו, זה כבר לא פסק בורר אלא פסק דין.

"קם מכיסאו"- שופט לא קם מכיסאו"- ביטוי שמלמד על הרקע שבו פסק דין הפך להיות ממשוה כתוב, חתום, אבל שעדיין ניתן לנטילה מחדש. סוג של מצב שיש פסה"ד – אין פסה"ד. **פסה"ד מ2015 יונגר נ' מועצה מקומית גבעת שמואל-** במצב כזה השופט עדיין יכול לשנות את פסק הדין כי השופט עוד לא "קם מכיסאו". **מתי פסק דין הופך**

להיות כזה שכדי לשנות אותו צריך להגיש בקשה לפי ס' 81 לחוק ביהמ"ש? ברגע שהשופט עוד לא "קם מכיסאו" הוא יכול לתקן, משום והפסק עדיין לא פסק דין. מצבים דומים יכולים להיות גם אצל הבורר, אך, זה פחות קורה כי פסק בוררות צריך להיות בכתב וחתום. אבל, בהחלט יכול להיות מצב זהה לסי' 81 לחוק ביהמ"ש ו"קם מכיסאו", כאשר הבורר נותן את פסק הבוררות באולם, במצב הזה שעוד לא קם מכיסאו, לא צריך לבקש תיקון לפי ס' 22 לחוק הבוררות, אלא אותם הלכות של "לא קם מכיסאו" של ס' 81 לחוק ביהמ"ש יחול גם על הפסק של הבורר.

לבורר יש מנגנון יותר גמיש והוא לא צריך את ס' 22 לחוק הבוררות או את ס' 81 לחוק ביהמ"ש. החלטות ביניים הוא יכול לתקן בכל זמן, כל החלטות הביניים הם החלטות שלא נדרשות למנגנון תיקון מיוחד. כל מה שבא באמצע עד לפסק הסופי הבורר יכול לתקן.

בהלכת גלבוה נדונה שאלה - נכתב פסק בוררות והבורר שכח להתייחס לנושא המע"מ. הבורר פסק שיוסי ישלם לבורר 100 ₪ ולא כתב פלוס מע"מ או כולל מע"מ. הגישו לבורר בקשה לתיקון פסק בוררות. הבורר אמר שטעה שלא התייחס לנושא המע"מ וקבע פלוס מע"מ. הסוגיה מגיעה לפתחו של ביהמ"ש.

ס' 22 לחוק הבוררות: "נפל בפסק טעות סופר, פליטת קולמוס, טעות במספר, בחישוב וכו'" - פסק הדין אומר תיקון בעניין הוספת מע"מ לזכות חיוב אינו כולל בסעיף 22 לחוק הבוררות. החלק השני של הלכת גלבוה - גם אם ניקח את הפסק שהבורר לא מוסמך לתקן אותו משום שכבר אושר לפסק דין, אי אפשר להוסיף את המע"מ לאישור של פסק הדין כי ס' 81 לחוק ביהמ"ש לא חל. את התיקון הזה אפשר לתפוס בשלב הטרנספורמציה לביהמ"ש, בחילופים, במעבר מפסק בורר לפסק שאושר ע"י ביהמ"ש כפסק דין.

חלופה שניה של ס' 22 - תיקון ע"י ביהמ"ש - אם מע"מ זה לא עניין לתיקון לפי ס' 22(א) אז גם לביהמ"ש אין סמכות לתקן כי לביהמ"ש יש סמכות לתקן דברים בדיוק בסעיף 22(א), ולכן אם הבורר לא יכול גם ביהמ"ש לא יכול. הטריק המקובל הוא שמקבלים פסק בלי מע"מ - מגישים בקשה לתיקון, הבורר אולי יתקן, אבל יש את הלכת גלבוה והוא בכלל לא יכול לתקן - הדבר הבא הוא שיש להגיש בקשה לבטל את פסק הבורר כי הדרך היחידה לתקן את הליקוי זה לבטל את פסק הבורר לפי ס' 24 - ביטול פסק בוררות.

ס' 26 לחוק הבוררות הוא סעיף עזר של ס' 24 לחוק הבוררות - "סייגים לפסק" - ביהמ"ש לא יכול תקן את הפסק כי זה לא בסמכותו לפי ס' 22 כי ס' 22(א) לא מכיר בתיקון מע"מ, אבל הוא יכול להחזיר את הפסק לבורר על מנת שיידון בסוגיית המע"מ שלא דן בה, יחליט במסגרת לא בקשת תיקון, אלא במנגנון החזרה להחליט בעניין שלא הכריע בו.

הדבר יותר קשה כשהדבר "כולל מע"מ" והבורר התכוון לכתוב "לא כולל מע"מ" אז זה השמטה מקרית שכן נכנס בס' 22(א) אבל אם לא כתב בכלל זה לא השמטה מקרית ולא נכנס בס' 22. כלומר, **אם כתב "כולל מע"מ" אין בעיה לתקן שכן מדובר בהשמטה מקרית לעומת מקרה שלא הזכיר כלל בפסק הבורר "מע"מ"**.

אין הכרעה בנוגע **להחלטות ביניים שקיבלו פסק דין** - אם ניתן לתקן אותם ונראה כי הדבר תלוי בטיב החלטת הביניים אם זוהי החלטה שסוגרת תיק או לא וכו'.

ס' 22(ג) לחוק הבוררות - ס' סתום. ס' 22(ד) לחוק הבוררות - "לביהמ"ש יש סמכות לתקן אם לא הייתה פניה לבורר ואף אם הייתה פניה לבורר והוא לא החליט בה".

בטרם אישור ע"י ביהמ"ש סמכות תיקון גם לבורר וגם לביהמ"ש. ס' 22 נחזה להיות יותר רחב מס' 81 בסמכות התיקון ואף בנסיבות פורש בצמצום ע"י ביהמ"ש.

טרנספורמציה, ברגע שהפסק הופך להיות פסק דין ביהמ"ש לא מוסמך לתקן לפי ס' 81 והבורר לא מוסמך לתקן לפי ס' 22. **המרה מוסיף מנגנון** - התגלה טעות בפסק בורר שכבר אושר כפסק דין, יש להגיש בקשה להארכת מועד לביטול שאז אם יבטלו אותו יחזירו אותו לבורר ואז יהיה ניתן לתקן אותו כשאנחנו מניחים שאם יהיה מקרה מאד קיצוני ביהמ"ש יגיד שהוא רוצה לתקן, אבל הוא לא יכול ואז יחזיר לבורר שיתקן.

תמיד יש לזכור את הרגע שבו פסק בורר הופך להיות פסק בורר וזה הרגע שהבורר "קם מכיסאו" - אך, אם עוד לא "קם מכיסאו" ניתן לומר לו: "אדוני עדיין לא קם מכיסאו ועדיין זה לא פסק דין ושייתקן את זה ואת זה ואז לא צריך בכלל את ס' 22".

פסה"ד מלכה נ' אליהו - רשימת עניינים שהוכרו כראויים לתיקון: תרגום סכום שקלים ישנים לשקלים חדשים, תיקון ההוראה הסטנדרטית בדבר הפרשי הצמדה וריבית, הוספת חתימה של אחד הבוררים (אם יש 3 בוררים כולם צריכים לחתום, אם אחד לא חתם זה לא פסק בוררות), הוספת תאריך מתן הפסק, תיקון סכום החיוב אם נשמט ממנו אחד מיני החשבונות הרבים שהוגשו לפניו וב2 סכומים שונים כאשר מדובר באותו סכום.

האם אפשר להגיש התנגדות לביצוע פסק דין בהוצל"פ על דרך "טענת פרעתי"? כלומר, יש פסק בוררות שיש בו טעות ואושר כפסק דין. צד לא רוצה לקיים אותו כי יש בו טעות למרות שאושר כפסק דין, נפתח תיק הוצל"פ, האם ניתן להגיש בקשה בטענת פרעתי בהוצל"פ? רק אם מדובר בעובדה שארעה לאחר פסק הדין. לדוגמא, אם בורר מתקן את פסק הבוררות בחוסר סמכות, לפי הלכת גלבוש גם ביהמ"ש לא יכול לתקן, הפסק לא מקוים בגלל הבעיה הזו ספציפית שהבורר תיקן בחוסר סמכות - האם מצב זה יכול לשמש עילה בטענת פרעתי לא לקיים את פסק ביהמ"ש? **ביהמ"ש בהלכת גלבוש** אומר שגם אם הוא חושב שצריך לתקן הוא לא מוסמך לתקן כי ס' 81 לא חל - הוא לא פסק לגוף העניין מה הזכויות, זה בדיוק המצב של פרעתי - אפשר לנסות. האינטואיציה אומרת שכנראה לא.

קרה שהבורר לאחר מתן פסק הדין הביע את דעתו שחלק מהחיוב שעולה מפסק הבוררות שלו שגוי ויש לשלם את החוב - טענת פרעתי לא מוגבלת לטענה "שילמתי או לא שילמתי", אלא למה אני לא צריך לשלם ולכן מסביר למה הוא לא צריך לשלם.

פסה"ד וטו - 2 הליקויים הראשונים בסעיפים 22(א1) ו-22(א2) ניתנים לתיקון ע"י ביהמ"ש, אולם מוסמך ביהמ"ש לתקן השמטה מקרית, מוסמך הבורר.... לתקן טעויות נוספות". זה הגישה הראויה של המרצה. הלכנו לבורר כדי שייקבע והוא טעה אז שייתקן, הבורר הוא זה שנתן את הדין.

תיקון הפסק על ידי בית המשפט

חוק הבוררות מסמך במפורש את בית המשפט לתקן את פסק הבורר בשני מישורים:

1. במסגרת סעיף 22(א1) ו-22(ב) לחוק.
2. במסגרת סעיף 24 לחוק - כאשר הפסק מובא בפני ביהמ"ש תוך דיון בבקשת ביטול. ע"א 594/80 **אליאב נ' "הסנה"**, חברה ישראלית לביטוח בע"מ, פ"ד לו(3) 543 - במסגרת דחיית הבקשה הנגדית לביטול פסק

הבורר, תיקון ביהמ"ש את פסק הבורר וקבע כי הבוררים חרגו מסמכותם בפסקם לתובע פיצויים לצמיתות, שעה שהוסמכו רק לקבוע את דרגת הכושר שלו. משכך מחק בית המשפט את המילה "לצמיתות".

בניגוד לתיקון פסק הבוררות על ידי הבורר, תיקון הפסק על ידי בית המשפט אינו מחייב הגשת בקשה לתקנו אלא אפשרי גם במסגרת בקשה לאישור פסק הבורר או לביטולו. זאת, במטרה לקצר את משך הדיונים ולשחרר את בית המשפט מהרצון להחזיר את הפסק לבורר לשם תיקון, כאשר התיקון הוא "טכני" ואינו כרוך בשיקול דעת.

תיקון פסק הבוררות על ידי ביהמ"ש במסגרת סעיף 24 לחוק כמעט ואינו מוגבל. סמכות רחבה זו בולטת ביותר על רקע ההוראה, לפיה מצווה ביהמ"ש שלא לבטל את הפסק, אם רק ניתן הפסק להשלמה או לתיקון (סעיף 26(ב) לחוק).

סמכות רחבה זו של ביהמ"ש לתיקון פסק הבורר עומדת בניגוד מוחלט למגמה של ניתוק הדיון בבוררות מכותלי ביהמ"ש.

ת"א (חיי) 271/01 סגל נ' כ.א.ן חברה להנדסה לבנין ולעבודות מתכת במחצבות בע"מ, תק-מח 2001 (3) 3450- סמכות ביהמ"ש לתיקון פסק הבורר רחבה עד כדי בדיקת כל חומר הראיות כדי להשלים את הפסק. מנגד, ניכרת המגמה של בתי המשפט למעט להשתמש בסמכות רחבה זו, למקרים נדירים בלבד. ע"א 5248/94 מ"י נ' קיבוץ עין גב, פ"ד נ(1) 284.

שתי חלופות שונות:

1. **סמכות תיקון הנתונה גם לבורר** - השמטה מקרית

2. **תיקון מהותי דרך סעי' 24** - סעיף הביטול. ביהמ"ש מוסמך לבטל וממילא מוסמך גם לפחות מזה דהיינו לתקן.

לפי תק' סדרי הדין על בוררות יש הוראה כללית של הפנייה לתקסד"א ואין תקנה לכאורה שעוסקת בתיקון הפסק. יש תקנות 8-9 ביחס לביטול. אך תקנה 9 קובעת שניתן להגיש בקשת ביטול בדרך המרצה ואנו מבינים שהיא מתייחסת גם לבקשת תיקון. **הסיפא של תק' 9** - הבקשה תפרט את העילה לפי **סעי' 24 לחוק** שעליה מתייחסת הבקשה, ותהיה מלווה בתצהיר. כמובן שזו בעיה אם המטרה היא רק תיקון ולא ביטול (למשל לפי סעי' 22). הבעיה חריפה יותר כי למשל כאשר הבורר נמנע מלהתייחס לתאריך קביעת הסכום והשערוך, מדובר בתיקון נקודתי וסביר של תוספת תאריך לביצוע וכלל של שערוך. ניתן לטעון שיפעלו לפי **סעי' 22(ד) לחוק** שביהמ"ש רשאי לתקן תוך כדי בקשה לאישור הפסק או ביטולו, כך שניתן להגיש בקשה לתיקון בתוספת בקשת תיקון. הבעיה היא שבקשה לאישור פסק מגישים לפי התקנות בטופס מובנה עם פסק הבוררות, וכלל אין דיון, כך שאין דרך לבקש תיקון.

בפרקטיקה, הדרך לבקש תיקון היא למעשה לבקש בקשת ביטול, שעניינה תיקון הפסק ובמסגרת הדיון בה ביהמ"ש יהיה מוסמך לתקן במקום לבטל.

לעניין זה צריך לשים לב למועדים המוגבלים של בקשת ביטול - 45 יום, בעוד שלבקשת אישור אין מגבלת זמן. במסגרת התיקון ביהמ"ש כבר מאשר בפועל את הפסק ולא צריך לאחר מכן לאשר שוב.

בע"א 594/80 אליאב נ' "הסנה", **חברה ישראלית לביטוח** המשיבה סירבה לשלם למערער תגמולי ביטוח, מהטעם שחלה על המקרה הוראה בפוליסה, הקובעת, שהמשיבה אינה אחראית, אם אי הכושר המוחלט של המבוטח נגרם עקב שירותו הצבאי. חילוקי הדעות הובאו להכרעת שלושה בוררים, ואלה, ברוב דעות, קיבלו את עמדת המערער וקבעו, כי הוא זכאי לתגמולי ביטוח כמי שהוא בלתי כשיר מוחלט לעבודה **לצמיתות**. ביהמ"ש הגיע למסקנה שהבוררים טעו בפסק דינו, טעות שבדין, אך אין בכך עילת ביטול של הפסק כי לא מדובר באחת מעילות הביטוי לפי סעי' 24 לחוק. כמו כן, ביהמ"ש מחווי מחק בפסק את המילה "לצמיתות" כי טען שהבוררים לא היו מוסמכים לעסוק בשאלה זו, ובכך שינה לגמרי את פסק

הבורר במקום לבטל אותו. העליון קבע כי אין מקום למחוק את המילה והרחיב למעשה את יריעת הסמכות של הבוררים כדי לא לבטל את הפסק.

ביהמ"ש יכול לתקן, לבטל או להחזיר לבורר. יש מקרים שביהמ"ש יחזיר לבורר ובהרבה מקרים זו דרך המלך, ולעיתים ביהמ"ש מתייחס לנושאים המהותיים ויש בכך הכוונה לבורר. לא זו כוונת המחוקק. הדרך היא, או שביהמ"ש יתקן בעצמו (אם לא ביטל), או שיחזיר לבורר אם מדובר על נושאים שהבורר כלל לא דן בהם (למשל לפי סעי' 24(5)). אין כוונה להחזיר לבורר על מנת שיעשה מקצה שיפורים.

נושא הביטול / החזרה / תיקון הוא אחד התחומים הכי לא חד משמעיים בנושא זה, ובתי המשפט נוקטים בדרכים שונות ולא עקביות.

המלצות של שי רווח בנושאים אלה:

1. כצדדים לבוררות, וגם כבוררים, לא למחר לתת פסק.

להשתדל ללכת לכיוון של החלטת ביניים בהתחלה ולא פסק בורר על מנת לאפשר תיקון לאחר מכן. זה לא תמיד מתאים אך יכול לסייע במיוחד כאשר המחלוקת היא על חישוב סכומי תשלום, ואז בהחלטת הביניים מבהירים לצדדים את החישוב הצפוי בפסק ומבקשים תגובת הצדדים. במקרים מתאימים למנות מומחים (כמו בנושא חישוב תשלום). הכיוון הזה פחות מתאים כאשר מדובר בפסק משפטי.

2. יש שאלה האם בורר מוסמך לתת פסיקתא (תמצית אופרטיבית) ולנסח אותה בלשון ציויי שמגיעה לחתימת שופט. אין הסמכה כזו בחוק כפי שקיים לגבי ביהמ"ש בסד"א.

כאשר מדובר על פסיקת הוצאות, ניתן לדון בהוצאות כשלב מאוחר יותר: נותנים את הפסק הסופי בפסק ביניים ומבקשים מהצדדים להתייחס לנושא הוצאות משפט. אילו היה סמכות לתת פסיקתא היה אפשר להעביר את נושא ההוצאות לשלב אחר של פסיקתא. מאחר שזה לא אפשרי הולכים בדרך של פסק ביניים.

ס' 24 לחוק הבוררות- הסעיף ניסה לשים את עילות הביטול בסדר כרונולוגי. בית המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין (בחוק זה- בקשת ביטול), לבטל פסק בוררות, כולו או חלקו, להשלימו, לתקנו או להחזירו לבורר, מאחת העילות האלה:

(1) לא היה הסכם בוררות בר-תוקף;

(2) הפסק ניתן על ידי בורר שלא נתמנה כדין;

(3) הבורר פעל ללא סמכות או שחרג מהסמכויות הנתונות לו לפי הסכם הבוררות;

(4) לא ניתנה לבעל-דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו;

ככל שעולים בסעיף מגיעים לשלבים סופיים יותר.

(5) הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו;

(6) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים לפסק והבורר לא עשה כן;

(7) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן;

(8) הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו ;

(9) תכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור ;

(10) קיימת עילה שעל פיה היה בית משפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור עוד.

בבקשת הערעור מבטלים את כל עילות הביטול ומשמרים את 24 (9)-(10).

ס"ק (9)-(10) < עילות ציבוריות, לא הגיוני שבית המשפט לא יוכל להתערב ולבטל את הפסק.

ס"ק (8) - מגיע מאינטרס ערכי, לא קיימו את מטרת הבוררות .

מדובר בהליך הסכמי, אם אין הסכמה לא ניתן לבצע מעשה בית דין על בסיס דבר שנטול הסכמה .

יכולה להיות סיטואציה של הסכם בוררות אבל לא היה תהליך של מינוי ומישהו מהצדדים לא חשב שהוא במצב בוררות ניתן יהיה להפעיל את ס' 24 (2) .

ס"ק (6) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים לפסק והבורר לא עשה כן; < נראה כי מדובר בהפרה יחסית חמורה של הבוררות .

ס"ק (7) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן; < בפס"ד נתיבי איילון ביהמ"ש העליון אמר שנכון שהבורר פסק שלא על פי דין, אבל הוא עשה זאת עקב טעות, טעות לא מהווה עילה לביטול .

ס' 26 מביא סייגים לביטול הפסק-

(א) בית המשפט רשאי לדחות בקשת ביטול על אף קיומה של אחת העילות האמורות בסעיף 24, אם היה סבור שלא נגרם עיוות דין.

(ב) לא יבטל בית המשפט את פסק הבוררות כולו, אם ניתן לבטלו בחלקו, להשלימו, לתקנו או להחזירו לבורר.

(ג) לא תישמע טענה של בעל-דין שפסק הבוררות ניתן שלא במועדו, אלא אם שמר לעצמו, בהודעה בכתב לבורר לפני מתן הפסק, את הזכות לטעון טענה זו.

הסעיף בעצם משדר מסר שלא מבטלים בקלות כל-כך מהר פסק .

ביצוע הפסק- הפסק בדרך כלל מעוכב, עד שהוא מקבל תוקף של פסק דין, לכן קל להגיש בקשה לביטול .

ס' 21 א' לתוספת קובע : ערעור יוגש בתוך 30 יום מיום שפסק הבוררות הומצא לבעלי הדין או מיום שהתמנה הבורר בערעור, לפי המאוחר, ויהיה מנומק; בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור בתוך שלושים ימים מיום שהומצא להם הערעור; המערער רשאי להגיש תגובה לתשובה בתוך 15 ימים מיום המצאתה.

ס' 27(א) לתוספת- לא ייזקק בית המשפט לבקשת ביטול שהוגשה כעבור ארבעים וחמישה יום מיום מתן הפסק, אם ניתן בפני המבקש, או מהיום שנמסר למבקש, על ידי הבורר או על ידי בעל-דין, העתק הפסק, אם ניתן שלא בפניו; בית המשפט רשאי להאריך את התקופה האמורה, אף אם כבר עברה, מטעמים מיוחדים שיירשמו, ובכל מקרה שהוגשה בקשה לאישור של פסק בוררות-חוץ.

בהסכם הבוררות חשוב לקבוע מועד לפני 45 יום, רצוי לקבוע בורר ערכאת ערעור או לחלופין לקבוע מנגנון ששולל את ההוראה שלא ע"פ התוספת. בנוסף כדאי להכניס גם סעיף שאם לא הוגש ערעור במועד \ הוגש ערעור במועד ניתן יהיה להגיש בקשה לאישור הפסק.

ברגע שהחוק החדש חוקק האם מנגנוני הערעור הישנים תקפים? - התשובה היא בסי' 21

1א. (א) קבעו צדדים להסכם בוררות כי פסק הבוררות ניתן לערעור לפני בורר -

(1) ינמק הבורר את פסק הבוררות הניתן לערעור;

(2) יחולו הוראות התוספת השנייה נוסף על הוראות התוספת הראשונה ככל שאינן סותרות את הוראות התוספת השנייה, והכל אלא אם כן קבעו הצדדים אחרת.

'אלא אם כן קבעו הצדדים אחרת' ? נשאלת השאלה מתי הצדדים קובעים טרם הפסק או אחריו?

בשיעור הקודם עסקנו במצב בו הוסכם על בוררות שיש אחריה ערעור. הוסבר כי האינטרס של המפסיד בבוררות הראשונה הוא שלא לפנות ולא להסכים על בורר ערעור שכן כל עוד לא נקבע בורר ערעור, לא נמנים המועדים המחייבים להגשת הערעור (30 יום עד לאחר קביעת זהות הבורר).

הגשת בקשת אישור לפסק הבורר הראשון על ידי הצד הזוכה אינה אפשרית שכן הסיפא לסעיף 21א(ב) לחוק קובעת שלא ניתן לבקש אישור פסק אלא לאחר מתן פסק הבורר או אם חלף מועד הערעור.

סעיף 29 לחוק ביהמ"ש רשאי לתת צווי ביניים אף בלי ערובה לאחר שניתן פסק הבוררות והוגשה בקשה לאישור הפסק גם לעניין זה, לפי סעי' 21א(ב) לא ניתן להפעיל את המנגנון של הבקשה כי לא ניתן להגיש בקשת אישור פסק.

לכן כפי שאמרנו צריך לוודא כבר במסגרת ההסכם מראש למנות את זהות הבורר או להתנות על הוראות התוספת ולקבוע שמועד הגשת הערעור הוא קצר יותר או להתנות על אפשרויות מימוש פסק הבורר הראשון גם ללא הגשת ערעור.

ביחס לסעי' 29ב(ב) - במקרה ל בקשת רשות ערעור בביהמ"ש, אין מניעה להגיש בקשת אישור פסק כי אין שני פסקי בוררות.

במסגרת תקלות החקיקה בנושא זה, צריך להבין שהוראות סעי' 21א(ג)(1) במילים "פסק הבוררות" מתכוונים לפסק הראשון ולא לפסק השני כפי שהדבר יתפרש בפרשנות מילולית מכח סעי' 21א(ב). ההגבלות לבקשת ביטול חלות רק על הפסק הראשון ולא על פסק הבורר בערעור.

למבחן: דוגמא לשאלה - עליך לנסח הסכם בוררות, עליך להחליט האם לנסח עם ערכאת ערעור, או בלי ערעור או לפי ע' 21 או 29.

ערעור על פסק הבוררות וביטולו

1. סעיפים 29-24 לחוק הבוררות התשכ"ח-1968.
2. תקנה 9 לתקנות סדרי הדין בענייני בוררות, התשכ"ט-1968.
3. פרופ' סמדר אוטולנגי, בוררות דין ונוהל מהדורה רביעית מיוחדת (2005), כרך ב', עמודים 959-1213. לבחינה
4. ד"ר ישראל שמעוני, עו"ד, דיני בוררות- אופק חדש בבוררות מהדורה שנייה מורחבת, עמודים 539-618, 623-671.
5. רע"א 5896/95 סיליס נ' אלקנה, פ"ד נ(1) 447.
6. ע"א 661/88 חיימוב נ' חמיד, פ"ד מד(1) 75.
7. המ' 7/50 יוכנוביץ נ' בית הספר החקלאי במקוה ישראל, פ"ד ד 233.
8. ת"א(חי) 1289/93 מושיב נ' בלול, דינים מחוזי א 605.
9. הי"פ (ת"א) 1963/92 זיינבל נ' מיכאשוילי, תק-מח 93(2) 1152.

10. ת"א (ב"ש) 378/87 מכתשים, מפעלים כימיים בע"מ נ' סוניקל, מחקר ופיתוח בע"מ, תק-מח 91(2) 460.
11. רע"א 3505/00 רם, חברה לעבודות הנדסיות בנין ושוברי גלים בע"מ נ' אחים שורק בע"מ, תק-על 2002(2) 319.
12. רע"א 300/89 ולקו חברה לבנין ועבודות עפר בע"מ נ' החברה לפיתוח חוף אילת בע"מ, מה(4) 497.
13. ה"פ (ת"א) 147/92 יוחננוף נ' חברת נוה גיבורים בע"מ, תק-מח 93(1) 1085.
14. ת"א (ח"י) 838/02 י.פלג ובניו, חברה לבנין ופיתוח בע"מ נ' יעקוב, דינים מחוזי לג(9) 192.
15. רע"א 113/87 חברת נתיבי איילון בע"מ נ' יהודה שטאנג ובניו בע"מ, פ"ד מה (5) 551.
16. ה"פ (ת"א) 1699/96 היכל הקרח בע"מ נ' עיריית בת-ים (לא פורסם).
17. רע"א 6724/95 הוכמן נ' י.פ. יבואנים ומפיצים ציוד 1988 בע"מ (בפירוק), תק-על 96(3) 44.
18. המ" (ת"א) 6233/96 גורי נ' המועצה המקומית קרית עקרון (לא פורסם).
19. ת"א (מחוזי ת"א) 3251/72 דוידוביץ נ' ועקנין, פ"מ תשל"ד(3), 18 (1974).
20. ת"א (מחוזי ח"י) 435/03 דג נ' יעקובוביץ, תק-מח 2004(3) 4016 (2004).
21. רע"א 367/95 ל.ת.ר. בע"מ נ' צפאפי, תק-על 96(2) 558.
22. ר-ע"א 6058/93 מנדבליט נ' מנדבליט נא(4) 354 :
23. ה"פ (ת"א) 817/08 ד"ר משה וינברג עו"ד נ' אברהם דורון עו"ד (פורסם בנבו 11.7.14).
24. רע"א 749/10 אליעזר אבו-חצרא נ' יוסף חודדי (פורסם בנבו 10.8.4).

העילות לביטול פסק הבוררות

סעיף 24 לחוק הבוררות: "בית-המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין (בחוק זה- בקשת ביטול), לבטל פסק בוררות, כולו או חלקו, להשלימו, לתקנו או להחזירו לבורר, מאחת העילות האלה:"

1. לא היה הסכם בוררות בר-תוקף:

- הפסק ניתן על סמך טיוטת הסכם בלבד - רע"א 5896/95 סיליס נ' אלקנה, פ"ד נ(1) 447.
- הסכם הבוררות נחתם במרמה - ע"א 661/88 חיימוב נ' חמיד, פ"ד מד(1) 75.
- הסכם הבוררות בוטל בהסכם מאוחר יותר- המ' 7/50 יוכנוביץ נ' בית הספר החקלאי במקוה ישראל, פ"ד ד 233.

2. הפסק ניתן על ידי בורר שלא נתמנה כדין:

- צד ג' מינה בורר בלא שנוהל מו"מ לגבי זהותו המוסכמת- ת"א(ח"י) 1289/93 מושיב נ' בלולו, דינים מחוזי א 605.

3. הבורר פעל ללא סמכות או שחרג מהסמכויות הנתונות לו בהסכם:

- הבורר קבע הסדר חדש בין הצדדים, המנוגד להסכם הבסיסי ביניהם שסעיף הבוררות נכלל בו- ה"פ (ת"א) 1963/92 זיינבל נ' מיכאשוילי, תק-מח 93(2) 1152.
- קביעת סעד חדש ע"י הבורר, שאינו נובע באופן טבעי מהסכסוך שנמסר להכרעתו- ת"א (ב"ש) 378/87 מכתשים, מפעלים כימיים בע"מ נ' סוניקל, מחקר ופיתוח בע"מ, תק-מח 91(2) 460.

4. לא ניתנה לבעל דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו:

- יש להשמיע את הערות הצדדים לגבי כל עניין היכול להוות נושא להחלטה מצד הבורר- רע"א 3505/00 רס, חברה לעבודות הנדסיות בנין ושוברי גלים בע"מ נ' אחים שורק בע"מ, תק-על 2002(2) 319.

5. הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו:

- הבורר לא הזכיר בפסקו אחת מתביעות התובע - לפי גישת הנשיא שמגר, יש להחיל על פסק זה את עילת הביטול. רע"א 300/89 ולקו חברה לבנין ועבודות עפר בע"מ נ' החברה לפיתוח חוף אילת בע"מ, מה(4) 497.

6. הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים והבורר לא עשה כן:

- ההנמקה עשויה להוות בסיס לבקשת ביטול הפסק אך לפני כן נדרש הבורר למסור לצדדים פסק מנומק על מנת שמבקש הביטול יחפש פגמים שעשויים לעזור לו בבקשה מחודשת לביטול הפסק. ה"פ (ת"א) 147/92 יוחננוף נ' חברת נוה גיבורים בע"מ, תק-מח 93(1) 1085.

7. הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן:

- ת"א (חי') 838/02 י. פלג ובניו, חברה לבנין ופיתוח בע"מ נ' יעקוב, דינים מחוזי לג(9) 192.
- רע"א 113/87 חברת נתיבי איילון בע"מ נ' יהודה שטאנג ובניו בע"מ, פ"ד מה (5) 551.

8. הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו:

- על אף האיחור במתן הפסק יש לשקול עיוות דין, אי חריגה גסה ממידת הסבירות או שמא ההכרעה הייתה כרוכה בהכנה רבה- ה"פ (ת"א) 1699/96 היכל הקרח בע"מ נ' עיריית בת-ים (לא פורסם).

9. תוכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור:

- * "עילה זו נדירה בגלל עמימותה"- רע"א 6724/95 הוכמן נ' י.פ. יבואנים ומפיצים ציוד 1988 בע"מ (בפירוק), תק-על 96(3) 44.

10. קיימת עילה שעל פיה היה בית משפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור עוד:

- * "כאשר עילת הביטול יורדת לנשמת ההליך ונראה כי הוא נגוע בפסק המסכן את עשיית הצדק, נסוג עקרון סופיות הדיון בפני האינטרס המעוגן בכללי הצדק הטבעי". המ' (ת"א) 6233/96 גורי נ' המועצה המקומית קרית עקרון (לא פורסם).

סייגים לביטול פסק הבוררות

סעיף 26 לחוק הבוררות- הסייגים לביטול הפסק:

- (א) בית המשפט רשאי לדחות בקשת ביטול על אף קיומה של אחת העילות האמורות בסעיף 24, אם היה סבור שלא נגרם עיוות דין. ת"א (מחוזי ת"א) 3251/72 דוידוביץ נ' ועקנין, פ"מ תשל"ד(3), 18 (1974).

(ב) לא יבטל בית המשפט את פסק הבוררות כולו, אם ניתן לבטלו בחלקו, להשלימו, לתקנו, או להחזירו לבורר. ת"א (מחוזי חי') 435/03 דג נ' יעקובוביץ, תק-מח 2004(3) 4016 (2004).

(ג) לא תישמע טענה של בעל-דין שפסק הבוררות ניתן שלא במועדו, אלא אם שמר לעצמו, בהודעה בכתב לבורר לפני מתן הפסק, את הזכות לטעון טענה זו. רע"א 367/95 ל.ת.ר. בע"מ נ' צפאפי, תק-על 96(2) 558.

בקשה לביטול פסק בוררות

סעיף 27 לחוק הבוררות- המועד להגשת בקשה לביטול הפסק: המועד להגשת בקשה לביטול פסק בוררות הינו 45 ימים ממועד מתן הפסק, אולם במקרה שבו הוגשה בקשה לאישור פסק בוררות, אזי המועד להגשת הבקשה לביטול הינו 15 ימים בלבד מהמועד שבו התקבלה ההודעה על הגשת הבקשה לאישור.

תקנה 9 לתקנות סדרי-הדין בענייני בוררות, תשכ"ט-1968- בקשה לביטול הפסק: בקשה לביטול פסק-בוררות, כולו או חלקו, להשלימו, לתקנו או להחזירו לבורר תוגש בדרך המרצה; הבקשה תפרט את העילה מבין העילות המנויות בסעיף 24 לחוק הבוררות שעליה מסתמכת הבקשה ותהא מלווה בתצהיר לשם אימות העובדות הכלולות בה.

בספר של אוטולנגי- יש לקרוא את הפרקים הרלוונטיים. טענות כנגד הבורר: אי גילוי, משוא פנים, חשש לפגיעה בכללי הצדק הטבעי במקום שיש בעיה עם הפסק אם הוא יישאר למוסד הבוררות- יש מגמה מחמירה לביטול פסק הבוררות. המגמה הזו בפסיקה מגמה של ביטול כאשר מדובר בפגם שנפל בפעילותו של הבורר.

פסה"ד מושקוביץ נ' מנורה- המבקשים הם דניאל מושקוביץ והמבקשת היא אורית אפרת מושקוביץ. הבורר בתיק היה דן ארבל שלגביו ביהמ"ש המחוזי קבע שהוא כבורר לא היה מודע לכל הדברים ולא היה ער להם ואז הגיעו למצב שיש פסק בוררות, יש קשרים מספקי פסילה בין הבורר לבין אחד הצדדים בבוררות, אבל הבורר לא מודע לקשרים האלה בכלל. אם הבורר לא היה מודע לקשרים- אז מן הסתם הוא לא הפעיל משוא פנים כלפי אחד מהם ולכן אין קש"ס, כי הרי הבורר לא ידע ולמרות זאת פסק הבוררות מבוטל מתוך יישום ע"י השופט דנציגר שקבע בפסה"ד ארט בלי- גם הפרת חובת הגילוי ע"י צד לגבי קשריו עם הבורר יכול להביא במקרים נדירים לביטולו של פסק הבוררות. פסה"ד זה מסוף 2012 וחשוב שהצדדים ידעו שגם אם בורר לא בודק אם יש קשרים בניהם, הצדדים, שרוב הסיכוי הם אלה שיזכרו אם יש קשר בניהם לבין הבורר- עליהם לעלות את הטענה.

ההלכה אומרת שאלו העילות של סעיף 24(1) ו-2(2) לחוק הבוררות (ניגוד עניינים ומשוא פנים) ובגלל שאין הסכמה לא הגיעו למצב של קיום הסכם הבוררות ולכן נחשב כאילו אין הסכם בוררות. בביהמ"ש המחוזי נקבע- שבגלל שהסכם הבוררות וכל מערך הבוררות הוא מערך הסכמי אז מפעילים לא רק את סעיף 24 לחוק הבוררות אלא מפעילים גם את ס' 39 לחוק החוזים- תום לב ובגלל שהוא חולש על כל דיני החייבים- הוא מפעיל ישירות את חוק החוזים. כלומר, בנוסף לסעיף 24 לחוק הבוררות תמיד עומד לרשותנו כל התחמושת של דיני החוזים כי מדובר בחוזה.

השופט דנציגר בביהמ"ש העליון (בקשת רשות ערעור)- ההרכב נותן רשות ערעור והשופט קובע שהבורר לא ידע שום דבר, אבל, בגלל עוצמת הידיעה של הצד ומשוא הפנים של הצד התייחסו לכל הליך הבוררות כבטל לפי ס' 24(1) ו-2(2) ולחילופין היה אפשר להבטל במסגרת ס' 39 לחוק החוזים- תום לב ובכל עקרונות דיני החוזים. השופט דנציגר פותח פתח ואומר שהצדדים לא העלו את הטענה בטענותיהם ולכן הוא לא מתייחס, אבל אם היו מעלים כטיעון בסיטואציה של אי גילוי של

צד בבוררות (ולא אי גילוי ע"י הבורר), אז לא מדובר במצב של בטלות לפי ס' 24 (1) ו-(2) אלא במצב של ביטול הבוררות-
תוך זמן סביר, ואז יש שיקול דעת לביהמש האם להכיר בביטול או לא כאשר הבטלות יותר חמורה.

פסק הדין מאזכר את **פסה"ד לנה נ' וורשטיין**- מדובר בשופטת שנתנה פסה"ד בתביעה בין בנק פלוני לבין אבא שלה, כאשר הבנק נמצא בהליכים משפטיים כנגד אבא שלה ומביא את רסלר למצב של צו כינוס. אז השופטת מנועה מלדון בכל התיקים שקשורים באותו בנק רק בגלל שאותו בנק מנהל תביעה כנגד אבא שלה? **פסה"ד לא בוטל** וההלכה שנקבעה היא הלכה שהולכת בין הטיפות- בכל זאת יש הבדל היא לא דנה בעניין שקשור ישירות לאבא שלה. השופטת לא אמרה לבורר שהיא הבת של אחד הצדדים ולהנחת המרצה היא חשבה שהבורר יודע.

ההלכה- הכללית היא החלת דיני החוזים.

בוררות עם מסלול ערעור

התיקון לחוק לגבי הוספת בקשת רשות ערעור וערעור הוא תיקון שנולד לאחר הצעת חוק שגובשה בלשכת עו"ד לתיקון חוק הבוררות והוספת אפשרות לערער על פסק הבוררות. הצעת לשכת עו"ד הייתה פשוטה והרעיון שלה היה **בפסה"ד נתיבי איילון נ' שטנק** שהרג סופית את היכולת לעלות במסגרת עילות הביטול בס' 24 טענה שהבורר טעה ומספיק שהבורר כתב שהוא כפוף לדין המהותי, גם אם בפסק כתב שטויות. זה יוצר תחושת אי נוחות של מתדיינים פוטנציאליים שלא נוח להם להגיע להליכי בוררות בגלל שאין את היכולת לערער ולכן אמרו שעדיף שייצרו ערכאת ערעור בפני בורר דן יחיד. כך הם יחזקו את אמון הציבור במוסד הבוררות, כך שתמיד יוכלו לערער. ההצעה גבלה בהתנגדות נוראה בעיקר במשרד המשפטים ונעצרה בדלת של לשכת עו"ד כי השופטים בביהמ"ש לא מצליחים לעמוד בקצב של התביעות שיש להם בכלל ועכשיו לא יצליחו בכלל אם יצטרכו לפסוק גם בהליכי בוררות.

ההצעה הונחה הצידה והפכה להיות הליך של הצעת חוק מקבילה ומרוככת יותר שהינו **התיקון שמייצר לנו 2**

מסלולי ערעור אפשריים:

1. **מסלול ערעור פנימי בפני ערכאת בוררים**- לא מגיעים לביהמ"ש. מערכת המשפט אדישה למערכת הזו והדבר היחיד שצריך בו הוא את הסכמת הצדדים מראש בכתב. היינו, בשלב הסכם ההבוררות צריך את הסכמת הצדדים שאם יינתן פסק בורר יש ערכאת ערעור. המסלול הזה הוא יחסית פשוט ולא מורכב. הצדדים הגדירו בהסכם הבוררות שאם יינתן פסק בורר ניתן יהיה ללכת לערעור.
2. **בקשת רשות ערעור**- זו הפשרה. הצדדים מסכימים בהסכם הבוררות שניתן להגיש בקשת רשות ערעור לביהמ"ש. **פסה"ד חניוני חיפה**- העוסק בבקשות רשות ערעור- בקשת רשות גורמת לכך שלא ניתן אישור לכל מקרה באופן אוטומטי אלא יש להפעיל שיקול דעת.

ס' 29(ב) לחוק הבוררות- על מנת להגיש בקשת רשות ערעור יש לעמוד בתנאים מצטברים:

- הצדדים צריכים להסכים בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין.
- רשות ערעור תינתן אם נפלה טעות יסודית ביישום הדין.
- אשר יש בו לגרום לעיוות דין.
- וגם העילות לפי סעיפים 24.

ההמלצה של המרצה הוא לא להכנס לבקשת רשות ערעור בביהמ"ש ויותר כדאי להכניס ערכאת ערעור, למרות שגם בערעור בהסכמת הצדדים בפני בורר יש תקלה - בתוספת השניה לחוק הבוררות- בערכאת הערעור הבורר חייב לנמק את פסק דינו ואם הוא לא מנמק ניתן להגיש ביטול הפסק לפי ס' 24 לחוק הבוררות. נמצאים במצב שהפסק הראשון אינו ניתן לביצוע וזה אומר שיש עיכוב ביצוע אוטומאטי וזה בניגוד לפסק דין של ביהמ"ש- כשיש פסק של ביהמ"ש צריך לבקש עיכוב ביצוע אם יש ערעור. בבוררות גם לא חייב שיינתן עיכוב ביצוע אוטומאטי – פסק הבורר לא ניתן לאישור בכלל, במקום לעשות מצב שהוא ניתן לערעור וניתן יהיה להגיש בקשת עיכוב ביצוע עד לערכאה בערעור- בדומה לביהמ"ש.

ברגע שקבענו ערכאת ערעור ניתן להגיש בטענת 21(ג) לחוק הבוררות. בערכאת ערעור לא ניתן לבצע את פסק הבוררות, יש באופן אוטומאטי עיכוב ביצוע עד שינתן פסק דין בערעור.

להערכת המרצה התיקון יצר יותר נזק מתועלת, ייצר 2 מנגנוני ערעור עם ליקווים מובנים שהם לא שווים.

3. ערעור לפי הסכמים קיימים - בכללים של המוסד לבוררות עסקית הכניסו מנגנון ערעור. לא היה את התיקון לחוק הבוררות והכניסו ערעור פנימי ששונה לחלוטין מערעור שהצדדים קובעים כערכאת ערעור. כללים שונים לחלוטין שלא נגועים בחלק מהבעיות של מנגנון הערעור בהסכמת הצדדים. האם מנגנון מוסכם של ערעור שלא דורש את התערבות ביהמ"ש שהוא ערעור לפני בורר.

האם החלק הזה בתקנון של אגודות שיתופיות, מנגנון שקיים לפני חוק הבוררות, עדין תקף או שהמנגנון של ערעור בהסכמת הצדדים הרג אותו? האם ההוראה שמכניסה את הערעור היא קוגנטית, והאם כן, רק כלפי עתיד או גם רטרואקטיבית? אין על כך פסיקה והכרעה, אך זה משמעותי משום שאם נמצאים היום ב2 החלופות הראשונות- יש כאלה שלא אוהבים אותם ולא מכניסים אותם להסכמים חדשים, אבל אם אנחנו בתוך בוררות של מוסד קיים שהיה קיים עוד לפני המנגנונים לעיל נחיל את המנגנונים של המוסד הקיים.

נניח יש את הסעיף הזה: "פסק הבורר ניתן לערעור בפני בורר ערעור מוסכם"- האם ניתן לסכם עם הצד שכנגד שברגע שיש פסק בורר של הערכאה הראשונה ניתן להגיש בקשה לאישור פסק הבורר ולהגיש אותו בהוצל"פ וכמובן שיוכל לקבוע עיכוב ביצוע? כלומר, לקבוע מנגנון ביצועי שונה מבקשת רשות ערעור ועכראת ערעור מוסכמת ע"י 2 הצדדים? אם יש הסכם קיים ויש בו סעיף בוררות מהסוג הזה שהוא אמורפי, יש לעשות או להבין שנמצאים בתוך מנגנון הערעור החדש כי זה מה שהמחוקק נתן לנו, כשאנחנו כתבנו בהסכם ערעור לקחנו בחשבון שחוק הבוררות יאכוף עלינו את התנאים של ערעור המוסכם ע"י הצדדים או לקחת סיכון מחושב ולתקן את הכללים של הסכם הבוררות, כי אם ההסכמה היתה לפני התיקון לחוק הבוררות מותר לתקן את ההסכמה, ההסכמה עצמה למנגנון הערעור קדמה למנגנון הערעור של חוק הבוררות. מה שלא נוכל לתקן- שום דבר שקשור בביהמ"ש, לא נוכל להכריח את ביהמ"ש לדון בבקשה לאישור פסק הבוררות הראשון, לא נוכל לתקן שיעמדו לנו כל העילות ולא רק העילות בס' 24(9) ו-10 לחוק הבוררות כי אלה הוראות החוק. את כל שאר ההוראות שהיום החוק בערכאת הערעור כופה עלינו ואין פסיקה נוכל לקיים במסגרת הסכמים קודמים, כולל תיקון ומה שקבענו זה מה שיהיה. איננו יכולים לאכוף על ביהמ"ש דברים שלא קיימים בחוק הבוררות.

בוררות עם מסלול ערעור

חוק הבוררות (תיקון מס' 2) התשס"ט-2008, חולל חידוש מהותי בהליכי הבוררות והוא האפשרות לערער על פסק הבורר- בנפרד מהעילות הקבועות בסעיף 24 לחוק הבוררות, הן בפנייה למותב של בוררים שיישבו כערכאת ערעור, והן בפנייה לבית המשפט בבקשה לרשות ערעור.

➤ **המצב טרם התיקון:** טעות כלל אינה עילה להתערבות במסגרת סעיף 24 לחוק הבוררות- רע"א 113/87 חברת נתיבי איילון בע"מ נ' יהודה שטאנג ובניו בע"מ, (פ"ד מה (5) 551).

➤ **המצב לאחר התיקון:** יתכן הליך בוררות הכולל אפשרות ערעור בפני בורר- סעיף 21א(א) לחוק הבוררות שהוסף בתיקון האמור.

ערעור בפני בורר

ערעור בפני בורר - סעיף 21א

"קבעו צדדים להסכם בוררות כי פסק הבוררות ניתן לערעור בפני בורר"

יחולו הוראות התוספת השנייה נוסף על הוראות התוספת הראשונה ככל שאינן סותרות את הוראות התוספת השנייה, והכל אלא אם כן קבעו הצדדים אחרת.

חלה חובת הנמקה של פסק הבוררות הניתן לערעור, לא ניתן לפטור את הבורר מחובה זו בהסכם הבוררות.

סעיף 21א' (ב) לחוק הבוררות- הגדרת "פסק הבוררות":

- אם הוגש ערעור- פסק הבוררות בערעור.
- טרם הוגש ערעור או החלוף המועד- פסק הבוררות של הבורר הראשון.

9

לו"ז הגשת טיעוני הערעור וחובת ההנמקה:

- הערעור יוגש בתוך 30 ימים מהיום בו פסק הבוררות הומצא לבעלי הדין או מהיום שבו מונה הבורר בערעור, לפי המאוחר, ויהיה מנומק.
- בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור בתוך 30 ימים מהיום שהומצא להם הערעור;

➤ המערער רשאי להגיש תשובה לתגובת בעלי הדין האחרים בתוך 15 ימים מיום המצאתה לידיו.

ערעור שכנגד

- הוגש ערעור, רשאים בעלי הדין האחרים להגיש ערעור שכנגד בתוך 30 ימים מהיום שבו הומצא להם הערעור.
- בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור שכנגד בתוך 15 ימים מהיום שבו הומצא להם הערעור שכנגד.

ישיבת בורות בערעור

הבורר בערעור רשאי לקיים ישיבות בנוכחות הצדדים, לשמוע טיעונים ולבקש סיכומים בכתב, אך אינו רשאי לשמוע עדים (זוהי דוגמה למצב בו גוברת התוספת השנייה על התוספת הראשונה לחוק).

הכרעת הערעור: בסיס הנתונים, לו"ז וחובת נימוק הסכמית

- ההכרעה בערעור תהיה על סמך החומר שהיה בפני הבורר הראשון, ועל סמך כתבי הטענות והסיכומים בכתב שהוגשו בערעור;
- על הבורר בערעור לתת את פסק הבוררות בתוך חודשיים ממועד סיום הליך הערעור;
- הבורר בערעור ינמק את פסק הבוררות (חובת הנמקה קוגנטית).

כפיפות הבורר בהליך הערעור להוראות חוק הבוררות

סעיף 21א'(ב) לחוק הבוררות: "הוראות חוק זה החלות על בורר, על הליך בפני בורר ועל פסק בוררות, יחולו בשינויים המחויבים על בורר בערעור, על הליך הערעור בפני בורר ועל פסק הבוררות בערעור";

דוגמאות:

- הוראת סעיף 8 הנוגעת למינוי בורר - תחול גם על מינוי הבורר הדין בערעור.
- הוראת סעיף 22 הנוגעת לתיקון פסק הבוררות, תחול רק על פסק הדין שהינו תוצאת הערעור. כאמור בסעיף 21א'(ב) לחוק: "ובלבד שפסק הבוררות לעניין ההגדרה "פסק בוררות" יהיה פסק הבוררות בערעור או פסק הבוררות של הבורר הראשון, אם לא הוגש ערעור או בחלוף המועד להגשתו בערעור".
- הוראת סעיף 23 הנוגעת לאישור פסק הבוררות.

צמצום עילות הביטול

ביטול חלק מעילות הביטול עם קיומו של ערעור: סעיף 21א (ג) לחוק הבוררות:

- (1) ניתן להגיש בקשה לביטול פסק הבוררות על פי העילות האמורות בסעיף 24(9) ו-10) בלבד;
- (2) לא ניתן להגיש בקשת רשות ערעור לבית המשפט על פסק הבוררות.

רשות ערעור בפני בית המשפט

בקשת רשות ערעור בפני בית המשפט - סעיף 29ב לחוק הבוררות - בקשת רשות ערעור בבית המשפט:

סעיף זה קובע 4 תנאים מצטברים, שרק בהתקיימם תינתן רשות ערעור על פסק הבוררות:

1. הצדדים התנו בהסכם שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין.
2. הצדדים הסכימו, כי ניתן יהא לערער על פסק הבוררות ברשות בית המשפט.
3. נפלה בפסק הבוררות טעות יסודית ביישום הדין.
4. יש בטעות היסודית ביישום הדין כדי לגרום לעיוות דין.

- רשות ערעור כמנגנון ריסון בהתערבות בית המשפט בפסק הבורר - מחד גיסא, תיקון טעויות יסודיות ומהותיות ומאידך גיסא, לא ניתן לערער בשל כל טעות. דנ"א 3895/12 עו"ד גונן נ' עו"ד אבישר (פורסם בנוב 28.5.2013).
- רשות ערעור תינתן רק אם מתעוררת שאלה משפטית או ציבורית החורגת מעניינם של הצדדים לסכסוך, או כאשר שיקולי צדק או מניעת עיוות דין מחייבים התערבות. רע"א 3680/00 גמליאלי נ' מגשימים כפר שיתופי להתיישבות חקלאית בע"מ, פ"ד נז(6) 605 (2003).

הדיון בבית המשפט: רשות ערעור וכל עילות הביטול במיוחד

- הערעור יידון בפני שופט אחד, ויחולו עליו ההוראות החלות על ערעור בפני בית המשפט;
- הוגש ערעור לבית המשפט על פסק הבוררות, לא ייזקק בית המשפט לבקשה לביטול פסק הבוררות, והצדדים יהיו רשאים להעלות בערעור טענות בעניין ביטול פסק הבוררות על פי אחת העילות המנויות בסעיף 24 לחוק;

תיקון סעיף 23(ב) לחוק הבוררות

"לא ייזקק בית המשפט להתנגדות לאישור פסק הבוררות אלא בדרך בקשה לביטולו או במסגרת ערעור על פסק הבוררות לפי סעיף 29ב"

כאשר לצדדים קיימת זכות לערער על פסק הבוררות, אין מקום להגיש בקשה לאישור או לביטול פסק הבוררות והכל בכפוף למימוש זכות הערעור במועדים המנויים בתוספת השנייה לחוק.

"טרם בשלה השעה [...] משהערער טרם התקיים וטרם הוכרע הרי שמדובר בתביעה מוקדמת" - הפ"ב (ת"א) 871-09-13 שליו נ' וידד בע"מ (פורסם בנו 17/12/13).

תיקון סעיף 28 לחוק הבוררות

"הוגשה בקשת ביטול והיא נדחתה, או נדחה ערעור שהוגש לפי סעיף 29ב, יאשר בית המשפט את פסק הבוררות, אף אם לא הוגשה בקשה לאישורו; דחה בית המשפט את בקשת הביטול או את הערעור בחלקם או שהשלים או תיקן את פסק הבוררות עקב הדיון, יאשר את הפסק במידה שלא בוטל או כפי שהושלם או תוקן".

ערעור במקרים מיוחדים

בית המשפט העליון אימץ במספר פסקי דין את האבחנה בין "פסק דין" ו"החלטה אחרת" של בית המשפט לבין "פסק בורר" והחלטה אחרת של בורר בהליך הבוררות:

רע"א 300/89 ולקו נ' החברה לפיתוח חוף אילת בע"מ, מה (4) 497 ו-ע"א 6058/93 מנדבליט נ' מנדבליט נא(4) 354: "גישה זו אומצה גם בפסיקת בית המשפט העליון, שקבע כי החלטה של בורר, שנטען לגביה שהיא פסק ביניים, תיחשב לכזו רק כאשר ברור כי הדיון במחלוקת נושא ההחלטה הושלם, התיק נסגר בכל האמור למחלוקת זו, ובידי הצדדים נמצאת החלטה ברורה ומפורשת המכריעה במחלוקת מוגדרת, שלמה ובעלת קיום עצמאי משלה".

אמנם הדברים נאמרו לגבי ביטול החלטות אחרות אך התוצאה היא כי לא ניתן לערער על החלטת ביניים בהליך בוררות גם לאחר התיקון לחוק.

מדיניותו הכללית של ביהמ"ש לגבי ביטול פסקי בוררות לאחר התיקון

- הפ"פ (ת"א) 817/08 ד"ר משה וינברג עו"ד נ' אברהם דורון עו"ד (פורסם בנו 14.7.11) - "הטענה כי הבורר טעה בהחלט הדין המהותי, גם מקום שיש בה ממש, אין בה כדי לפגום בעובדה שפעל בגדר סמכותו; ועל כן אינה יכולה ככלל להוות עילת ביטול".
- רע"א 749/10 אליעזר אבו-חצרא נ' יוסף חודדי (פורסם בנו 4.8.10) - "אין בתיקון לחוק הבוררות כדי להרחיב את תחולתן של העילות הקבועות בסעיף 24 לחוק הבוררות ואף לא לשנות את הפרשנות המצמצמת שניתנה להן".

מסלול ערעור בפני בורר לעומת מסלול בקשת רשות ערעור בבית משפט

מסלול בקשת רשות ערעור בבית משפט	מסלול ערעור בפני בורר	איפיון
קוגנטית בערכאה ראשונה ובערכאת הבר"ע	קוגנטית בערכאה ראשונה, ברירת מחדל הסכמית בערכאת ערעור	חובת הנמקה
ערעור ברשות לפי עילת ערעור של טעות בדיון בלבד	ערעור בזכות – עילת הערעור אינה מוגבלת לטעות בדיון	זכות ערעור
עילות הביטול לפי סעיף 24 עומדות כולן למבקש בדיון מאוחד בבר"ע	קיים לפי סעיף 24 לחוק הבוררות לפי עילות 9 – 10 בלבד	הליך ביטול
חובה קוגנטית בערכאה הראשונה וכן בהליך בר"ע	ברירת מחדל הסכמית בתוספת השניה בערכאה הראשונה והשניה	חובת ניהול פרוטוקול
פסק הבוררות בערכאה הראשונה	פסק הבוררות בערכאה ראשונה אם לא הוגש ערעור ; הוגש ערעור – פסק הבוררות בערכאה הראשונה בכפוף ובהתאם להכרעת ערכאת הערעור ;	מהו פסק הבוררות
מתקיים בהתייחס לפסק הבוררות בערכאה הראשונה	מתקיים החל ממועד מתן פסק הבוררות	סעיף 22 לחוק (טעות סופר)
שופט אחד בבית המשפט המוסמך	ערכאת ערעור בורר/ים	המותב

ניתן פסק בוררות

ניתן פסק בוררות לטובתנו. מה עושים?

1. **מגישים לאישור ביהמ"ש** - לצורך פסק דין כדי שניתן יהיה לאכוף בהוצל"פ. לכאורה, תמיד טוב לפנות לביהמ"ש. ברגע שפסק בוררות ניתן הוא חלוט וניתן להגיש בקשת רשות ערעור. בכל אופן, כדאי ללכת לביהמ"ש לגבי מניין הימים - ברגע שפסק הבוררות יאושר, לא ניתן יהיה לבטלו, לכן, באמצעות הגשת הבקשה לאישור מכניסים את הצד שכנגד לסד של לוח זמנים בציפייה שלו שאולי (ולתקוותו שלא) פסק הבוררות יאושר.

ס' 27(ג) לחוק הבוררות - מתחילים לספור מרגע שהפסק אושר ולא מרגע שהגשנו את הבקשה.

2. **פניה לצד שכנגד** - בהעדר רצון פומביות. הן רצון שלך והן רצון של הצד שני - ניתן להגיע איתו לסיכום נניח שיינתן בדלתיים סגורות ושלא יפורסם.

המנגנון המומלץ - אם חושבים שהצד שכנגד ירצה לקיים את פסק הבוררות מסיבות של חשש מפומביות או שאנחנו לא מעוניינים לפומביות, נפנה לצד שכנגד ונשאל אותו אם הוא מקיים את הפסק או שהוא רוצה לערער. אם הוא אומר שהוא רוצה לקיים - יש מעשה בית דין, יש השתק פלוגתא ונגמר הסיפור. אם הצד שכנגד מתנגד נצטרך לאכוף את פסק הבוררות באמצעות ביהמ"ש ולא נוכל לאכוף אותו אם לא אישרו אותו כפסק דין ולכן אם אנחנו חושבים שנצטרך לפעול כך מול הצד שכנגד עלינו לאשר את פסק הבוררות.

המועדים מתנגשים: הגשת הפסק למתן פסק בוררות ניתן להגיש מתי שרוצים, אין מועד. ברגע שניתן פסק בוררות, לפי החוק, הוא מאושר ע"י ביהמ"ש באופן אוטומטי ברגע הוגשה בקשה. לכן, לפי תקנות הבוררות ולא תקנות התסד"א- יש טופס מיוחד שאתו מגישים את הבקשה לאישור פסק בוררות שביהמ"ש צריך לחתום עליו. אין לביהמ"ש שיקול דעת אם לאשר או לא, אין לביהמ"ש שיקול דעת איך לנסח את פסה"ד, אלא עליו רק לאשר את פסק הבוררות שניתן ביום כך וכך. בקשה לאישור פסק בוררות אין לה קשר לבקשה לביטול פסק הבוררות. מבקש ההתנגדות לא יכול להתנגד להגשת הבקשה לאישור פסק בוררות, אלא עליו להגיש בקשה בנפרד לביטול פסק הבוררות כהליך נפרד ולא שייך להליך האישור. אישור פסק הבוררות ע"י ביהמ"ש הוא טכני לחלוטין, כל עוד לא הוגשה ההתנגדות. תפיסת המחוקק היא שהליך הבוררות כבר מקוים על תנאי כל עוד לא הוגשה בקשה לביטולו.

בעבר, כל נושא פתיחת ההליכים המיוחדים והבקשות נעשו בדרך של הגשת **המרצת פתיחה**. סדר הדין הישראלי מ-1963 נלקח בחלקו מהתפיסה המנדטורית הבריטית, שם אצל המחוקק הבריטי, אדם שהיה צריך ללכת לביהמ"ש לא בהכרח היה רהוט כתיבה ולכן כל מה שהיה צריך לכתוב לביהמ"ש זה שהוא מבקש להגיע לביהמ"ש ולקבוע דיון שהוא יגיע לדיון ויגיד בע"פ את מה שהוא רוצה ולא יכתוב ולכן הדבר נקרא המרצת פתיחה. לתמרץ את האדם. כתוצאה מכך, נוצרה המרצת פתיחה- בקשה מיוחדת שמבקשים מביהמ"ש, אבל היא לא בקשת ביניים, אלא היא המרצה פותחת, המרצה שפותחת את ההליך- יש דברים ספציפיים בתקסד"א שניתן לבקש בדרך של בקשת בהמרצת פתיחה.

המחוקק ביטל את פרק ההמרצות בסד"א, התקין פרק בקשות בכתב ויצר מסלול תכתובת דואר עם ביהמ"ש. אנחנו מבקשים, הצד השני מגיב ואנחנו מגיבים ונקבע דיון לפי החוק, אלא אם כן קבעו לנו אחרת. אך, את תקנות סדר הדין בענייני בוררות לא תקנו ואת כל הבקשות בדיני הבוררות עדיין ניתן להגיש בדרך של המרצת פתיחה. אך, הבעיה היא שהטופס של ההמרצה לא כולל בתוכו את הבוררות ולכן אנחנו צריכים לפתוח את הבקשה בעזרת כלי שהוא לא הכלי הנכון. לכן, נוצר סיבוך. לכן, יש לזכור- שניתן להגיש בהמרצת פתיחה כי במהותה היא בקשה שפותחת הליך בביהמ"ש.

לסיכום, לא לרוץ לאשר את הפסק בביהמ"ש, אלא יש להפעיל שיקול דעת, אבל אם הוחלט ע"י הצדדים לאשר יש לרוץ לאשר.

מה קורה אם הוגשה בקשה לאישור ולא חלפו 45 יום? אחרי שפסק הבוררות אושר לא ניתן להגיש בקשה הרי יש 45 ימים. אך יש לזכור, הגם שמותר להגיש בקשה לאישור בכל עת מיד לאחר מתן פסק הבוררות, ביהמ"ש לא יאשר את הפסק בטרם חלפו 45 יום. אך, בס' 27 לחוק הבוררות- יש מלכוד- אם צד הולך להגיש בקשה לאישור והוא לא ייתן את הפסק לצד שכנגד והוא לא קיבל את הפסק מהבורר או יכול להגיד שלא קיבל הוא לא מתחיל לספור 45 יום ואנחנו עלולים למצוא את עצמנו במצב שנמצאים בזמן אינסופי כי הוא לא קיבל את פסק הבוררות. לכן כשאנחנו רוצים להגיש את הפסק לאישור- יש לדאוג שהוא יומצא כדי שנוכל להגיד "זה המועד" שממנו לכל היותר יש לספור 45 יום לבקשת הביטול. בדרך של אישור לביהמ"ש- יש למסור את הפסק לצד שכנגד כדי שיהיה מועד ויתחיל להיספר 45 יום מגישים בקשה לאישור יודעים שלא יאשרו עד שחלפו 45 יום.

הערה- מה קורה אם יש פסק כספי שניתן ע"י הבורר לטובתנו וכרגע אנחנו נמצאים בטווח של לוח הזמנים של 45 יום (כלומר, לצד השני יש עדיין את הזכות להגיש ערעור) ואנחנו רוצים לבקש עיקול?
האם הבורר מוסמך לתת עיקול כשקם מכיסאו? ס' 29(א) לחוק הבוררות- אם יש פסק דין כספי, לא רק שנגיש בקשה לאישור פסק הבוררות, אלא נגיש גם בקשה לביהמ"ש לפי ס' 29(א) לחוק הבוררות לעיקול זמני עד לאישורו של פסק הבוררות כפסק דין.

איך יש לפתוח את הבקשה לעיקול בביהמ"ש שהרי אין תיק בביהמ"ש שבמסגרתו ניתן לפתוח את

הבקשה? כל ביהמ"ש נוהג אחרת. פותחים את תיק הבקשה לאישור פסק כתיק אזרחי וכל מה שיש בתיק האזרחי הוא פסק בורר במקום תביעה והגנה ואז ניתן להגיש את הבקשה בכתב לקבל עיקול זמני לפי ס' 29(ג) לחוק הבוררות.

בקשה לאישור פסק בוררות - לא דורשת אגרה לעומת הגשת בקשה לעיקול - דורשת אגרה.

ס' 29(ב) לחוק הבוררות - "שינויים מחייבים" = אפשרות לפטור ממתן ערובה לפי ס' 29(א) לחוק הבוררות - כלומר, יכול להתקיים בביהמ"ש דיון בלי קשר לפסק הבוררות, לדוגמא: לעיקול זמני.

אם תוך 45 יום פסק הבוררות לא אושר - הוא אוטומטית מאושר.

בקשה לביטול פסק בוררות

ניתן להגיש ע"י אחד מהעילות בס' 24 לחוק הבוררות - עילות ביטול פסק בוררות:

- (1) לא היה הסכם בוררות בר-תוקף;
- (2) הפסק ניתן על ידי בורר שלא נתמנה כדין;
- (3) הבורר פעל ללא סמכות או שחרג מהסמכויות הנתונות לו לפי הסכם הבוררות;
- (4) לא ניתנה לבעל-דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו;
- (5) הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו;
- (6) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים לפסק והבורר לא עשה כן;
- (7) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן;
- (8) הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו;
- (9) תכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור;
- (10) קיימת עילה שעל פיה היה בית משפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור עוד.

ניתן להגיש בדרך בקשה לביהמ"ש ובדרך המרצת פתיחה. כל ביהמ"ש פותח בדרך שונה. מדברים על הליך שצריך להכיל את אחת החלופות של ס' 24 לחוק הבוררות, להיות נתמך בתצהיר לחלקים העובדתיים שבו והוא יידון בביהמ"ש. זה לא הליך שביהמ"ש יחליט במעמד צד אחד, זה לא הליך שיש לו הליכים ארעיים, אלא זה תביעה שיש לקיים אותה. הצד שכנגד יגיש תגובה בהתאם לתקנות בבוררות ויתקיים דיון.

ס' 24(1) לחוק הבוררות - "לא היה הסכם בוררות בר תוקף". הדגש הוא לא שלא היה הסכם בוררות, אלא שלא היה הסכם בוררות בר תוקף. בסעיף הזה נכנסים כל העילות של דיני החוזים: עושק, כפייה וכו'. ס' זה נראה תמים ושלא צריך אותו- אך הוא מקפל בחובו הרבה מאד.

ס' 24(2) לחוק הבוררות - "בורר שלא התמנה כדין" - טעות מתוך מחשבה שהבורר התמנה כדין והוא לא התמנה כדין. בהנחה שצדדים ניהלו בוררות בפני בורר, אם זו העילה והבורר לא חטא בשום דבר נוסף זו עילה חלשה. זו עילה שלא מופנית כלפי הבורר - שהבוררות לא הייתה בסדר, לא מופנית כלפי משהו בפסק, אלא כלפי משהו טכני בלבד והמגמה היא לא לקבלן.

העילות בס' 24(3) ועד 24(7) לחוק הבוררות- הן עילות ניהוליות של ההליך. כלומר, הבורר לא יודע להתנהל.

פעילות בורר בחריגה מסמכות- המסר של המרצה זה להיות אמיץ ולא להיות טיפש וממילא ברגע שאתה אמיץ ייתכן כי תהיה טיפש. יכול להיות שהבורר מקבל החלטה שלא יכול לקבל מתוקף זה שאין לו סמכות, אך בכל זאת נותן החלטה ושולח את הצד השני לביהמ"ש שיתקוף את ההחלטה בטענה שהבורר לא מוסמך ואז יכול שביהמ"ש יקבל את הטענה ויגרום לביטול ויכול שלא.

לדעת המרצה, בעילת סמכות- אם יש או אין סמכות לבורר- הבורר יכול לטעות וזה בסדר אך בעילות הבאות לבורר אסור לטעות: ס' 24(4) לחוק הבוררות- "לא ניתן לצד לטעון טענותיו". גם אם מוגשת בקשה חסרת סיכוי לחלוטין- יש לשלוח אותה לתגובת הצד השני ולתשובה. כלומר, חייבים לתת לצדדים לטעון, לא לחסום הבאת עד, לא לחסום מסמכים (גם אם קבילים וגם אם לא קבילים, הקלטות- כל מה שהצדדים רוצים שיביאו ובסוף יחליט הבורר), אין טעם לא לקבל ראייה.

ס' 24(5) לחוק הבוררות- "הבורר לא הכריע בחלק מהדברים שהובאו להכרעתו" - על הבורר להכריע בהכל.

ס' 24(6) לחוק הבוררות- "נימוק פסק בורר"- אם הבורר לא נימק את הפסק והיה צריך לנמק- אם הצדדים קבעו בהסכם הבוררות שהבורר חייב לנמק- הוא חייב לנמק. בהיבט אחד, ההנמקה גורמת לבורר באמת לשקול את הטענות. בהיבט שני, כמה לנמק. הרי היקף ההנמקה כהיקף הסוגיה. לא כל דבר צריך להכניס מסה ספרותית. יש לכתוב לפחות מהי ההנמקה שנכונה בעיניו. נימוק מינימאלי שמי שהפסיד יבין למה הפסיד.

פסה"ד נתיבי איילון נ' שטנק- הוסכם בהסכם הבוררות שהבורר יפסוק לפי הדין והבורר לא עשה זאת. כלומר, בהסכם הבוררות הוסכם שהבורר יפסוק בהתאם לדין ספציפי והבורר לא עשה זאת. **השופט קבע** אם הבורר הוכפף לדין מהותי וטעה בדין המהותי- זה לא עילת ביטול שנכנס בסעיף זה. אלא הבורר, כל מה שעליו לעשות, הוא להגיד שהוא כפוף לדין המהותי גם אם לא יפסוק לפי הדין המהותי.

עילה, ס' 24(7) לחוק הבוררות תעזור רק כאשר:

- הבורר לא כתב שהוא כפוף לדין המהותי.
- הבורר כתב שהוא כפוף לדין מהותי אחר מלבד זה שהכפיפו אותו (ואז חרג מסמכויותו).

לכן, יש לכתוב תמיד אם אנחנו כפופים או לא כפופים לדין המהותי.

ס' 24(9) לחוק הבוררות- עילת הסל- תוכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור.

ס' 24(8) לחוק הבוררות- עילה שביהמ"ש לא אוהב. מצב בו הבוררות התנהל כנדרש וסוכם כי הבוררות תסתיים תוך פרק זמן מסוים, אך, הבורר נתן החלטה 5 ימים אחרי המועד שסוכם לסיום הבוררות. ביהמ"ש לא אוהבים את העילה הזו ובמצב כזה, כשיש קצבת מועד למתן הפסק- יש לכתוב לבורר מכתב שאם לא יכתוב את הפסק בזמן שהוקצב הוא שומר לו את הזכות לטעון כנגד. עילה חלשה.

רוב ביטולי פסק הבוררות לא נמצאים בחלופות של 24 אלא רובם נמצאים בשילוב של 24(10) לחוק

הבוררות עם ס' 30 לחוק הבוררות- ס' זה נשאב לס' 24 שהינו הבסיס לחובות של הבורר.

בקשה לפסילת שופט בקשה לפסילת בורר

ההבדל בין שופט לבורר הוא שכולנו בוררים ושאים יש בעיה וחשד הכי קטן- נדרש שהבורר יפסול את עצמו. עליו להביא לידיעת הצדדים את החשד שייתכן ויש ניגוד עניינים ואם הם מסכימים נפלה עילת הפסלות. נניח יש מצב שמגיע אלי צד ואני לא זוכר אותו אבל היה לי קשר אתו בעבר, המבחן הוא מבחן ריחוק הקשר- פסה"ד ארט בי.

לדעת המרצה- יש חובת זהירות בדיקתית. חובה על הבורר לעשות בדיקת ניגוד עניינים כל שהוא מסוגל לעשות: לבדוק ברשימת הלקוחות של המשרד וכו'. אם לא נזכר- ייקח עליו את ניהול הבוררות. אך, אם בישיבה הראשונה הבורר מזהה פנים של אחד מהצדדים- הוא ישאל אותו אם היה בניהם קשר בעבר ואם כן – יפסול עצמו או יגיד שיש עילת פסלות. עליו לנהוג בעילת תום לב.

פסה"ד שגראווי נ' וקנין – **השופט דנציגר**- כאשר בורר היה בעבר מייצגו של צד במשך שנים בפעם אחר פעם ועכשיו הוא הולך להיות בורר בתיק אחר שנוכח בו צד שייצג בעבר. הוגשה בקשה לפסילת בוררות. הטענה הייתה כי בפסק הבוררות, הבורר לא התייחס לחו"ד ספציפית אחת מתוך 3 חו"ד שהיו. **השופטת שבח** החזירה את התיק לבורר שיבדוק את הנושא. הבורר כתב הנמקה מייפה- נכון שלא התייחס במפורש לחו"ד ספציפית בכתב הבוררות, אך הוא כן ידע וזכר שיש אותה ואף כתב שלקח אותה בחשבון בפסק. צד הגיש בקשה חוזרת לביטול פסק הבוררות והראה ברחל בתך הקטנה שעולה מפסק הבוררות שהבורר לא התייחס לחו"ד- לא ברמה המספרית, לא ברמה ההתבטאויות וכו'. **השופטת שבח**- החליטה שהנימוק לא מתאים כי לאחר ניתוח דקדקני לפסק הבוררות התברר שהבורר לא לקח בחשבון את חו"ד.

המלצת המרצה- כבורר יש לנטרל את האגו ואם טעה שלא פסל את עצמו או שלא לקח בחשבון חו"ד- שיתנצל.

ס' 26 לחוק הבוררות- עיוות דין- יש להוכיח שנגרם עיוות דין.

ס' 27 לחוק הבוררות- סעיף טכני- **פסה"ד שאוליאן נ' מפאין**- פסה"ד בנוגע לס' 7- התיישנות. אם מדובר במצב של **ס' 24(10) לחוק הבוררות**- כשיש טענה לתרמית, היינו, פסק הבוררות הושג מתוך תרמית, נניח כי הבורר היה בקנוניה עם אחד מהצדדים, כל המועדים של 45 יום הם לא מועדים רלוונטיים, אלא מה שמעניין אותנו הוא מתי יגלו את התרמית ואת הרמאות. ביהמ"ש העליון דן בבקשת רשות ערעור על החלטה של ביהמ"ש המחוזי לאחר שנים רבות שהפסק ניתן והעליון מיוזמתו מעלה "הארכת מועד להגשת בקשה לביטול פסק הבוררות" לנוכח טענה שעלתה במהלך הדיון בעליון ומאריך את המועד להגשת בקשה לביטול פסק הבוררות ללא בקשת צד ובהתאם לחלופה 27(א) סיפא לחוק הבוררות. היה סכסוך בעסקת במקרקעין. הבורר אכף על צד למכור את המקרקעין רק שהתברר שהבורר עשה דיל סודי עם התובע שהוא יהיה אחד מהקונים. מדובר בבורר נוכל. אך מעטים המקרים שהתרמית זועקת.

כלומר, ביהמ"ש הולך את הכי רחוק שהוא יכול. פותח את התיק לאחר שנים רבות ולא מעניין אותו שהצד לא עשה את החלק הטכני ולא הגיש בקשה להאריך את מועד הביטול, אלא הוא עושה זאת מעצמו ואך מבטל את הפסק הבוררות.

ברגע שחלף הזמן- יש צורך בהגשת בקשה להארכת הזמן להגשת ביטול פסק בוררות וגם את הבקשה לביטול פסק בוררות.

מעורבות בית המשפט בהליך הבוררות

הבוררות והבקרה השיפוטית:

- בוררות היא הכרעה בסכסוכים על דרך של שפיטה, שמרבית הסדריה נקבעים על ידי הצדדים המסוכסכים לפי ראות עיניהם, וחלקם מוסדרים בדין.
- הבוררות היא תהליך דואלי, מדובר מחד בתהליך הסכמי בין הצדדים לבין עצמם ובין הצדדים לבין הבורר, ומאידך בתהליך מוסדר על פי דין.
- הליך הבוררות מתחילתו ועד סופו הנו הליך מבוקר מכוח דין – חוק הבוררות והתקנות שבאות מכוחו, וסמכויות כלליות של בית המשפט, לרבות על פי חוק בתי המשפט.
- תהליך הבקרה ומידת ההתערבות בשלביהם השונים של הליכי הבוררות, הם עניין של מדיניות חקיקתית ומדיניות שיפוטית.

1. בתקנות אלה -

”החוק” - חוק הבוררות, תשכ”ח-1968;

”תקנות סדר הדין האזרחי” - תקנות סדר הדין האזרחי, תשכ”ג-1963;

שאר המונחים שבתקנות אלה משמעותם כמשמעות הנודעת להם בחוק ובתקנות סדר הדין האזרחי, אם אין כוונה אחרת משתמעת.

בקרה שיפוטית – שאלת הסמכות המקומית

- תקנה 3(א) לתקנות סדרי הדין בענייני בוררות - כללי סמכות מקומית.
- תקנה 3(ב) לתקנות סדרי הדין בענייני בוררות – סמכות מקומית מיוחדת. (תופעל למשל במקרה של הפעלת סמכות ע”י בית המשפט במקרה של בוררות חוץ).

בקרה שיפוטית – שאלת הסמכות העניינית

- בית המשפט המוסמך - בית המשפט המחוזי, למעט הסמכות לעיכוב הליכים, המסורה לבית המשפט שבפניו מוגשת התובענה לפי סעיפים 5 ו-6 לחוק הבוררות.
- סעיף 79 (ב) לחוק בתי המשפט: ”בית המשפט” שבסעיף 1 לחוק האמור יהיה בית המשפט שהעביר את העניין לבוררות.”
- סעיף 65 לחוק בתי המשפט: ”הוגשה תביעה לבית משפט לתביעות קטנות, רשאי שופט בית המשפט, בהסכמת בעלי הדין, לדון בתביעה כבורר או להעבירה לבורר אחר שהסכים לדון בה בלי לקבל שכר מן הצדדים. [...] דין פסק בורר לפי סעיף זה, פרט לערעור, כדין פסק דין של בית משפט לתביעות קטנות.”
- סמכויות רשם לפי סעיף 37 לחוק הבוררות:
  - (1) סמכויות שרשם היה מוסמך להשתמש בהן אילו התביעה שבבוררות הייתה תובענה שהוגשה לבית המשפט;
  - (2) מינוי בורר;
  - (3) הארכת מועדים לפי חוק זה;
  - (4) אישור פסק בוררות ומתן צו לפי סעיף 29, כשאין בקשה לביטול הפסק.”

תקנות סדר הדין בעניין הבוררות ישנות וקודמות לתקנות סד"א וממילא יש חוסר התאמה.

תקנה 2 לתקסד"א מפנה למצב שבו יש תקנות ספציפיות אחרות ככל שקיימות והשאלה האם ניתן להתחשב לעניין זה בתקנות הבוררות. אלא **שבתקנה 2 לתקנות הבוררות** יש הפנייה לתקנות סד"א ולפי ההגדרות ההפנייה היא לתקנות הישנות שכבר בוטלו והוחלפו בתקנות סד"א.

תקנה 4 לתקנות הבוררות קובעת כי "בקשה לפי החוק, שלא נקבע לה בתקנות אלה סדר דין אחר, תוגש **בדרך המרצה**".

השאלה היא כיצד צריך להגיש בקשה לביטול פסק בורר. בתקסד"א הרגילות אין פרוצדורה בעניין. גם בתקנות סד"א אין הבוררות אין הוראה מפורשת ואם כן מדובר על בקשה בדרך המרצה. קשה להגיש בקשה כזו בדרך המרצה שכן בקשה כזו אינה מפורטת מספיק. יש בתי משפט שמאפשרים להגיש המרצת פתיחה בהתאם לתקס"דא הרגילות אולם לפי תקנות הבוררות צריך להגיש המרצה במתכונת הישנה - פרוצדורה שכבר לא קיימת.

המלצת שי רווח - להגיש המרצת פתיחה.

לפי תקנה 8 לתקנות בעל דין הרוצה באישור פסק בוררות על ידי בית המשפט, יגיש בקשה על כך בצורת הודעה, ערוכה לפי טופס 3 שבתוספת, ויצרף עותק של פסק הבוררות חתום על ידי הבורר ומספר העתקים נוספים כמספר המשיבים לשם המצאה לכל משיב.

לפי תקנה 10 המשיב רשאי להתנגד לאישור פסק בוררות בדרך בקשה לביטול. לא התנגד כאמור, יאשר בית המשפט או הרשם את הפסק ואין צורך לשמוע את בעלי הדין. כלומר אם אין התנגדות לבקש אישור על דרך בקשת ביטול הפסק יאושר. המשמעות היא שביהמ"ש יכול כל אחד לבקש בקשה לאישור הפסק גם אם מדובר על פסק של עולם תחתון והצד השני ממילא מפחד להתנגד. ביהמ"ש לא אמור לבדוק דבר ולאשר כמעין חותמת גומי. זו בעיה.

מה פועלו של ביהמ"ש בסיטואציה של בקשת אישור- האם זה פועל שיפוטי או שזה רק מתן תוקף ולמעשה ההכרעה השיפוטית היא של הבורר וביהמ"ש לא מכריע לגופו של עניין אלא רק נותן תוקף פורמאלי בלבד לשם אכיפתו בהוצל"פ.

לדעת שי רווח לא נראה הגיוני שביהמ"ש ייתן תוקף לפסק לא חוקי או מנוגד לתקנת הציבור.

שאלה אחרת היא כאשר צד מגיש לביהמ"ש פסק בורר שאינו שלם (**לפי סעי' 22 לחוק**), ביהמ"ש יאשר כל עוד אין התנגדות ובקשת ביטול- האם ניתן להגיש פסק כזה להוצל"פ- הרי לפי **סעי' 22** פסק ללא התייחסות להצמדה וריבית ניתן לביטול.

ככל שהפסק הוגש- האם ניתן לדרוש הצמדה וריבית (ולו החל ממועד הפסק)? לדעת שי רווח לא. כי ביהמ"ש לא הפך את זה לפסק דין רגיל אלא רק נתן תוקף.

זה תואם את העמדה בפס"ד **גלבו** אומר ביהמ"ש קובע שלביהמ"ש אין סמכות לתקן פסק שאישר פסק בוררות כי **סעי' 81 לחוק בתי המשפט** לא חל כי זה לא פסק דין אלא רק מתן תוקף.

לכן לפי שי רווח פסק הבוררות אינו מקבל משמעות משפטית מוגברת עקב העובדה שאושר על ידי ביהמ"ש, אלא זה רק נותן את האפשרות להוציא לפועל את הפסק.

מעורבות ביהמ"ש במהלך ההליך

ככלל, ביהמ"ש לא נמצא בתמונת הבוררות מלבד צמתים מעטים בהתחלה, כגון: בקשה למינוי בורר, בקשה לעיכוב הליכים ומאותו רגע ביהמ"ש לא נמצא בתמונה. לאחר שלבים אלה צריכה להיות פעולה מיוחדת להכניס את ביהמ"ש לתמונה. למשל בקשה לפי **סעי' 11 לחוק**- בקשה להחלפת בורר. וכן בקשה לביטול פסק הבורר לאחר מתן הפסק.

ביהמ"ש יכול להתערב גם במקרים טכניים של קושי בהפעלת כלי אכיפה על ידי הבורר לפי **סעי' 16 לחוק**. במסגרת זו ביהמ"ש מוסמך לתת סעדים זמניים. זה שונה מהסעדים של **סעי' 11 ו-24 לחוק** שם ביהמ"ש מפעיל שק"ד לגופו של עניין בסוג של הליך שיפוטי. **בסעי' 16** מדובר בהליכים טכניים יותר ככלי עזר לבורר.

כאשר אף אחד מהסעיפים האלה לא ניתן להפעלה ואחד הצדדים מעוניין במעורבות ביהמ"ש במסגרת ההליך ואין לו כלי לכך ולא רוצה להמתין לסוף ההליך.

למשל כאשר במהלך הבוררות יש השגה לכך שהבורר חורג מסמכותו, כגון תיק סכסוך כספי שעבר מביהמ"ש בהתאם לכתבי הטענות שהוגשו לביהמ"ש וצד מבקש להגדיל את סכום התביעה והבורר מסכים לכך. הנתבע אינו מוכן וטוען שאחרת לא היה מסכים לבוררות. ואין עילה לביטול מינוי הבורר והחלפתו. הצד המתנגד לא רוצה להמתין לסוף ההליך אך אין לו כלי חוקי להביא את השאלה לביהמ"ש (לא נכנס לסעי' 16, 11 ובטח שלא 24).

יש שני כלים:

1. **לפי חוק הבוררות -** אבעיה לפי סעי' טז בתוספת - להציע לבורר לפנות לביהמ"ש.
  2. אם הבורר אינו מעוניין לפנות, נקבע בפסיקה (פסיקה דלה במקרי קיצון בלבד) **שלביהמ"ש יש סמכות טבועה, גם כאשר המקרה לא נכנס למקרים בחוק**, ביהמ"ש רשאי להוציא צו מניעה המנחה את הבורר לגבי גבולות הדיון אצלו.
- הצדדים הרבה פעמים דילמה האם נכון לפנות לביהמ"ש או לפנות בסוף ההליך משיקולים שונים. שי רווה סבור שאם החריגה מסמכות על פניו נראית מאוד קיצונית יש עילה גם לעברתו מתפקידו. בפנייה כזו במקרים רבים ביהמ"ש יחליט לא להעבירו מתפקידו אך יתן הנחיות לבורר לא לחרוג מתפקידו.
- ביהמ"ש המוסמך לעכב הליכים הוא ביהמ"ש שבפניו הוגשה התביעה ושהעביר את הסכסוך לבוררות.
- כלומר אם היה סכסוך על הסכם והייתה פנייה לביהמ"ש למנות בורר (ולא הוגשה תביעה) הכל יתנהל מול ביהמ"ש מחו"זי. מאידך אם ההליך התחיל בביהמ"ש שלום שם הוגשה תביעה וביהמ"ש העביר את ההליך לבוררות, ביהמ"ש המוסמך החל מאותו מועד יהיה ביהמ"ש שלום (סעי' 79(ב) לחוק בתי המשפט). כלומר אף שביהמ"ש המוסמך ככלל הוא המחוזי אך צריך לזכור שאם מדובר בסכסוך שהועבר מביהמ"ש אז ביהמ"ש המוסמך יהיה אותו זה שהעביר (בין אם השלום ובין אם העליון!). אם זה בביהמ"ש עליון - אין למי לערער!
- לפי סעי' 65 לחוק בתי המשפט -** תביעה לביהמ"ש לתביעות קטנות, וביהמ"ש החליט לדון כבורר או להעביר לבורר ללא שכר, דין ההחלטה כדין פס"ד בתביעות קטנות. אם ביהמ"ש מינה את עצמו יש קושי כי אין למי לפנות לאשר את פסק הבוררות. לכן הדרך לתקוף את זה היא בר"ע למחוזי כמו על פס"ד של תביעות קטנות.

נקודות ההשקה בין הבוררות לבין בית המשפט

- סמכות עזר של בתי המשפט בנוגע להזמנת עדים ועדויות;
- סמכות עזר של בתי המשפט בנוגע לתחליף המצאה;
- סעדים זמניים, הקבועים בסעיף 16 לחוק הבוררות;
- הארכת תקופות לפעולות הבורר;
- אבעיה
- עיקול לאחר מתן פסק בוררות.

סמכויות עזר של בתי המשפט – עדים

- **סעיף 16 לחוק הבוררות: סמכויות-עזר של בית המשפט:** (א) בעניינים הבאים נתונות לבית המשפט לגבי בוררות הסמכויות למתן סעד הנתונות לו לגבי תובענה שהוגשה לפניו:
  - (1) הזמנת עדים, פסיקת שכרם והוצאותיהם;
  - (2) נקיטת אמצעי כפייה וענישה כלפי עד שלא נענה להזמנה של הבורר או של בית המשפט, או שסירב להעיד;
  - (3) גביית עדות מיד או מחוץ לתחום השיפוט; [...].
- סעיף 13(ג) לחוק הבוררות: "עד שהוזמן על ידי בורר, רשאי בית המשפט, על פי בקשת העד, לבטל את ההזמנה, אם ראה שהיא באה תוך שימוש לרעה בהליכי הבוררות."
- תקנה 6 לתקנות סדרי הדין בענייני בוררות, הזמנת עדים: "בקשה להזמנת עד על ידי בית המשפט תהא ערוכה לפי טופס 2 שבתוספת, ויכול שהיא תידון על פי צד אחד."

סמכויות עזר של בתי המשפט - תחליף המצאה

- **סעיף 16 לחוק הבוררות:**

- "(א) בעניינים הבאים נתונות לבית המשפט לגבי בוררות הסמכויות למתן סעד הנתונות לו לגבי תובענה שהוגשה לפניו. [...]
- (5) תחליף המצאה של הודעות או מסמכים לבעלי-הדין; "
- "סמכותו של הבורר להזמין עדים ולהורות שהם יביאו מסמכים, אינה מצטמצמת לבעלי הדין. הבורר, כמו ביהמ"ש, מוסמך לזמן כל עד וכל מסמך [...]" ת"א [חי'] 1106/01 גולדסיל בע"מ נ' הבנק הבינלאומי {פורסם בתקדין 17/3/2004} (הדגשה לא במקור – ש.ר).

הארכת תקופות לפעולות הבורר

- **סעיף 19 לחוק הבוררות - הארכת תקופות לפעולות הבורר:** (א) נקבעה בהסכם הבוררות או בחוק זה תקופה למתן פסק הבוררות או לפעולה אחרת של הבורר, רשאי בית המשפט, על פי בקשה של בעל-דין או של הבורר, להאריך את התקופה מדי פעם לתקופה שיקבע, אף אם עברה התקופה הקודמת.
  - (ב) בחישוב תקופה כאמור בסעיף קטן (א) לא יבוא במנין הזמן שבו עוכב מהלך הבוררות לפי סעיף 18 (עיכוב בשל פנייה לבית המשפט) או לפי סעיף 33 (עיכוב בשל אי תשלום שכר הבורר).
- **סעיף טו לתוספת לחוק הבוררות:** "על הבורר לתת את פסק הבוררות תוך שלושה חדשים מהיום שהתחיל לדון בסכסוך, או שנדרש להתחיל לדון בו על ידי הודעה בכתב של בעל-דין, הכל לפי המוקדם יותר, אולם רשאי הבורר להאריך את התקופה עד לשלושה חדשים נוספים."

בסעיף טו לתוספת לחוק נקבע כי יש לתת את הפסק בתוך 3 חד' אולם הבורר רשאי להאריך בעוד 3 חד'. כאשר הצדדים לא מספיק מגיעים ולא מתאפשר לסיים את הבוררות בזמן, ביהמ"ש רשאי להאריך על פי בקשת הבורר או הצדדים. יש לא מעט פסקי דין בנושא זה כאשר הבורר לא פועל והזמן עובר והוא לא מגיש בקשה להארכה.

התערבות בשכר הבורר

התערבות בשכר הבורר - ס' 32 לחוק הבוררות - לסעיפים יש קו אחיד, ביהמ"ש מוסמך להתערב בשכר הבורר, להפחית שכר- הבורר יקבע את שכרו אבל ביהמ"ש רשאי להתערב לפי ס' זה.

הפחתת שכר הבורר

32. (א) בית המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין, להפחית שכר שקבע הבורר שלא על דעת בעלי-הדין, אם ראה שהשכר מוגזם, ורשאי הוא לפי זה לצוות על החזרת סכומים ששולמו לבורר לחשבון השכר, והכל כשאין כוונה אחרת משתמעת מהסכם הבוררות.
(ב) לא ייזקק בית המשפט לבקשה להפחית שכר שהוגשה לפני מתן פסק הבוררות או אחרי עבור התקופה האמורה בסעיף 27(א).

לביהמ"ש יש שק"ד בעניין זה כולל להפחית את השכר (סעי' 32 לחוק הבוררות). זה קושי שלא ניתן להגדיל את השכר.

שכר הבורר

31. (א) בעלי-הדין חייבים לשלם לבורר את שכרו והוצאותיו (להלן ביחד - השכר), בסכומים, בחלקים ובמועדים שקבע הבורר, והוא כשאין כוונה אחרת משתמעת מהסכם הבוררות.
(ב) בעל-דין רשאי לשלם לבורר לחשבון שכרו כל סכום שבעל-דין אחר מפגר בתשלומו, ומשעשה כן זכאי הוא בכל עת לחזור על בעל-הדין האחר ולהיפרע ממנו מה ששילם.

זכות עיכוב

33. (א) לא שולם לבורר שכרו, כולו או מקצתו, במועדו, רשאי הוא לעכב את המשך הדיון ואת מתן פסק הבוררות או מסירתו עד שישולם הסכום שבפיגור.
(ב) עשה הבורר כאמור בסעיף קטן (א) לגבי שכר שבעל-דין טוען שהוא מוגזם, רשאי בית המשפט, על פי בקשת בעל-דין, להורות לבורר להמשיך בדיון או לתת את פסק הבוררות או למסרו, הכל לפי הענין, בתנאי שהשכר, כולו או מקצתו, יופקד בבית המשפט או שהמבקש יתן ערובה לתשלומו.

שכרו של בורר שהועבר מתפקידו

34. בורר שהועבר מתפקידו, רשאי בית המשפט, על פי בקשת בעל-דין, לקבוע אם הוא זכאי לשכרו, כולו או מקצתו, אם לאו, ורשאי בית המשפט לפי זה לצוות על החזרת סכומים ששולמו לבורר לחשבון שכרו.

מעמד הבורר ובעלי הדין

35. בבקשה שהגיש אחד מבעלי-הדין לפי סעיפים 32, 33(ב) או 34 יהיה הבורר משיב ותינתן לבעלי-הדין האחרים הזדמנות נאותה לטעון טענותיהם.

העברת בורר מתפקידו/בורר חליף/ביטול הבוררות

סעיף 11 לחוק הבוררות- העברת בורר מתפקידו : בית המשפט רשאי להעביר בורר מתפקידו באחד המקרים האלה :
(1) נתגלה שהבורר אינו ראוי לאמון הצדדים ;

(2) התנהגותו של הבורר במהלך הבוררות גורמת לעינוי דין ;

(3) נבצר מהבורר למלא את תפקידו.

- על התפר שבין העברת הבורר מתפקידו לבין ביטול הבוררות ו/או ביטול פסק הבורר - רע"א 5445/01 זקס ועליאש נ' אינדיגו טכנולוגיות בע"מ (טרם פורסם), ת"א (חי') 598/04 אנגל נ' פרח, (טרם פורסם)

סעיף 12 לחוק הבוררות - מינוי בורר חליף: (א) נתפנתה כהונתו של בורר, אם עקב התפטרותו או פטירתו ואם עקב העברתו מתפקידו, יחולו הוראות הסעיפים 8 עד 10 על מינויו של בורר חליף, והוא כשאינן כוונה אחרת משתמעת מהסכם הבוררות.

(ב) הועבר בורר מתפקידו, רשאי בית המשפט, במקום למנות בורר חליף, להחליט שהסכסוך שהוא נושא הבוררות לא יידון בבוררות, אם ראה טעם מיוחד לכך.

אבעיה

סמכות בורר מכוח הסכם הבוררות, לדוגמה סעיף ט"ז לתוספת - ניתן להתנות על סמכות זו: "הבורר רשאי להביא שאלה משפטית המתעוררת במהלך הבוררות או את פסק הבוררות, כולו או מקצתו, לפני בית המשפט בדרך אבעיה לשם מתן חוות-דעת."

- **אבעית עצה** – "היא בעיה שמגיש בורר לבית המשפט, תוך כדי ניהול הבוררות, על מנת שיעץ לו בדבר כלשהו הנמצא בבירור בפניו" ס.אוטולנגי "בוררות דין ונוהל" מהדורה רביעית מיוחדת.
- **אבעית פסק** – "בורר שמנסח את פסקו בצורת בעיית פסק, פוסק בכל השאלות העובדתיות, כשהוא משאיר לבית המשפט את ההכרעה בשאלה המשפטית...משיפתור בית המשפט את השאלה – בין לכאן ובין לכאן- יושלם בכך פסק הבורר ויימצא עונה על כל הנקודות שבמחלוקת". ס.אוטולנגי "בוררות דין ונוהל" מהדורה רביעית מיוחדת. "הכל מסכימים כי חוות דעת ב'בעיית פסק' ניתנת לביקורתו של בית-משפט שלערעור [...] בורר הפונה בשאלה משפטית במהלך ניהולה של הבוררות, חוות-דעתו של בית-המשפט כוחה הוא כוח של החלטה מחייבת ואין הבורר יכול לסטות ממנה" רע"א 6886/03 הדרן נ' מכבי, תק-על 2006(2), 731.

תקנה 234 לתקנות סדר הדין האזרחי: "מקום שנקבע בכל דין כי אדם חייב או רשאי להביא לחוות דעתו של בית המשפט שאלה משפטית המתעוררת במשפט או בהליך, יש להרצותה בצורת אבעיה."

תקנה 7 לתקנות סדרי הדין בענייני בורות: "אבעיה תהא ערוכה כאמור בתקנה 321 לתקנות סדר הדין האזרחי; הבורר יחתום עליה והיא תוגש לבית המשפט בצירוף מספר עותקים כמספר המשיבים."

בחוק הבוררות, **אבעיה מופיעה בתוספת הראשונה ולא בחוק**. אם ההסכם מחריג את התוספת הראשונה- אין סמכות לפנות באבעיה לביהמ"ש. לבורר אין סמכות לפנות לביהמ"ש ע"י אבעיה כי הבעיה היא בעיה הסכמית ולא בעיה שבדין. זה שיש אבעיה זה פרוצדורה, אבל צריך שיהיה סמכות לפנות ואם החריגו אותו והוציאו את אבעיה- אין בכלל סמכות לפנות באבעיה.

באבעיה נפנה לביהמ"ש כאשר יש לבורר שאלה בנוגע לתפיסת סמכותו. הבורר אינו מוסמך להכריע בעניין סמכותו. לכן, ביהמ"ש צריך להכריע אם הוא מוסמך או לא- האם הבורר מוסמך לעשות X.

כשניצבת בפני בורר בעיה, כל בעל דין בכל שלב הדיון יכול לבוא לבורר ולהגיד לו שהבורר לא מוסמך. בצורה הזו בכלל לא ניתן לנהל בוררות כי ברגע שבעל דין מסוים מרגיש שהוא הולך להפסיד הוא צריך להקשות על הבורר לנהל את הבוררות ואומר שהבורר לא מוסמך, בין אם נכון או לא.

תפיסת העולם של המרצה הוא להכריע בדבר סמכותו לעצמו, יגיד שנטענה בפניו טענה כזו וכזו, הוא שמע את הטענה והחליט להמשיך את הבוררות. הוא לא נכנע לטענה שהוא לא מוסמך. אם מישהו רוצה לעצור את הבורר יש לו סמכות לפנות לביהמ"ש או לפעיל את ס' 11 לחוק הבוררות או בסוף לבקש את ביטול פסק הבוררות בטענה כי הכריע בעניין שלא בסמכותו, אבל נקודת המוצא של המרצה הוא שהבורר עצמו יכריע אם הוא מוסמך או לא. לכן המרצה יגיע באבעיה כשלו יש ספק בדבר סמכותו, כשהוא כשחשב על הטענה שלו בספק אם הוא מוסמך או לא.

עיקול לאחר מתן פסק בוררות

סעיף 29 לחוק הבוררות: "29. (א) משהוגשה בקשה לאישור פסק בוררות או לביטולו, רשאי בית המשפט להורות על עיקול נכסי בעל הדין שנגדו ניתן הפסק, עיכוב יציאתו מן הארץ או מתן ערובה למילוי פסק הבוררות; הבקשה יכול שתהיה בעל-פה, ורשאי בית המשפט לפטור את המבקש ממתן ערובה. (ב) הוראות כל חיקוק בדבר עיקול זמני, עיכוב יציאה מן הארץ ומתן ערובה יחולו על סעד לפי סעיף זה בשינויים המחויבים." – הסעיף מאפשר לבית המשפט ליתן סעדים זמניים, לרבות צווי עיקול, כלפי בעל הדין שנגדו ניתן פסק הבוררות, וזאת כדי להבטיח את ביצועו של פסק הבוררות עד למועד שבו יאושר.

"סעיף 29(א) לחוק, לא נועד להעניק לבית המשפט סמכות לפעול כמוציא לפועל של פסק-בורר, אלא נועד להעניק סעדים זמניים להבטחת ביצועו של פסק הבורר בבוא העת, בדרך של הטלת עיקולים, עיכוב יציאה מן הארץ וקביעת ערבויות (אישיות או צד ג' וכיוצ"ב)." בש"א (ח"י) 17212/04 סימבול נ' א.י.ו.ו (פורסם בנבו, החלטה מיום 14/04/2005).

סע' 29 לחוק הבוררות- ביהמ"ש מוסמך להורות על כך עוד לפני אישור הפסק, מרגע שהוגשה בקשה לאישור הפסק וכן רשאי לתת סעדים נוספים.

הבקשה יכולה להיות גם בעל פה וניתן לפטור את המבקש ממתן ערובה!

נראה שסעי' 29 מחזק את ההנחה שפסק הבוררות הוא הפסק המהותי ולא אישורו על ידי ביהמ"ש, ועל כן ביהמ"ש גם מוסמך להטיל הליכים זמניים מקלים על סמך

לביהמ"ש יש אפשרות להטיל עיקול מיד לאחר הגשת הבקשה לאישור פסק הבוררות וסעדים נוספים. סעיף 29 מחזק את התיזה של המרצה שפסק הבוררות הוא הפסק ופסק הדין הוא רק כלי טכני כך גם בהליכים זמניים שביהמ"ש מקל על אכיפת פסק הבוררות ולכן לא דורשים ערובה זה לא סעד ביניים זה סעד אכיפתי כי הפסק עומד בפני עצמו.

תחולת סדר הדין האזרחי

2. תקנות סדר הדין האזרחי יחולו על סדרי הדין בבית המשפט בעניני בוררות,

במידה שאין בתקנות אלה הוראות אחרות.

סדר הדין לבקשות

4. בקשה לפי החוק, שלא נקבע לה בתקנות אלה סדר דין אחר, תוגש בדרך המרצה.

המרצה אומר שיש להתאים את תקנות סדר הדין האזרחי בעניין בוררות שיפנו לתקנות סדר הדין האזרחי המעודכן וכן להתאים את סעיף 4 לגבי אופי הגשה הבקשות לא כהמרצת פתיחה אלא כבקשה בכתב.

בקשה לאישור פסק הבוררות

8. בעל דין הרוצה באישור פסק בוררות על ידי בית המשפט, יגיש בקשה על כך בצורת הודעה, ערוכה לפי טופס 3 שבתוספת, ויצרף עותק של פסק הבוררות חתום על ידי הבורר ומספר העתקים נוספים כמספר המשיבים לשם המצאה לכל משיב.

אישור הפסק

10. המשיב רשאי להתנגד לאישור פסק בוררות בדרך בקשה לביטול, תוך חמישה עשר ימים מיום שהומצאה לו ההודעה האמורה בתקנה 8, ובלבד שלא יאחר מן המועד הקבוע בסעיף 27 לחוק; לא התנגד כאמור, יאשר בית המשפט או הרשם את הפסק ואין צורך לשמוע את בעלי הדין.

אם אין התנגדות על דרך בקשה לביטול בית הדין מבטל אוטומטית. תפקידו של ביהמ"ש באישור פסק הבוררות הוא בעצם מאפשר את אכיפתו בפועל. אם לדוג' הפסק בוררות אומר שיש לשלם 100 ₪ ולא קובע שערך לגבי הפרשי ריבית והצמדה ואז פתחו תיק הוצל"פ שהגיע לסכום של 120 בא צד ששילם 100 ₪ וטוען טענת פרעתי בטענה שהפסק דין הוא טכני בלבד ומכיוון שפסק הבוררות לא קובע שערך אין לחייב אותי בשערך. לדעת המרצה הטענה היא נכונה.

תפיסת העולם של החוק:

הוא נמצא במינוי בורר, בקשה לעיכוב הליכים, במהלך ניהול הבוררות צריך לעורר את ביהמ"ש שוב:

1. העברת בורר מתפקידו סעיף 1 לחוק הבוררות
2. ביטול פסק הבוררות
3. מקומות טכניים שבהם יש קצר או יכולת תקשורת של העד, לדוג' סעיף 16 זימון עד, ביהמ"ש לא מעניין אותו למה צריך לזמן עד אלא שיפעל להוציא צו הבאה במידה ויתבקש לזמן עד.

האם מעורבות ביהמ"ש מסתיימת בסעיפים המצוינים בחוק הבוררות?

תביעה של מיליון ₪ מינו בורר. מגיעים לפני הבורר, מגיש התובע בקשה להגדיל את התביעה ל-2 מיליון ₪ הבורר מסכים. צד שני אומר לא הייתי הולך לבוררות אם הייתי יודע שיאפשרו הגדלת סכום התביעה.

יש 2 כלים: חוק הבוררות עצמו הכלי של אבעיה, אפשר להמריץ את הבורר לפנות לביהמ"ש באבעיה. הבורר מסרב לעשות כן.

הפסיקה- לביהמ"ש יש סמכות טבועה להוציא צווים בבוררות גם שלא מדובר בסעיפי חוק הבוררות לבקשת צד להוציא צו מניעה שבו יגיד כי הבורר מנוע מלדון בעניין שאינו חלק מהנושאים עליו הסכימו הצדדים.

אם הבורר חורג מסמכותו והוא ממשיך בדרך זו לאחר הודעה הוא בסיכון להעברה מתפקידו. לעיתים תהיה הוראה שהוא יחדול מלעסוק בעניין מסוים.

מי יידון בעניין- מי ביהמ"ש המוסמך?

סעיף 79 (ב) לחוק בתי המשפט: "בית המשפט" שבסעיף 1 לחוק האמור יהיה בית המשפט שהעביר את העניין לבוררות."

אם היה סעיף בוררות בהסכם ולא העבירו לבוררות והוגשה בקשה למינוי בורר, כל בקשה בעניין זה תוגש לביהמ"ש המחוזי. אם הוגשה בקשה לביהמ"ש שלום והועברה התביעה לבוררות או בקדם משפט הועבר לבוררות מי שיהיה מוסמך זה לביהמ"ש שלום שהעביר את התיק.

סעיף 65 לחוק בתי המשפט: "הוגשה תביעה לבית משפט לתביעות קטנות, רשאי שופט בית המשפט, בהסכמת בעלי הדין, לדון בתביעה כבורר או להעבירה לבורר אחר שהסכים לדון בה בלי לקבל שכר מן הצדדים. [...]. דין פסק בורר לפי סעיף זה, פרט לערעור, כדין פסק דין של בית משפט לתביעות קטנות."

בביהמ"ש לתביעות קטנות זה לא פסק בוררות אלא פסק דין.

סעדים זמניים בבוררות

סעד זמני, מהו?

חוק הבוררות- "פסק בוררות" - "פסק שניתן על ידי בורר, לרבות פסק ביניים" (סעיף 1 לחוק הבוררות). מלבד הגדרה זו, החוק אינו מגדיר מהי החלטה ("החלטה אחרת") ומהו סעד סופי לעומת סעד ביניים.

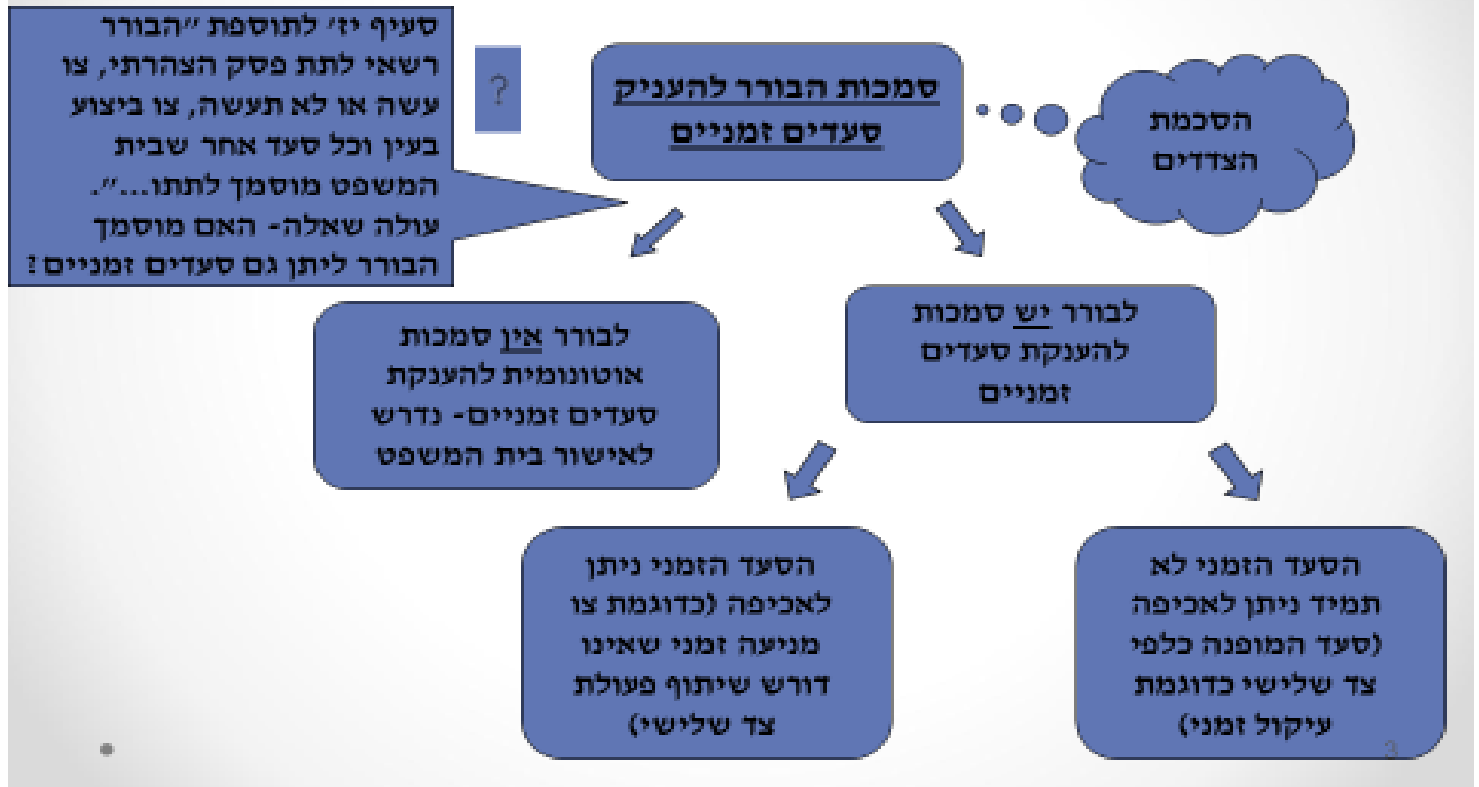
התוספת הראשונה לחוק הבוררות- אין הגדרה לסעד זמני וסעיף י"ז לתוספת קובע כי בסמכות הבורר ליתן כל סעד שבית המשפט מוסמך לתת. עולה השאלה האם "כל סעד" פירושו גם סעד זמני.

תקנות סדר הדין האזרחי

- "סעד זמני" - "סעד שניתן להבטחת קיומו התקין של ההליך או ביצועו היעיל של פסק הדין, לרבות צו עשה, צו לא תעשה, עיקול, עיכוב יציאה מהארץ, הגבלת שימוש בנכס, תפיסת נכסים, כינוס נכסים זמני, וכל סעד אחר שבית המשפט ייתן, בנסיבות העניין, לפי הוראות פרק כ"ח" (תקנה 1 לתקסד"א).
- היישום- פרק כ"ח המפרט סעדים זמניים.

- פסיקת סעד זמני לא נועדה לחרוץ את גורל התביעה בבוררות אלא לשמר את המצב הקיים, הסטטוס קוו, אשר עלול להשתנות במידה ולא יינתן.
- סעד זמני ניתן בראשית ההליכים או במהלכם, טרם הובאו לפני הבורר כל העובדות והטענות שעל פיהם יכול הוא לקבוע זכויות וחובות הצדדים. לעומת זאת, סעד סופי ניתן בתום הליכי הבוררות ולאחר שהבורר מיצה את הראיות, השלים שמיעת עדי הצדדים וטיעונים ושקל אותם.

המוסמך הבורר ליתן סעדים זמניים?

בסמכות הבורר ליתן סעד זמני – השלכות

- ייעול ההליך המשפטי.
- הקלת העומס מעל בתי המשפט.
- ניהול שתי מערכות דיונים (האחת בפני הבורר בהליך העיקרי, והשנייה בפני בית המשפט לעניין הסעד הזמני) עומדת בניגוד קוטבי למטרות הבוררות.
- כיבוד רצונם של הצדדים לבוררות.
- הוראות סעיף 29 לחוק הבוררות מקנות לבית המשפט סמכות ייחודית ביחס למתן צו עיקול וצו עיכוב יציאה מהארץ.
- הסמכות ליתן סעדים זמניים היא סמכות רגישה ומצריכה יכולת לקבל הכרעות בשלבים מוקדמים על סמך חומר לכאורי בלבד – מחייב הטלת מגבלות על כוחו של הבורר.

סמכות הבורר ליתן סעדים זמניים - המחלוקת בפסיקה:

סמכות הבורר ליתן סעדים זמניים טרם הוכרעה בבית המשפט באופן חד משמעי. עיקר המחלוקת נסוב בעיקרו על פרשנות סעיף 16 לחוק הבוררות בכותרתו "סמכויות עזר של בית המשפט". (סעיף 16(א)(5) קובע כי בסמכות ביהמ"ש ליתן סעדים ובסעיף 16(ד) מצוין כי אין בהוראות סעיף 16 כדי לגרוע מסמכויות הבורר לפי הסכם הבוררות או לפי החוק).

ת"א (מחוזי נצ') 37881-07-10 **עבד אל קאדר נ' עבד אלקאדר** (פורסם בנבו 23.12.10) - נקבע כי סמכות ביהמ"ש לדון בבקשה למתן סעד זמני הקבועה בסעיף 16 לחוק הבוררות אינה סמכות ייחודית ואין בה כדי לגרוע מסמכותו של הבורר לפי הסכם הבוררות או לפי החוק וכי פנייה לביהמ"ש למתן סעדים זמניים, כאשר מונה בורר בהסכמה וניתנה לו סמכות לדון בצווי הביניים צריך שתיעשה על דרך הצמצום.

מנגד, ה"פ (מחוזי ת"א) 1091/93 **שלפרד בע"מ נ' בלו את צור בע"מ**, פ"מ התשנ"ד (1) 479 (1993) - הסמכות ליתן סעד זמני הינה רגישה ומצריכה יכולת קבלת הכרעות כבר בשלבים מוקדמים. בנוסף, גם אם תתקבל הפרשנות לפיה מוסמך הבורר ליתן סעד זמני, אזי לשם ביצוע הצו לסעד הזמני יזדקק בעל הדין לשוב ולבקש מביהמ"ש הוצאת הצו ולכן לפרשנות זו אין תכלית.

סעדים זמניים שניתנו על ידי בורר - אפשרויות האכיפה:

צו בורר כלל אינו פסק בורר ולכן לא ניתן לפנות לבית המשפט לאישור הצו. על-פי סעיף ט' לתוספת הראשונה לחוק הבוררות: "ציווה הבורר על בעל-דין דבר הכרוך בניהול הבוררות, וללא סיבה מוצדקת לא מילא בעל-הדין אחרי הצו, רשאי הבורר, לאחר שהתרה בבעל-הדין, לדחות את התביעה, אם ניתן הצו נגד תובע, או למחוק את ההגנה ולפסוק בסכסוך כאילו לא התגונן הנתבע, אם ניתן הצו נגד נתבע" (זאת, רק במידה והצדדים לא הסכימו אחרת).

סעדי ביניים שלא נזקקים לסיוע של צד שלישי - ניתן צו שחפץ ישמר בכספתו של הבורר. זה מצב שבו ניתן לאכוף את הצו בצורה מבוקרת ואכיפה.

- אכיפה בהסכמת הצדדים - בהסכם הבוררות, או במהלכה.
- הטלת חיוב בהוצאות על הצד המפר.
- פנייה לבית המשפט לפי סעיף 16(א)(5) לחוק הבוררות שיוציא צו זהה לצו שהוציא הבורר. עולה השאלה - האם בית המשפט מחויב להחלטת הבורר או שיש לנהל את ההליך מתחילתו?

סמכויות עזר של בית המשפט

16. (א) בעניינים הבאים נתונות לבית המשפט לגבי בוררות הסמכויות למתן

סעד הנתונות לו לגבי תובענה שהוגשה לפניו:

- (1) הזמנת עדים, פסיקת שכרם והוצאותיהם;
- (2) נקיטת אמצעי כפיה וענישה כלפי עד שלא נענה להזמנה של הבורר או של בית המשפט, או שסירב להעיד;
- (3) גביית עדות מיד או מחוץ לתחום השיפוט;

(4) תחליף המצאה של הודעות או מסמכים לבעלי-הדין ;

(5) עיקול נכסים, עיכוב יציאה מן הארץ, ערובה להמצאת נכסים, מינוי

כונס נכסים, צו עשה וצו לא תעשה.

(ב) בקשה למתן סעד לפי סעיף זה יכול שתוגש על ידי בעל-דין או על ידי

הבורר ; לא נתמנה עדיין בורר, רשאי בעל-דין להגיש את הבקשה לאחר שנתן לבעל-הדין האחר הודעה כאמור בסעיף 8(ב).

(ג) לעניין סעיף קטן (א) דין מינוי בורר או מתן הודעה כאמור כדין הגשת

תובענה לבית המשפט.

(ד) הוראות סעיף זה אין בהן כדי לגרוע מסמכויות הבורר לפי הסכם

הבוררות או לפי חוק זה.

• פנייה לבית המשפט לפי סעיף 16(א)5 לחוק הבוררות שיוציא צו זהה לצו שהוציא הבורר.

הבורר יכול לתת את סעד הביניים ולפרט את ההוראה שלו ולהוסיף כי הוא ער לך שהבנק לא חייב לציית לצו, היה והבנק

לא יציית לצו ויכל הצד לגשת לבית משפט לפי סעיף 16(א)5 .

עולה השאלה- האם בית המשפט מחויב להחלטת הבורר או שיש לנהל את ההליך מתחילתו?

סעדים זמניים - הסכמת הצדדים כפתרון אפשרי (דוגמה מתוך כללי המוסד לבוררות עסקית)

• כלל 8.1 - "בורר יהיה מוסמך ליתן סעד זמני לרבות צו מניעה זמני, צו עשה זמני [...]".

• כלל 8.2.1 - "החלטה בעניין סעד זמני אשר ביצעו או אכיפתו אינם טעונים הסכמה או שיתוף פעולה ש צד שלישי [...] יבוצעו ע"י הצד נגדו מופנה הצו."

• כלל 8.2.2 - "היה והחלטה בעניין סעד זמני טעונה הסכמה או שיתוף פעולה של צד שלישי [...] תוגש ההחלטה לאישור בית המשפט, והצד שכנגדו ניתנה החלטה לא יתנגד לבקשה."

סעדים זמניים - הסכמת הצדדים כפתרון אפשרי

➤ "אפשר שצדדים לבוררות סיכמו ליתן לבורר סמכות למתן סעד זמני, אולם הסמכה כזו תהיה מעשית רק ביחסים שבין הצדדים לבוררות וכל עוד הם מקבלים עליהם לבצע החלטות כאלה של הבורר או מסכימים על סנקציות במסגרת הליך הבוררות" (ראה: ה"פ (ת"א) 190/06 **תיחכום נ' אורעוז**, פ"מ (2), 377).

➤ "את מקור הסמכות של הבורר למתן סעדי ביניים יש למצוא לפי הסכם הבוררות או לפי חוק זה. לכל היותר מכוונת הוראה זו- הנוקטת בלשון "אין בהן כדי לגרוע" – לשמור על הסמכויות שניתנו לבורר מכוח הסכם הבוררות או לפי חוק הבוררות [...] משאין בחוק הבוררות הוראה המסמיכה בורר ליתן סעדים זמניים – כך הבהרנו – ניתן לנסות ולמצוא את מקור הסמכות בהסכם הבוררות הסטנדרטי, הוא התוספת (ס' 2 לחוק הבוררות)". (ראה: ה"פ (ת"א) 598/07 **נעמן נ' סוליד**, פורסם בנבו 12.11.2007).

סעדים זמניים מן החוק והפסיקה (סעדי ביניים בבית המשפט) - דוגמאות

- עיקול זמני בהליך הבוררות- סעיפים 16 ו-89 לחוק הבוררות.
- עיקול זמני לאחר פסק הבוררות- סעיף 29 לחוק הבוררות.
- הטלת עיקול בהליכי בוררות בחו"ל- סעיף 16 לחוק הבוררות. (ראה : רע"א 102/88 מעדני אווז הכסף בע"מ נ' S.A.R.L Or, Cent , פ"ד מב(3) 201 1988, שם הוטל עיקול על נכסיה בישראל של חברה ישראלית, הנתבעת בבוררות המתנהלת בלונדון).
- צו עיכוב יציאה מן הארץ על ידי ביהמ"ש בהליך בוררות - 4 תנאים מצטברים : ניתנה הודעה על ניהול הבוררות, הנתבע עומד לצאת את הארץ, היציאה היא לצמיתות או לתקופה ממושכת, היעדרו של הנתבע מן הארץ עלול להכביד על קיום הבוררות או על ביצוע פסק הבוררות. (ראה : המ' (מחוזי ת"א) 5374/94 מ.מ. הנדסה בע"מ נ' רוזנפלד, פ"מ התשנ"ה (2) 101 1994).
- צו כינוס נכסים בהליך בוררות- נקבע כי עם סיום ההליכים בבוררות מתבטל מינויו של הכונס שתפקידו לייעל את הליך הבוררות. (ראה : ע"א 415/59 אלוש נ' בן-עזר, פ"ד יד 841 1959).
- צו מניעה בהליך הבוררות מסוג "צו לא תעשה"- סעיף 16 לחוק הבוררות.

התערבות ביהמ"ש בניהול הליך שיפוטי

לדוגמא :

- ערעור על פסק דין. זה התערבות בהליך שיפוטי, כי ערכאה אחת מתערבת לערכאה אחרת. מגיע אחרי הפסק
  - בג"צ מתערב מתערבים בהלכות של בית הדין הרבני, בהחלטות של ביתה דין לעבודה הארצי. מגיע אחרי הפסק
  - מבקרת/ת השופטים- מגיע באמצע ההליך השיפוטי
  - פסלות שופט- מגיע באמצע ההליך השיפוטי
- אלה ערכאות שדנות ובאה ערכאה אחרת שמתערבת להם בהחלטות. בניתוח ההליכים הללו אנחנו מגלים שהם מאד מוגבלים, מסויגים בביהמ"ש ו/או בבית הדין.

בבוררות ההתערבות היא :

- ע"י בקשת רשות ערעור במקרים מיוחדים שזהו הליך מקביל לערעור
  - בקשה לביטול פסה"ד- ס' 24 לחוק הבוררות
- המשותף להם במישור הזמן שהם אחרי פסק הבוררות.
- חוסר סמכות- מתרחש באמצע התהליך
  - ניגוד עניינים- מקרה פרטי של פסלות בורר- סעיף 11 לחוק הבוררות מקביל לפסילת שופט בביהמ"ש. מתרחש באמצע ההליך

התערבות תהליכית :

- עיכוב- חוק הבוררות עושה איזון שלא מוצאים במערכת ביהמ"ש.

- סמכויות עזר של ביהמ"ש - בורר מקבל עזרה - למה המחוקק היה צריך את ס' 16 על מנת לתת לבורר סמכויות עזר? בביהמ"ש לשופט יש סמכות על כל אדם ולכן לא היה צריך סעיף ספציפי. לעומת זאת בורר הוא בעל סמכות רק בין הצדדים שלפניו ובגלל שהוא לא בעל סמכות כלפי אנשים אחרים הוא צריך שהחוק יעזור לו.

בורר ינהל את הליך זימון העד בדרך של החלטה מנומקת (זה לא פסק, אלא החלטת זימון) ויקבע את כל הסדר הרלוונטי של העדות, על מנת שהעד בסוף יגיע לפניו, או שביהמ"ש יקבע לעד להגיע לזימון או שצד יוותר על עדותו של אותו עד.

נושא שני שביהמ"ש עוסק בו זהו נושא של **תחליף המצאה**. נניח יש תיק שעבר מביהמ"ש להליך בוררות ובכתב התביעה יש 4 נתבעים. מזמנים את כולם לישיבה ראשונה בהתאם להחלטת ביהמ"ש להעביר את התיק לבוררות. מגיעים 3 מהנתבעים ואחד לא מתייצב. מסתבר, שהנתבע שלא התייצב היא חברה שלא קיבלה זימון בבקשה למינוי בורר. **איך בורר מביא את החברה שתהיה צד לבוררות מבחינת בעיה טכנית של ביצוע המצאה לכתב התביעה שלא הגיע אל החברה? כעת יש לבצע זימון. בחוק הבוררות אין עיסוק בהמצאה. בתקנות הסד"א יש סעיפים שעוסקים בהמצאת בי-דין. מכיוון שהחוק שותק ואין עיסוק בתוספת הראשונה - בד"כ פועלים לפי תקנות סד"א. שהרי שיקול הדעת הוא של הבורר והכי קל הוא להיצמד למנגנון שכבר קיים בערכאה שיפוטית אחרת מקבילה. ואז הבורר יכול לקבוע את דרך ההמצאה - אישור מסירה, לאתר את המנהל בחברה וכו'. אם הבורר הצליח - מסרו את כתב התביעה למנהל החברה אז אפקטיבית הודענו. אבל, מה קורה אם גם לפי התקנות לא מצליחים למצוא את מנהל החברה?**

בית משפט יכול להורות על תחליף המצאה כי החוק מסמיך אותו. אבל **בורר** על פי החוק לא מוסמך לבצע תחליף המצאה ולכן הוא לא יכול לעשות זאת. הבורר מתחיל מסמכות מסוימת מוגדרת, הוא לא יכול לרכוש לעצמו סמכות. לכן, אם אין לו סמכות כזו הוא לא מוסמך לעשות זאת. אבל, אם עשה והורה על תחליף המצאה והעד בא - מעולה. לכן, תחליף המצאה כמוה כהבאת עד. אם לא ניתן לאתר אותו ניתן לפנות לבורר בבקשה שיאפשר תחליף המצאה, אבל יש לפנות לביהמ"ש שיקבע את דרך ההמצאה ויאשר את תחליף ההמצאה לצדדים.

ס' 19 לחוק הבוררות - הארכת תקופות לפעולות הבורר - ס' זה מנסה לרפא פגמים טכניים הקשורים בלוחות זמנים. מנגנון הבוררות קובע שהפסק יינתן תוך X זמן מיום שהתחיל הבוררות. אבל, הזמן הזה לא קשור להליך הבוררות בפרקטיקה הנוהגת, ייתכן ובפרקטיקה הבוררות ימשך יותר זמן, נניח כי לא גמרו להביא את העדים לכן יש לשנות את המנגנון באופן שהפסק יינתן תוך X זמן מהיום שהוגשו הסיכומים או מהיום שנשמעה העדות האחרונה ונשמעו הסיכומים בע"פ. אבל, נניח והבורר לא קבע כן וביהמ"ש מתרשם שהיאחזות בלוח הזמנים היא היאחזות טכנית, אז בדרך המלך לפי ס' 19 הוא יכול להאריך את המועד.

יש הסכמי בוררות שבהם הצדדים רוצים "לכלוא" את הבורר וקובעים מתי הוא ייתן את הפסק, מתי יישמעו העדויות וכו' וביהמ"ש לפי ס' 19 יכול לשנות את המועדים. מי שמוסמך להאריך לבורר את כל המועדים שכתוב בהסכם או בחוק הוא רק ביהמ"ש.

בוררות מתחילה בס' 8 ומסתיימת בס' 22. יש בורר שמנהל את הבוררות ויש שופט שפועל מכוח אחד מהצדדים. **ס' 11 לחוק הבוררות - ביטול מינוי בורר** ביהמ"ש מתערב בניהול הבוררות ואומר לבורר "שלום תודה רבה" ותפקידו מסתיים בנקודה הזו.

ס' 13(ג) לחוק הבוררות - הזמנת עדים - אם הבורר החליט להזמין עד, ביהמ"ש יכול לבטל לו את הזמנת העד.

ס' 16 לחוק הבוררות- סמכויות עזר של ביהמ"ש שמתפצלים לעדות, המצאה, גבייה מחוץ לתחום.

ס' 17 לחוק הבוררות- התערבות בסעד.

ס' 18 לחוק הבוררות- התערבות אינה יוצרת עיכוב ביצוע.

ס' 19 לחוק הבוררות- הארכת תקופה, סעיף הנותן לבורר אויר.

הבורר מנהל את הבוררות עד שנותן פסק וכל אחד מהצדדים מתנפל עליו, לכן, הבורר נמצא תמיד ליד אגף ביהמ"ש. באופן עקרוני, בסעיפים הללו אנחנו לא מוצאים התערבות בניהול הבוררות מצד ביהמ"ש בכלל.

על החלטות ביניים של הבורר לא ניתן להגיש בקשת ביטול, אלא רק על פסק ביניים ופסק סופי. אם הבורר מנהל

את ענייניו נכון אל מול ביהמ"ש ולא עושה דברים חריגים. ביהמ"ש מתערב בניהול הבוררות:

- במקרה קיצון ושהתבקש ע"י אחד המצדדים להחליף את הבורר.
- הבורר יפגוש את ביהמ"ש בס' 24- כשהוגשה בקשה לביטול פסק הבורר או בס' 22- תיקון, כשהבורר לא תיקן את הפסק.

סעדים זמניים הם חריגים- לדעת המרצה, החריגים האלה שגוים ולא נדרשים שכן יוצרים סימן שאלה בדבר סמכותו

של הבורר לתת סעדים זמניים: עיקול זמני, צו מניעה זמני וכו'- סעדים שתוקפם לתקופת ביניים ולא כסעד סופי. הפסיקה

יצרה חריג שנמצא עד עצם היום הזה בסימן שאלה- **האם בורר מוסמך לתת סעד זמני?**

היתרון והחיסרון בשיטת המשפט הישראלי- היציבות והחיסרון זה שאם כבר קבעו הלכה מגיעים עם אותה הלכה

לביהמ"ש העליון שמבטל את ההלכה הזו. היום ההלכה היא שאין הלכה. יש גישה שאומרת שבורר אינו מוסמך לתת סעדי

ביניים ולכן זה התערבות מהותית בניהול הבוררות כי כל פעם שרוצה הבורר לתת סעד ביניים יצטרך לפנות לביהמ"ש

לבקש את סעד הביניים ולחזור לבוררות. אך, יש גישה שנייה שאומרת שהבורר מוסמך לתת סעד ביניים.

ס' 16(א)(5) לחוק הבוררות- חלק מסמכויות העזר של ביהמ"ש למלא את סמכויותיו, הם הענקת עיקולים, עיכוב יציאה

מהארץ, מינוי כונס נכסים, הענקת צו עשה, צו לא תעשה וכו'. אבל, המילה "זמני" במפורש לא מופיעה. האם סמכויותיו

של ביהמ"ש בסעיף הזה מתעסקים בסעדים זמניים או בסעדים סופיים? עיקול בד"כ הינו בסעד זמני, עיכוב יציאה

מהארץ- גם סעד זמני, ערובה להמצאת נכסים- גם סעד זמני מעצם ההגדרה שלו, מינוי כונס נכסים יש קבוע ויש זמני. ברגע

שלא כתוב במפורש- צצים בעיות.

ס' 17 לחוק הבוררות- ארכה של סעד זמני- סעד שניתן לפי ס' 16(א)(5) לחוק הבוררות ושבסמכותו של ביהמ"ש לפי ס' 1-

"סעד זמני יעמוד בתוקפו אם לא בוטל ע"י בביהמ"ש עד למתן פסק הבוררות". לכן, לפי ס' 17(א) לחוק

הבוררות מבינים שמדובר בסעד זמני כי "עומד בתוקפו עד לפסק הבוררות", יהיה תקף עד לפסק, כלומר, באופן זמני.

אלה שמצדדים בגישה שבורר לא מוסמך לתת סעד זמני- אומרים שאין שום מקום שבו רואים התייחסות

לשאלה "מה הבורר יכול לעשות", אלא שהפרשנות של ס' 17 לחוק הבוררות היא פרשנות מחזקת- משמע, שהבורר לא

מוסמך לתת סעד זמני כי זו סמכות שיוחדת לביהמ"ש. היא פרשנות מחזקת שרק ביהמ"ש יכול לתת סעד זמני.

אלה שמצדדים בגישה שהבורר כן מוסמך לתת סעד זמני - בגלל שלא כתוב בחוק ש"לבורר אסור", אלא כתוב ש"ביהמ"ש רשאי". בשביל לדעת מה מותר ומה אסור לבורר יש לקרוא את הדינים שחלים על הבורר ולא את חוק הבוררות שיוציא ביהמ"ש. זה שביהמ"ש יכול לתת סעד זמני ע"י ס' 16 וע"י ס' 17 שמפנה לס' 16א5- גורמים לנו להבין שהם עוסקים בסעדים זמניים וזה לא מונע מהבורר לעשות את אותו דבר ממש.

2 הפרשנויות עד כאן סבירות. אך לא מספיק.

העובדה שהאכיפה לא בתוך פסק הבוררות ולא ניתנת לביצוע בתוך הפסק לא פותרת את הדילמה. הטיעון המכריע הוא טיעון של תהליך ניהול תקין של משפט. בורר צריך להתנהל בפני מוטב אחד ולא לפזר אותו אם אין חובה בפני מוטבים נפרדים. אם אומרים שלבורר אין סמכות לתת סעד זמני, ממילא כשביהמ"ש יידרש לדון בסעד הזמני לפי המבחנים של הסעדים הזמניים, הוא יצטרך להכריע בין היתר בשאלות שרק הבורר יכול להכריע בהן, נניח מה הסיכויים של התביעה. לכן, איזה יעילות יש כשהבורר שהוא זה שמנהל את כל התיק, קיבל את כתבי הטענות וכו', מוציאים מתחומו את היכולת להעניק סעדי ביניים ומעבירים אותם לביהמ"ש שמנהל משפטי זוטא בנושאים שמעניינים אותו.

לכן, יש מצב של חוסר יעילות עקבי שהבורר במקרים מסוימים לא יוכל לתת סעד ואכן חוק הבוררות קבע מנגנון שביהמ"ש ייתן סעד כזה, אך, זה לא יעיל.

תיזת הביניים אומרת - כל זאת כי אין הסמכה מפורשת של הבורר בחוק הבוררות לייתן סעדים זמניים.

גישת הביניים אומרת שהבורר יהיה מוסמך לתת כל סעד ביניים שאינו דורש מעורבות של צד שלישי שאינו צד לבוררות. לדוגמא: צו עשה זמני שמורה לשותף בשותפות שהוא מנוע מלעשות ככה וככה. הטיעון של העדר יכולת אכיפה לא רלוונטי כי הצדדים הם צד להליך הבוררות ולבורר יש יכולת לתת סנקציות אם הצו שלו לא יאכף ולכן הבורר יכול להעניק כל סעד ביניים שפועל בין הצדדים לבוררות ולא קשור לצד ג' ויהיה בסמכויות הבורר: צו עשה זמני, צו מניעה זמני, צו כינוס נכסים זמני- כל מה שהבורר רוצה ושבין הצדדים שנמצאים- כי טיעונים של העדר יכולת לאכיפת הסעד לא נמצאים כעת.

מה קורה עם צדדי ג'? הבורר ייתן צו עיקול זמני במערכת היחסים שבין הצדדים ואז או שצו העיקול הזמני יאכף על דרך זה שהצד שכנגדו ניתן הסעד ישתף פעולה, לדוגמא: ניתן צו עיקול זמני בחשבון הנתבע לכבד את הצו והנתבע מודיע לבנק שהוא מקבל את צו העיקול הזמני שניתן ע"י בורר פלוני ואין התנגדות והצו יירשם בבנק כהערת בורר. אך, ייתכן גם שהצד לא יכבד את הכרעת הבורר ברמת שיתוף הפעולה עם צו הביניים שניתן- ואז ייכנס לפעולה ס' 16 לחוק הבוררות ונלך לביהמ"ש בשביל שביהמ"ש יאכוף עליו.

איזה פרשנות עדיפה ברמה הפרקטית? שהבורר יוכל להעניק סעד זמני או לא? לדעת המרצה,

הוא לא חושב שהחוק אוסר במפורש על הבורר לתת סעד ביניים לפי ס' 16 לחוק הבוררות ובורר יכול לתת סעד זמני, יכול לבטל סעד זמני, יכול לצמצם יכול להרחיב. זאת כי הניסוח של ס' 16 לחוק הבוררות לא אומר שרק ביהמ"ש מוסמך לתת סעד זמני, אז ברור שאם יהיה בורר, הוא יתן את הסעד הזמני כי הוא ניהל את הבוררות שבפניו שהרי בכל מקרה כל צד שנפגע מהסעד יפנה לביהמ"ש בבקשה לביטול הצו הזמני.

פסה"ד של הרשם אבי זמיר - עוסק במצב יותר קל. מה קורה כאשר בהסכם הבוררות יש הסמכה מפורשת

לבורר לתת סעד זמני? לבורר יש סמכות מפורשת בהסכם הבוררות לפי כללי המוסד לבוררות עסקית, מה קורה

כאשר ניתן סעד זמני במסגרת כללי המוסד לבוררות עסקית ורוצים לבטל או לצמצם את הסעד הזמני? -

לביהמ"ש יש בכל מקרה סמכות לפי ס' 16 לחוק הבוררות, אבל הכלל הבסיסי שצריך להנחות הוא שצריך ללכת לבורר כי הפה שנתן את הסעד הזמני הוא הפה שישחרר את הסעד הזמני.

לדעת המרצה, תלוי במצב. לביהמ"ש יש תמיד סמכות לפי ס' 16 לחוק הבוררות ויש לראות מה עוצמת הפגיעה, מה היו השיקולים של הבורר, מה קבע הבורר ומה כבר נעשה על בסיס קביעת הבורר ולדעתו המערכת צריכה להיות שלביהמ"ש יש סמכות להתערב, להרחיב, לצמצם, לבטל- אם יפנו לביהמ"ש בבקשה לצו שנתן הבורר. אם יחוש ביהמ"ש שעדיף שידון בזה הבורר אז יגיד ביהמ"ש שזה מסוג הדברים שהבורר צריך לדון בזה ויעביר אליו את הדין. אם ביהמ"ש חושב שראוי שהוא זה שייתן החלטה, אפילו בתור הנחיה לבורר, אז ייתן החלטה ואפילו חלקית ואת היתר יחזיר לבורר שיחליט בהמשך. תפיסת העולם שלו בס' 16 נובעת מכותרת השוליים של ס' 16 שהסמכויות של ביהמ"ש הם סמכויות עזר ולא סמכויות עיקריות. אבל, הם סמכויותיו והוא יחליט אם להפעיל אותם כסמכויות עיקריות או אם רוצה להתעכב וכמה.

מה שחשוב בפסק הדין זה השאלה עקרונית, אבי זמיר, הרי אומר שיש את כללי המוסד לבוררות לבורר שמעניקים לבורר סמכות לתת סעדי ביניים. הגיעה שאלה- הבורר נתן סעד ביניים ועכשיו הגיעה השאלה לשופט במחוזי, אם אבי זמיר היה קובע שלבורר אין סמכות לתת סעדי ביניים אז לא יכול המוסד לבוררות להקנות לבורר סמכות בכללים אם זה מנוגד לחוק. כלומר, מבנה עקבי בגוף ההחלטה של אבי זמיר, יש קדם הנחה שבורר מוסמך לתת סעד ביניים. רואים מגמה שפותרת את הדילמה.

- ניתן גם שהצדדים יסמיכו את הבורר ואז לא יהיה דילמה כאשר הצדדים מסמיכים את הבורר במפורש לתת סעד ביניים.

השאלה מה בורר עושה כשחש שיצטרך לתת סעד ביניים ואין הסמכה מפורשת?

- ללכת בכיוון שהצדדים יסמיכו את הבורר בהנחה ששתיים מסכימים.
- הדרך היחידה היא להיות "בורר אמיץ"- החלטה שאומרת שיש חוסר אחידות בפסיקה. יש פסיקה שאומרת שהבורר מוסמך ופסיקה שאומרת שהבורר לא מוסמך (לטעמם הבורר חושב שהוא מוסמך להגיד שבנסיבות העניין ראוי לתת סעד ביניים).
- יכול שאם הבעיה סובלת דיחוי, לאפשר לצד להגיע לביהמ"ש. כלומר, לכתוב שאם יש צד שמתנגד לצו שיפנה לביהמ"ש. אבל, אם אין זמן וייכתב בבוררות שאם הנתבע רוצה לבטל את צו הביניים "יואיל לפנות לביהמ"ש לפי ס' 16 לחוק הבוררות והבורר יכבד כל החלטה".

ניתן צו מניעה זמני בין 2 שותפים שאומר שאף שותף לא יפעל עד להכרעה אחרת לבצע עסקאות המתחרות בשותפות. מגיע צד ואומר שהצד השני כן עשה והפר את הצו. אז יש לבורר סנקציות מאד חריפות בתוספת לחוק הבוררות.

סנקציות לצד שהפר את סעד הביניים הניתן ע"י הבורר-

ס' ט' לתוספת הראשונה- "תמחק לו את ההגנה". נניח והבורר מחק את ההגנה, שום דבר לא עוזר כי התביעה היא תביעה לפירוק השותפות. אז הבורר ייתן את כל הדברים בשותפות לצד אחד? ברור שלא.

ס' זה מוגבל למקומות שבהם הסנקציה היא סנקציה אפקטיבית לסיום הסכסוך, כי הבורר לא ייתן צו בסגנון של ביזיון ביהמ"ש, מאסר, תשלום על כל יום של הפרה וכו'. אבל אין סיבה שלא יטיל עיצומים כספיים.

פסה"ד דן ארבל- מכיוון שצד לא משלם את שכרו באופן עקבי הבורר קובע שאם לא ישלם את השכר הוא ידחה את תביעתו. הבורר הזהיר את הצד כמה פעמים ולבסוף הוא דחה את התביעה על זה הוגשה בקשה לביטול פסק בורר שנדחתה. אם נוקטים בסנקציות בצורה מתונה, מדורגת, עם היגיון בצידה והנמקות לצד ההחלטות- הסנקציות יהיו אפשרויות. הסנקציות לא רלוונטיות כשמעורב צד ג' ללא התערבות ביהמ"ש.

לדעת המרצה, ס' 16 לחוק הבוררות הוא סעיף שיורי ששמור למקרים של מגבלות הבורר.

אם המנגנון של סעד ביניים בשיטה שהמרצה מעדיף- לא קיימת בהסכם הבוררות ונשארים בדילמה האם הבורר מוסמך או לא לתת סעד ביניים, אם בעל דין שנדרש לסעד ביניים והולך לבוררות במצב הזה- בעל דין כמו המרצה היה הולך לביהמ"ש כי לביהמ"ש אין ספק שיש סמכות ולבורר יש ספק אם יש לו סמכות. בביהמ"ש גם לא יכולים להגיד למה באת והבורר יכול להגיד שאינו מוסמך.

בעל דין בגלל הדילמה שאין סעיף- יכול ועדיף לו להגיש בקשה לסעד זמני בביהמ"ש. במשקפיים של בורר כדאי לאפשר לתת סעדים זמניים ולאפשר לפנות לביהמ"ש.

שאלות הכנה למבחן

שאלות אמריקאיות

שאלה 1 - ד' בפסק דין ארט בי דן דצינגר בסוגיה שונה

שאלה 2 - פסק דין של גלבו

1. בהליך הבוררות המתנהל בין שמעון לראובן ניתן פסק בוררות ביום 1.1.2001. תוצאת הפסק אינה לרוחו של ראובן

והוא שואל בעצתכם, כיצד יוכל לערער על קביעת הבורר:

- א. לא ניתן לערער על פסק הבורר.
- ב. ניתן להגיש ערעור בתוך 45 ימים מיום שפסק הבוררות הומצא לבעלי הדין או מיום שהתמנה הבורר בערעור, לפי המאוחר. בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור בתוך שלושים ימים מיום שהומצא להם הערעור; המערער רשאי להגיש תגובה לתשובה בתוך 10 ימים מיום המצאתה.
- ג. ניתן להגיש ערעור בתוך 30 ימים מיום שפסק הבוררות הומצא לבעלי הדין או מיום שהתמנה הבורר בערעור, לפי המאוחר; ויהיה מנומק. בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור בתוך שלושים ימים מיום שהומצא להם הערעור; המערער רשאי להגיש תגובה לתשובה בתוך 15 ימים מיום המצאתה.
- ד. ניתן להגיש ערעור בתוך 15 ימים מיום שפסק הבוררות הומצא לבעלי הדין או מיום שהתמנה הבורר בערעור, לפי המאוחר; ויהיה מנומק. בעלי הדין האחרים רשאים להגיש תגובה מנומקת לערעור בתוך שלושים ימים מיום שהומצא להם הערעור; המערער רשאי להגיש תגובה לתשובה בתוך 15 ימים מיום המצאתה.

2. על פי כבוד השופט דניציגר בהלכת ארט-בי, התוצאה של הפרת חובת הגילוי על ידי הבורר כלפי הצדדים לבוררות

הינה:

- א. פסילת הבורר וביטול פסק הבוררות במידה וכבר ניתן הפסק.
- ב. ביטול פסק הבוררות בלבד.
- ג. הדבר לא יוביל בהכרח לפסילת הבורר ולביטול פסק הבוררות במידה וכבר ניתן הפסק. יש להעביר את הבורר מתפקידו לפי סעיף 11(1) לחוק הבוררות עקב חשש ממשי למשוא פנים.
- ד. העברת הבורר מתפקידו לפי סעיף 11(1) לחוק הבוררות וביטול פסק הבוררות באופן מיידי במידה וכבר ניתן הפסק.

3. בין שני צדדים מתנהל הליך בוררות. הבורר קבע מועד לישיבה שבה יישמעו סיכומי הצדדים, והצדדים זומנו לישיבה

זו כדין. הנתבע ובאי כוחו לא התייצבו לישיבה, והבורר שמע את סיכומי התובע, ונתן פסק בוררות. מה הדין?

- א. הבורר היה רשאי לקיים דיון בהיעדר הנתבע, ורשאי היה לפסוק בסכסוך בהיעדרו. מאחר שהנתבע לא התייצב לשיבת הבוררות אין הוא זכאי לבקש את ביטול פסק הבוררות.
- ב. הבורר היה רשאי לקיים דיון בהיעדר הנתבע, אך לא היה רשאי לפסוק בסכסוך בהיעדרו, ועל כן קמה לנתבע הזכות להגיש בקשה לביטול פסק הבוררות.
- ג. הבורר היה רשאי לקיים דיון בהיעדר הנתבע, ורשאי היה לפסוק בסכסוך בהיעדרו. עם זאת, הבורר רשאי על פי פניית הנתבע שהובאה לפניו בתוך 30 ימים ממועד המצאת פסק הבוררות לנתבע, לבטלו ולחדש את הדיון אם שוכנע כי הנתבע לא התייצב מסיבה מוצדקת. הבוררות בטל.
- ד. הבורר לא היה רשאי לקיים דיון בהיעדר הנתבע, ולא היה רשאי לפסוק בסכסוך בהיעדרו, ועל כן פסק הבוררות בטל.

4. במסגרת הליך בוררות שהתנהל לאחרונה בין רפי לעדי ניתן פסק בוררות לזכותו של רפי. עתה מבקש רפי לאשר את פסק הבוררות כדי שאפשר יהיה לבצעו בהוצאה לפועל. מה הדין?

- א. רפי רשאי להגיש בקשה לאישור פסק הבוררות בתוך 15 ימים מיום המצאתו לידי הצדדים.
- ב. רפי רשאי להגיש בקשה לאישור פסק הבוררות בתוך 45 ימים מיום המצאתו לידי הצדדים.
- ג. רפי רשאי להגיש בקשה לאישור פסק הבוררות בכל עת.
- ד. רפי רשאי להגיש בקשה לאישור פסק הבוררות גם בחלוף המועד הקבוע בחוק הבוררות, תשכ"ח-1968 ובלבד שניתנה לכך הסכמת הבורר.

5. בהסכם שנחתם בין חברת "קרחון" לחברת "חלפון" נקבע כי מחלוקות בין הצדדים יובאו להכרעתו של בורר שיפסוק בהתאם לדין, וכי על פסק הבוררות אפשר יהיה לערער לפני בית המשפט. בין הצדדים התגלע סכסוך כספי. המחלוקת הובאה לפני בורר שפסק כי "קרחון" תפצה את "חלפון" בסכום של מיליון ₪. "קרחון" סבורה כי הבורר חרג מסמכותו, וכן כי בפסק הבוררות נפלה טעות יסודית ביישום הדין, אשר יש בה כדי לגרום לעיוות דין. "קרחון" מבקשת להשיג על פסק הבוררות. מה הדין?

- א. על "קרחון" להגיש במקביל בקשה לביטול פסק הבוררות וערעור ברשות על פסק הבוררות, שניהם לבית המשפט המחוזי. בית המשפט ידון תחילה בבקשה לביטול פסק הבוררות, ואם ידחה אותה ידון בבקשה לערעור.
- ב. על "קרחון" להגיש בקשה לביטול פסק הבוררות לבית המשפט המחוזי, ואם זו תידחה היא רשאית להגיש ערעור בזכות על פסק הבוררות לבית משפט השלום. ייזקק לבקשה לביטול פסק הבוררות.
- ג. על "קרחון" להגיש ערעור ברשות על פסק הבוררות לבית המשפט המחוזי. אם עשתה כן, בית המשפט לא ייזקק לבקשה לביטול פסק הבוררות.
- ד. על "קרחון" להגיש במקביל בקשה לביטול פסק הבוררות וערעור בזכות, שניהם לבית משפט השלום. בית המשפט יידון תחילה בבקשה לביטול פסק הבוררות, ואם ידחה אותה ידון בערעור.

6. יורם ועוזי כרתו חוזה הלוואה, אשר במסגרתו סוכם שעוזי ילווה ליורם סכום של 2,000,000 ש"ח למשך תקופה מסוימת, בתמורה להחזר ההלוואה בריבית מוסכמת. בחוזה נכללה תניית בוררות, ולפיה כל המחלוקות בקשר לחוזה תתבררנה בפני בורר מוסכם שזהותו תיקבע בהסכמה על ידי שני הצדדים. בהמשך התגלע בין הצדדים סכסוך על רקע איחורים בהחזר ההלוואה. עוזי פנה ליורם במכתב והציע למנות בורר מסוים בהתאם לתניית הבוררות, אך יורם התנגד למינוי הבורר המוצע ואף סירב להסכים לכל בורר אחר. מה הדין?

- א. על עוזי להגיש בקשה למינוי בורר לבית המשפט המחוזי. בית המשפט רשאי למנות בורר, על פי בקשת צד לחוזה שנכללה בו תניית בוררות, בין שהבורר צריך היה להתמנות על ידי הצדדים ובין שצריך היה להתמנות על ידי צד שלישי.

- ב. על עוזי להגיש בקשה למינוי בורר לבית משפט השלום. בית המשפט רשאי למנות בורר, על פי בקשת צד לחוזה שנכללה בו תניית בוררות, בין שהבורר צריך היה להתמנות על ידי הצדדים ובין שצריך היה להתמנות על ידי צד שלישי.
- ג. על עוזי להגיש תביעה כספית לבית משפט שלום. בהיעדר הסכמה בין הצדדים על זהות הבורר, וככל שלא נקבע בחוזה שבהיעדר הסכמה בית המשפט יהיה רשאי למנות בורר, אין לבית המשפט סמכות למנות בורר לבקשת צד לחוזה.
- ד. על עוזי להגיש תביעה כספית לבית המשפט המחוזי. בהיעדר הסכמה בין הצדדים על זהות הבורר, וככל שלא נקבע בחוזה שבהיעדר הסכמה בית המשפט יהיה רשאי למנות בורר, אין לבית המשפט סמכות למנות בורר לבקשת צד לחוזה.

7. קרן הגישה לבית משפט השלום תביעה כספית נגד אלי, ובמסגרתה תבעה ממנו פיצויים בסך 100,000 ש"ח בגין הפרת חוזה שנכרת ביניהם. אלי הגיש כתב הגנה לבית משפט השלום. בחלוף חודש מהגשת כתב ההגנה הגיש אלי בקשה לבית המשפט המחוזי לעיכוב ההליכים בתביעה לנוכח קיומה של תניית בוררות בחוזה. קרן מתנגדת לעיכוב ההליכים. מה הדין?

- א. בקשה לעיכוב הליכים בתביעה לנוכח קיומה של תניית בוררות בחוזה בין הצדדים תוגש לבית המשפט שאליו הוגשה התביעה שערכה מבוקש. בקשה לעיכוב הליכים אפשר שתוגש בכל שלב משלבי התביעה כל עוד לא ניתן בה פסק דין.
- ב. בקשה לעיכוב הליכים בתביעה תוגש לבית המשפט המחוזי, שהוא בית המשפט המוסמך לדון בענייני בוררות, אף אם התביעה שערכה מבוקש נדונה בבית משפט אחר. בקשה לעיכוב הליכים אפשר שתוגש בכל שלב משלבי התביעה כל עוד לא ניתן בה פסק דין.
- ג. בקשה לעיכוב הליכים בתביעה לנוכח קיומה של תניית בוררות בחוזה בין הצדדים תוגש לבית המשפט המחוזי, שהוא בית המשפט המוסמך לדון בענייני בוררות, אף אם התביעה שערכה מבוקש נדונה בבית משפט אחר. בקשה לעיכוב הליכים אפשר שתוגש לא יאוחר מהיום שבו הוגש כתב הגנה בתביעה או מהיום שבו טען לראשונה לגופו של עניין בתביעה.
- ד. בקשה לעיכוב הליכים בתביעה לנוכח קיומה של תניית בוררות בחוזה בין הצדדים תוגש לבית המשפט שאליו הוגשה התביעה שערכה מבוקש. בקשה לעיכוב הליכים אפשר שתוגש במסגרת כתב ההגנה או בדרך אחרת, אך לא יאוחר מהיום שטען המבקש לראשונה לגופו של עניין בתביעה.

שאלה ראשונה (תיקון, ניסוח, טיפול הבורר)

את/ה מנהל/ת מחלקת משפט מסחרי במשרד עו"ד גדול. אחת מלקוחות המשרד הינה חברת "סע לאט בע"מ", הרשומה בישראל המתמחה בטיולי אופניים לקבוצות והשכרת אופניים ליחידים. סע לאט בע"מ, ערכה הסכם עם חברת "guidare" veloce האיטלקית (להלן: "החברה האיטלקית"), לרכישת ציוד רכיבת אופני שטח וייבואם מאיטליה לישראל. הצדדים נסחו חוזה ובו בין היתר כללו סעיף יישוב סכסוכים. לפיו:

"היה ויתגלעו חילוקי דעות בין מי מהצדדים להסכם זה בכל עניין הנוגע לכריתתו/או לביצועו/או לפרשנותו של ההסכם, והיה והצדדים לא יצליחו להגיע להסכמה בדבר יישוב חילוקי דעות אלו בתוך חודשיים מהיום שיתגלעו, ימסרו הצדדים את העניין להכרעתם של שני בוררים. זהות הבוררים תקבע בהסכמה על ידי הצדדים לסכסוך, בתוך 15 ימים מיום שדרש זאת מי מהם, בורר אחד יהיה מומחה בתום המשפטי והבורר השני יהיה מומחה בתחום העסקי. לא הסכימו הצדדים לסכסוך על זהות הבורר, ימונה הבורר על ידי בית המשפט המחוזי בתל אביב, לפי פניית מי מהצדדים.

מושב הבוררות יהיה בקפריסין. הבוררים יכריעו לפי מיטב שפיטתם על פי חוק הבוררות, התשכ"ח-1968. הבוררים ינמקו את הכרעתם ויחתמו עליה. ההכרעה תהיה סופית ולא ניתן יהיה לערער עליה.

במידה ומי מהצדדים יהיה מעוניין בביטול פסק הבוררות, יפנה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב לצורך ביטולו. היה והסכסוך יכול נושאים הנוגעים אף לחברת "פנס בכביש בע"מ", המספקת את פנסי הלילה לאופניים, תהיה חברת סע לאט בע"מ רשאית לצרפה לבוררות אף ללא הסכמת החברה האיטלקית".

1. גיל המתגלגל, מנהלה של חברת סע לאט בע"מ, מבקש ממך לבחון את הסכם הבוררות שערכה החברה ומבקש ייעוץ וחוות דעתך האם יש בהסכם קשיים או כשלים ואם יש עניינים שכדאי היה להוסיף להסכם או לגרוע ממנו, וכיצד ניתן לבצע זאת.

2. כעת, היה אתה הבורר:

א. נסח פנייה לצדדים לזימון לישיבת בוררות ראשונה.

ב. הצע מה תבצע כבורר בישיבת הבוררות המקדמית ומה תעשה במידה והחברה האיטלקית לא מתייצבת לדיון.

ג. מה עליך כבורר לוודא טרם שמיעת העדים בדיון הבוררות.

ד. הגדר לאילו סדרי דין תהיה כפוף כבורר ומה עליך לבחון (לדוגמא: חסיונות וחסיונות)

שאלה מס' 2 (ניהול הבוררות ופסק הבורר)

בין חברת סע לאט בע"מ לבין החברה "guidare veloce" האיטלקית (להלן: "החברה האיטלקית") התגלע סכסוך, וזאת לאור הפרתה של החברה האיטלקית לספק את האופניים במועדים שנקבעו. כקבוע בהסכם לעיל, נדרשו הצדדים להסכים על זהותם של שני בוררים. חברת סע לאט בע"מ הציעה כמועמד להיות בורר בתחום המשפטי את עו"ד מתוק והחברה האיטלקית הציעה כמועמד להיות הבורר בתחום העסקי את עו"ד חריף. הצדדים לא הצליחו להגיע להסכמה באשר לזהותם של הבוררים ולכן פנו לבית המשפט המחוזי בבקשה למינוי בורר מטעמו. בית המשפט מינה את עו"ד שלום כבורר.

הבורר שמע את טענות הצדדים, שמע את העדים וקיבל ראיות בכתב, פרט לעד אחד של החברה האיטלקית כי לא יכול היה להתייצב לישיבה. הבורר דחה את הבקשה לקיים ישיבה נוספת בנימוקי כי על הליכי הבוררות להיות "מהירים ויעילים".

בפסק הבורר נקבע כי על החברה האיטלקית לשלם לחברת סע לאט בע"מ ₪100,000 בגין האיחור בהספקת האופניים.

חברת סע לאט בע"מ פנתה לבורר בבקשה לתיקון הפסק וזאת מאחר ושכח להוסיף את רכיב המע"מ לסכום שעל החברה האיטלקית לשלם. הבורר נענה לבקשה ומיד תיקן את פסקו כל שעל החברה האיטלקית לשלם 100,000 ₪ בתוספת מע"מ.

1. הנך נדרש ליעוץ לחברה האיטלקית ביחס להחלטת הבורר, האם כללי הפרוצדורה ודיני הראיות מחייבים את הבורר, האם רשאי היה לתקן את פסקו והאם יש באפשרותה לערער על החלטתו.

2. היה אתה הבורר:

א. מה עליך לוודא טרם מתן פסק הבוררות.

ב. מה תכלול כבורר בפסק הבוררות.

שאלות ברירת מחדל

1. בהליך בוררות המתנהל בין צד א' לצד ב' שני שלבים. בשלב הראשון, הבורר נדרש לקבוע את העקרונות המאפשרים לשמאי להעריך חלקו של אחד הצדדים בעיזבון ואילו בשלב השני תיידרש הכרעה בקביעת הסכום. קביעת הבורר בשלב הראשון הינה:

- א. פסק ביניים.
- ב. החלטה אחרת.
- ג. פסק בוררות.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

נמק תשובתך: _____

2. בבוררות שהתנהלה בין ראובן לשמעון ניתן פסק בוררות ביום 1.1.2001. הבורר, שכח להתייחס בפסק הבוררות לעניין המע"מ כך שפסק הבוררות "שותק" לעניין רכיב זה. ראובן הגיש בקשה לתקן את פסק הבוררות ולהוסיף את רכיב המע"מ שנשכח על ידי הבורר. דין בקשתו של ראובן תהא:
- א. התיקון אינו "טכני" במובנו לפי סעיף 22(א)(1) לחוק הבוררות ומשכך אין הבורר מוסמך לתקן את פסק הבוררות ולהוסיף את רכיב המע"מ.
  - ב. התיקון עולה כדי "השמטה" או "פליטת קולמוס" כמובנם בסעיף 22(א) לחוק הבוררות ולכן רשאי הבורר לתקן את פסק הבוררות ולהוסיף את רכיב המע"מ.
  - ג. חוק הבוררות כלל אינו מאפשר לבורר לתקן פסק בוררות בכלל והסמכות לתיקון פסק בוררות נתונה לבית המשפט בלבד.
  - ד. חוק הבוררות מאפשר לבורר לתקן את פסק הבוררות ברשות בית המשפט בהתאם לשיקול לדעתו.

נמק תשובתך: _____

3. יואב ומיכל הינם שותפים בעסק לשיווק ומיתוג חנויות אופנה (להלן: "העסק המשותף"). לאחר עשר שנות עבודה משותפות ולאור משבר אמון, מחליטים השניים להיפרד ולסיים ביניהם את השותפות. בין יואב ומיכל נתגלו מחלוקות קשות בנוגע לחלוקת זכויותיהם בעסק המשותף. לאחר משא ומתן שנוהל בין השניים, נכרת ביום 1.1.2001 חוזה שכלל בין היתר את ההוראות הבאות:

- "כל חילוקי הדעות שבין הצדדים בנוגע לזכויותיהם בעסק המשותף ולקשרים העסקיים שביניהם יוכרעו בבוררות ע"י עו"ד שלום".
- "הבורר יידון בהתאם לדין המהותי אם כי הוא לא יהיה חייב לדון בהתאם לסדרי הדין ודיני הראיות".

ביום 5.1.2001 פנו הצדדים לעו"ד שלום בבקשה שיכהן כבורר בסכסוך ביניהם. למרבה הצער השיב עו"ד שלום לצדדים בו ביום שעקב עומס עבודה לא יוכל לכהן כבורר בסכסוך. לאור תשובת עו"ד שלום, פנה יואב באופן מיידי לבית המשפט בבקשה שימנה בורר להכרעת הסכסוך. מיכל פונה לבית המשפט ומתנגדת למינוי.

אילו מהמשפטים נכון בהתאם לאמור לעיל:

- א. בחוזה קבעו הצדדים שהבורר יהיה עו"ד שלום ולכן לא ניתן יהיה למנות בורר אחר במקומו. אין באפשרות הצדדים לפנות להליך בוררות ויהיה עליהם לנהל הליך רגיל בבית המשפט. בנוסף, סעיף בחוזה בוררות הקובע כי בורר לא יידון בהתאם לסדרי הדין ודיני הראיות אינו חוקי.

- ב. בחוזה קבעו הצדדים שהבורר יהיה עו"ד שלום. בית המשפט רשאי יהיה למנות בורר חליף, אלא אם עולה מלשון החוזה בין הצדדים כי התכוונו רק למינוי בורר ספציפי. בנוסף, סעיף בחוזה בוררות הקובע כי בורר לא יידון בהתאם לסדרי הדין ודיני הראיות אינו חוקי.
- ג. בחוזה קבעו הצדדים שהבורר יהיה עו"ד שלום. בית המשפט רשאי יהיה למנות בורר חליף, אלא אם עולה מלשון החוזה בין הצדדים כי התכוונו רק למינוי בורר ספציפי. בנוסף, סעיף בחוזה בוררות הקובע כי בורר לא יידון בהתאם לסדרי הדין ודיני הראיות קביל.
- ד. כלל לא ניתן למנות בורר ספציפי בהסכם בין צדדים להסכם ולכן, אין כלל תוקף למינויו של עו"ד שלום לבורר, בית המשפט ימנה בורר מוסמך מטעמו. סעיף בחוזה בוררות הקובע כי בורר לא יידון בהתאם לסדרי הדין ודיני הראיות קביל.

שיעור סיכום-

שאלה ראשונה: בישראל אין בוררות בינלאומית. נתונים לגבי הפרה, הולכים לבוררות. בורר ולא תביעה רגילה: צריך בקשה לעיכוב הליכים. סעיף 5. לפרט בשאלה פסקי דין וכו'.. שאלה שניה: להתחשב בתניה ולא בהוראות הדין. לקחת את הוראות התניה ואת הוראות חוק הבוררות. לברר מה לא ניתן לביטול, מה ניתן לחול, מה לא התייחסו, לכן לא יהיה כפוף. דין מהותי כן או לא. איך מבינים את ההיררכיה, ושילוב מחשבתי של מה יצא בסופו של דבר.

אבסורד מסוים אפשרי לקבל בונוס. מלמד בוררים ובוררות לכן הניסוחים. התוספת והתניה לוקחים את שניהם ומחליטים איך לפסוק בתיק.

שאלה שלישית: האם ימונה בורר אחד או יותר סעיף 1 לחוק הבוררות. להכיר את החוק והתוספת. שאלה נוספת: תהיה אתה הבורר. ארט בי. תלוי, מה היה עניין הגילוי סע 11 וסע 24 (10)

שאלה נוספת: טרם שמיעת העדים לבוררות? ניהול בוררות, כתבי טענות, השלמת הסכם הבוררות, לפני שמיעת עדים, להזהיר אותם-עניינים שקשורים לניהול. להבין את השאלה ומה מחפש כתשובה?

שאלה נוספת: הליך בוררות, מועדים בשאלה, יש להם משמעות. מה הרלוונטיות לתהליך שצריך לבצע. סעיף שיערוך: בקשה לתיקון פסק בורר. סע 22 אם השמיט צריך לתת הוראה לשיערוך.

טרם נתן פסק, רכיב המע"מ אי לכך הכניס את המע"מ כולל פסק הדין המתאים: גלבע. פסק דין שעסקנו בו אין לא לדעת. שאלה: עורך דין צריך לייעץ ביחס לבקשה לתקן את פסק הדין. כן או לא או אולי אז לפרט.

שאלה: עורך דין עילות לבטל את פסק הבוררות, יחס להליך ולמועדים .. מתי ניתן הפסק? 45 יום מרגע שקיבלתי את הפסק.

לפנות לבית משפט וכו'..

70% מהמבחן השאלות שענינו עליהן.

דוגמא מבחינה אמריקאית: טופס בדיקה כולל נקודות שהיו צריכות להיות לכל שאלה. בשאלות אמריקאיות, הנמקה חשובה יותר מהסימון. מה אנחנו מבינים שורה. הנמקה חצי מהניקוד.

שאלה 2: מועד לשיבה לסיכומי, לכל מילה יש משמעות: איפה אנחנו עומדים בהליך: זומנו כדין. לא התייצבו. בורר פסק בוררות, ישיבת המשך: התשובה הנכונה: לצמצם את מהות התשובות. אפשרי 2 תשובות, תלוי בהנמקה. אפשר לדון רק צריך להזהיר, אם לא הזהיר לא יכול לפסוק.

שאלה: ערעור על קביעת הבורר: האם היה מנגנון ערעור בהתאם להסכם הבוררות.

חלוקת השאלות:

- הסכם הבוררות וזיהוי הבורר- מינוי, עיכוב הליכים, לנסח סעיף בוררות, נכרת הסכם או לא נכרת, הליכים בביהמש, שלב ההתנאה על החוק
- ניהול הבוררות-

ניסוח פסק- כאשר מנסחים פסק הראיה היא לא להבין מה מגיע לכל צד, אלא מה צריך להכיל הפסק, את הגוף, הנמקה, שיערוך, הוצאות, ס' 22- תחומים שהבורר נדרש להשלים את פסקו, מעמ, ניכוי מס במקור- אהיה אתה הבורר- כתוב את הפסק- מבנה הפסק.

- חלק שיעסוק בתיקון, אישור וביטול הפסק- בוודאות יהיה התחומים.